

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
BİLİMSEL ARAŞTIRMA PROJELERİ
KOORDİNASYON BİRİMİ**

**KENTSEL SİT ALANLARINDAKİ KORUMA SÜREÇLERİNİN
SOSYOLOJİK BİR ANALİZİ: TALAS ÖRNEĞİ**

Proje No: SBA-10-3234

Normal Araştırma Projesi (NAP)

SONUÇ RAPORU

Proje Yürütücüsü:

Doç. Dr. Koray Değirmenci
Edebiyat Fakültesi
Sosyoloji Bölümü

Araştırmacı:

Yrd. Doç. Dr. Oltan Evcimen
Edebiyat Fakültesi
Sosyoloji Bölümü

**Haziran 2013
KAYSERİ**

TEŞEKKÜR

Bu projenin desteklenmesini sağlayan Erciyes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi'ne, projenin sağlayacağı yararlar konusunda proje ekibine güven duyan ve projeyi teşvik eden ERÜ Rektörü Prof. Dr. Fahrettin Keleştemur'a, proje işlemleri sürecinde her türlü kolaylığı sağlayan ve büyük bir titizlikle işlemleri yürüten BAP personeline sonsuz teşekkürlerimizi sunarız. Proje sürecinde belge ve bilgi sağlama konusunda yardımlarını esirgemeyen, bilgi ve deneyimlerini paylaşan Talas Belediye Başkanı Rifat Yıldırım ve Talas Belediyesi çalışanlarına müteşekkirimiz. Çalışmanın alan safhasında ellerinden gelen yardımı ve misafirperverliği gösteren yerleşik halka ve yerel yöneticilere de teşekkürlerimizi sunarız.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
ÖZET	i
ABSTRACT	ii
1. GİRİŞ	1
1.1. Konu, Kapsam, Amaç	1
1.2. Projenin Özgün ve Katma Değeri	8
1.3. Proje Sonrası Hedefler	9
1.4. Koruma Kavramının Tarihçesi ve Kuramsal Temelleri	10
1.4.1. Yerin Krizi, İnşası ve Tesis Edilen Otantisite: Küreselleşme ve Koruma Olgusu	10
1.4.2. Kentsel Koruma Olgusunun Kökenleri	18
1.4.3. Koruma Kavramının Tanımı ve Kapsamı	24
2. GENEL BİLGİLER	30
2.1. Proje Alanının Coğrafi Konumu	30
2.2. Proje Alanının Tarihçesi	36
2.3. Talas Kentsel Sit Alanı ve Korumanın Tarihçesi ve Gelişimi	38
3. GEREÇ VE YÖNTEM	63
3.1. Araştırmanın Metodu	63
3.2. Araştırmada Kullanılan Nitel Veri Toplama Araçları	70
3.3. Araştırmada Kullanılan Nicel Veri Toplama Araçları	72
3.3.1. Çalışma Bölgesindeki Yerleşik Anahtar Kişiler ile Sözlü Tarih Çalışması	72
3.3.2. Çalışma Bölgesinde Kentsel Planlama Ve Koruma Politikaların Uygulayıcıları ile Derinlemesine Mülakat	74
3.3.3. Çalışma Bölgesi İle İlgili Birebir Çalışmalarda Bulunan Sivil Toplum Kuruluşları Temsilcileri ile Derinlemesine Mülakat	75
3.3.4. Çalışma Çerçevesinde Toplanacak Görsel Veriler	76
4. BULGULAR	77
4.1. Proje Alanına Dair Sosyo-Ekonomik ve Sosyo-Demografik Bulgular	77
4.1.1. Nüfus ve Göç	77
4.1.2. Hane Yapısı	87
4.1.3. Eğitim	88
4.1.4. Toplumsal Aidiyet	90
4.1.5. Ekonomik Faaliyetler	92
4.1.6. Demokratik Katılım	94
4.2. Etnografik Bulgular ve Proje Alanındaki Koruma Sürecinin Genel Değerlendirmesi	98
5. SONUÇ	116
BİBLİOGRAFYA	120
EK	
Görsel Materyaller	131

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, Kayseri ilinde bulunan Talas tarihi kentsel sit alanında sürdürülen koruma politikalarının sosyolojik bir analizini yapmaktır. Çağdaş uygulamalarda koruma planlaması halkın katılımı sürecine özel bir vurgu yapmakta ve karar vericilerin bu süreci geliştirmek için özel tedbirler almasını teşvik etmektedir. Bu, koruma sürecinde karar alma mekanizmalarına farklı kişi ve grupların doğrudan ve etkin bir biçimde katılımını öngörür. Korumanın bir diğer önemli boyutu ise insan ekolojisi kavramıyla ilişkilidir. Koruma, tarihsel, kültürel ve doğal mirasların korunmasını ifade ettiği kadar var olan insani çevrenin de gözetilmesini gerektirir. Dolayısıyla, analizin bu boyutu belirli bir mekânda yaşayan kişilerin o mekânla olan kültürel, toplumsal ve ekonomik bağlarının incelenmesini gerektirmektedir. Bu çalışmanın diğer bir amacı Talas kentsel sit alanındaki koruma politikalarının, vurgulanan bu iki boyut, yani halkın katılım düzeyi ve koruma planlaması ve uygulamalarında insan ekolojisi kavramı, üzerinden analiz edilmesidir. Basitçe ifade edilirse proje şu temel soruları sormaktadır: Yerleşik nüfus koruma politikalarına ne ölçüde katılmıştır ve bu koruma politikaları belirlenirken korumanın habitat boyutu ne ölçüde ele alınmıştır? Bu temalar ekseninde çalışmamız bölgenin sosyo-ekonomik ve sosyo-demografik özelliklerini ve koruma politikalarına karşı tutum ve algılarını ortaya koymaya çalışan bir envanter çıkaracaktır.

ABSTRACT

This project aims to present a sociological analysis of the preservation activities carried out in historic urban place in Talas, a district of Kayseri province. The contemporary procedures of preservation planning inherently put special emphasis on the public participation process and encourage decision makers to take necessary measures to enhance it. This, overall, entails direct and active participation of people and groups to the decision making processes coming from diverse backgrounds. Another significant dimension of the preservation process is of the notion of human ecology. Preservation does not only include the conservation of the historical, cultural and natural heritages but also the human environment. Thus, at this stage of the analysis, the project deals with how local people interact with the space in terms of cultural, social and economic aspects. Therefore this study analyzes preservation process in Talas by looking at these two aspects mentioned above: the level of public participation and the notion of human ecology in preservation planning and activities. Put simply, the project asks the question to what degree the local people participate in the preservation policies and how the preservation planning deals with the notion of human ecology. To these aims, the study also makes an inventory of various characteristics of local people, socio-economic and socio-demographic aspects of the region and attitudes and perceptions of local people towards the preservation activities carried out in the region.

1. GİRİŞ

1.1. Konu, Kapsam, Amaç

Bu çalışmanın amacı, Kayseri ilinde bulunan Talas kentsel sit alanında bugüne kadar yapılan ve yapılması planlanan koruma politikalarının ve bu ekseninde yapılan çalışmaların aşağıdaki temalar bağlamında sosyolojik bir analizini yapmaktır:

- Talas kentsel sit alanı kapsamında sürdürülen tarihi koruma süreçlerine hangi aktörler hangi düzeylerde dâhil olmaktadır? Tarihi korumanın temel unsurlarından olan analiz, yorumlama, tatbik etme ve yeniden inşa süreçlerinde hangi yöntemler izlenmektedir?
- Tarihi koruma sürecinde “otantik” bir mekân inşasının temel aracısı olan tarih yorumlaması hangi aktörler tarafından neye referansla gerçekleştirilmektedir?
- Sürecin temel çıktılarından ve araçlarından olan kolektif bellek inşası yeniden inşa edilen mekânda nasıl somutlaşmaktadır?
- Yerel halkın tarihi koruma süreci ile ilişkisi nedir?
- Sözlü tarih aracılığıyla tespit edilen Talas imgesinin tarihi koruma sürecinde inşa edilen ve edilmeye çalışılan Talas imgesiyle bağlantısı nedir?
- Rölöve ve restorasyon çalışmaları hangi yapılara yoğunlaşmakta ve bu yapıların sembolik anlamları nasıl yeniden inşa edilmektedir?
- Tarihi korumanın vurguladığı yapıların ve tarihi figürlerin Talas'taki kolektif bellek inşası ve tarih yorumu açısından önemi nedir ve sözlü tarih aracılığıyla elde edilen Talas imgesi ile bu yapı ve figürler arasındaki bağlantılar nelerdir?

Bu sorular bağlamında çalışmanın belirli bir koruma tanımından yola çıktığı söylenmelidir: Koruma, belirli öncelikleri olan, korunacak alandaki mekânsal unsurlara sembolik değerler atfeden bir takım toplumsal aktörlerin dâhil olduğu bir

süreçtir. Literatürde koruma kavramı eski çağlardan beri süregelen bir olgu olarak anlaşılmış ve neredeyse tarihsel, kültürel ve doğal unsurların korunmasına dair bir insani içgüdü temelinde tanımlanmıştır. Gerçekten de koruma duygusu görünür ya da görünmez belirli bir tehdit algısı karşısında geliştirilen ve evrensel olarak görülebilecek bir kavramdır. Ancak koruma olgusuna dair bu psikolojik indirgemeci yaklaşımın dışına çıkılıp kurumsal ve politik boyutları” esas alındığında sürecin hayli karmaşık ve çok boyutlu bir süreç olduğunu gözlemlemekteyiz. Koruma olgusu saklama, yorumlama, finans mekanizmaları, kolektif bellek, mekânın yeniden biçimlendirilişi gibi proje raporunda ayrıntılarıyla ele alacağımız mekanizmaları düşünüldüğünde, naif bir koruma kavramının günümüz koruma sorunlarına karşı herhangi bir perspektif geliştiremeyeceği hemen anlaşılır. Daha da ötesi koruma kavramının merkezine yerleştirilen restorasyon olgusunun kendisi bile sürecin yorumlamaya dair bir yeniden inşa süreci olduğunu ve günümüz küresel ekonomisinin temel motoru olan kent mekânının biçimlendirilmesi süreçlerinin koruma sürecinin ana bileşeni olduğunu göstermektedir.

Koruma kavramı bugünkü anlamıyla kuşkusuz modern bir kavramdır. Bu haliyle tarihsel koruma tarihe yönelik modernizme özgü bir bilinç formunu anlatmaktadır. Modernizmin bu tarihsel bilinci geçmişteki kültürel varlıklarla bir tür ilişki kurmayı ve bundan da ötesi artık modern öncesi toplumlardaki tarihle kurulan geleneksel bağlantının çözülmesi anlamını taşır. Literatür bölümünde vurgulayacağımız gibi kentsel planlama ve yönetim kavramı özellikle 1980 sonrasında çok büyük değişiklikler geçirmiştir ve çok farklı toplumsal aktörlerin bu süreçte yer almasını sağlamıştır. Koruma, belirli toplumsal elitlerin, ekonomik ve politik açıdan baskın konumda bulunan toplumsal grupların, karar alma sürecinde etkin ve otorite sahibi diğer zümrelerin, sivil toplum kuruluşlarının, girişimcilerin,

entelektüel ve sanatçıların yer aldığı bir süreçtir. Çeşitli politik, kültürel ve ekonomik mücadeleler ve müzakereler süreci koruma politikalarını belirler ve bu toplumsal aktörler arasındaki sınırları oluşturur. Bu temalar ekseninde çalışmanın amaçlarından birisi Talas'ta süregelen ve yapılması planlanan koruma politikalarında bu farklı toplumsal aktörlerin mekânsal dönüşümdeki payını ve mekânın değişim sürecini (bir anlamda sembolik yeniden inşasını) analiz etmektir.

Çalışmanın amaçlarından bir diğeri Talas kentsel sit alanında yaşayan yerleşik nüfusun bu koruma sürecinden beklentilerini ortaya koymak ve koruma sürecine katılım düzeylerini incelemektir. Bu tür bir analiz iki temel boyut içermektedir. Öncelikle kentsel planlamanın yeni biçimleri koruma politikalarında komüniteyi gözetten bir yaklaşım öngörmektedir. Bu, koruma sürecinde karar alma mekanizmalarına doğrudan katılma pratiklerini kapsar. İkinci boyutsa koruma kavramının habitat boyutuyla ilgilidir. Koruma tarihsel, kültürel ve doğal mirasların korunmasını ifade ettiği kadar var olan insani çevrenin de gözetilmesini gerektirir. Dolayısıyla, analizin bu boyutu belirli bir mekânda yaşayan kişilerin o mekânla olan kültürel, toplumsal ve ekonomik bağlarının incelenmesini gerektirmektedir. Koruma sürecinde önemli bir yer tuttuğu düşünülen mekânsal kimlik, ancak o mekânda yaşayanların mekânı kullanımı ve mekânsal unsurların gündelik yaşam içindeki anlamları anlaşılabilir analiz edilebilir. Koruma süreçlerinde görülen temel bir sorun, çoğu kez o mekândaki yerleşik nüfusun mekânı anlamlandırma pratiklerinin ve bu anlamlandırma aracılığıyla edindikleri mekânsal kimliklerin geri plana atılmasıdır. Mekânın sakinleri ya koruma süreci sonrasında oradan ayrılacak, ya da bu süreç sonrasında mekânın yeniden inşa edilmiş biçimine 'renk katacak' unsurlar olarak tasarlanabilmektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın diğeri bir amacı Talas kentsel sit alanındaki koruma politikalarının, vurgulanan bu iki boyut üzerinden analiz

edilmesidir. Yerleşik nüfus koruma politikalarına ne ölçüde katılmıştır ve bu koruma politikaları belirlenirken korumanın habitat boyutu ne ölçüde ele alınmıştır? Bu temalar ekseninde çalışmamız yerleşik nüfusun bir envanterini çıkaracak ve bu envanter aracılığıyla hem süregelen, hem de planlanan koruma politikaları bu iki boyut açısından incelenecektir. Bu envanter, aynı zamanda, mekân ile insan arasındaki ilişki üzerine odaklanacak, diğer bir ifadeyle, mekânı sahiplenme/benimseme/anlamlandırma bağlamlarında analiz düzeyleri oluşturacaktır.

Koruma ülkemizde kültür ve tabiat varlıklarının korunması olarak tanımlanmıştır. 1983 yılında çıkarılan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası Kültür varlıklarını taşınır (menkul) ve taşınmaz (gayrimenkul) kültür varlıkları biçiminde kategorize etmiştir. Çalışma konumuzu oluşturan taşınmaz kültür varlıkları ‘anıt’lar (yapı, yapı grupları) ve ‘sit’ler (korunması gerekli alanlar) olarak ikiye ayrılmaktadırlar.¹ Hasol, sit kavramını “doğal ya da insan eliyle yapılmış taşınmaz kültür varlıklarını barındıran, kendi içinde bölünmez ve ayrılmaz bir bütün oluşturan ve bütün bu özellikleriyle birlikte korunması gereken çevre parçası” şeklinde tanımlamaktadır.² Ancak 2863 sayılı kanuna kadar sit tanımına çalışmamızın konusu olan kentsel sit alanı dâhil değildir. Ancak bu kanundan sonra kentsel sit alanı da bu kategoriye eklenmiştir. Genel olarak kentsel sit alanı “eski kentlerin uyum düzenini, mimari bütünlüğünü, donatılarını koruyabilmiş sokaklar, mahalleler, alanlar” olarak

¹ Asatekin, Güngör. Kültür ve Doğa Varlıklarımız Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız? (Ankara: DÖSİMM Basımevi, 2004).

² Hasol, Doğan. Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü (İstanbul: Yem Yayınları, 1990).

tanımlanmaktadır.³ Çalışmamızda ülkemizde yasalarla belirlenen koruma kavramının hangi kavramlar temeline oturduğunu ve Talas örneğinin bu koruma kapsamı içinde nasıl konumlanabileceği detaylarıyla verilecektir.

Ancak korumaya ilişkin genel yaklaşımlar ve koruma sürecinin uygulama alanları özellikle 20. Yüzyılın son çeyreğinden itibaren büyük değişikliklere uğramıştır.⁴ Kentsel planlama ve bununla ilgili olarak geleneksel dokuların korunması, küreselleşme sürecinde kökten biçimde dönüşmüştür. Özel sektörü ve deregülasyon politikalarını canlandıran neo-liberal ekonomik ilkelerin benimsenmesi süreciyle birlikte doğrudan devlete bağlı bir kentsel planlama zayıflamış ve önceki habitat politikalarındaki norm ve kurallar hızla değişikliğe uğramıştır. Buna yönetimdeki anlayış ve örgütlenme değişimlerini, özellikle de kentsel yönetimdeki 1960'ların tipik 'yönetici' bakış açısından 1980 sonrası 'girişimci' bakış açısına doğru dönüşümünü eklemek gerekmektedir.⁵ 1970'lerde Keynesçi tam istihdamın öncelik olarak görüldüğü politikaların zayıflaması ile birlikte kamu ve özel sektörler arasında sıkı bağlantılar kurulmuş ve bu kent ölçeğinde yerel alanların yeni ekonomik faaliyetleri çekecek biçimde öne çıkarılmasını getirmiştir.⁶ Bu süreçte yerel yönetimler, kentsel karar alma süreçlerindeki bu yeni yönetim ilkeleri ile beraber

³ Yılmaz, Neşe. Kent merkezlerindeki kentsel sit alanlarında değişim sürecinin değerlendirilmesi, (İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, 2005), 10.

⁴ Borsdorf, Hidalgo. "The fragmented city," The Urban Reinventors Online Journal, 3 (2009): 5.

⁵ Harvey, David. "From Managerialism to Entrepreneurialism: The Transformation in Urban Governance in Late Capitalism." Human Geography 71(1) (1989): 4.

⁶ Blunkett, David., and Jackson Keith. Democracy in crisis: thee town halls respond (London: The Hogarth Press, 1987).

ekonomik ve sosyal sorunlara bu girişimci bakış açısıyla yaklaşmaktadırlar.⁷ Dolayısıyla kentsel koruma genel anlamıyla mekânın, kaynakların ve insan faktörünün rol oynadığı karmaşık bir süreç halini almıştır. Özellikle temel deregülasyon ilkelerinin rol oynadığı neo-liberal sosyo-ekonomik yapıda yerel, ulusal ve uluslar arası aktörler bu süreçte rol oynarlar. Bu süreçlerin detaylı bir analizi ve Talas örneğinin bu küresel ölçekteki değişimlerle ilişkisi de proje raporumuzda ayrıntılarıyla yer almaktadır.

Çalışmanın başta bahsettiğimiz sembolik inşa kavramıyla yakından bağlantılı bir diğer amacı da, mekân üzerine literatürde son yıllarda giderek popülerlik kazanan kolektif bellek olgusunu Talas kentsel sit alanı bağlamında, ancak bu koruma politikaları ekseninde tartışmaktır. Koruma süreçleri kolektif belleğin mekân aracılığıyla canlandırılması ve bazı durumlarda yeniden inşası süreçlerini kapsar. Koruma sürecinde rol oynayan toplumsal aktörler korunacak mekânı önceden öngörülen belirli kolektif bellek yorumlarına göre tasarlar ve bu ekseninde koruma sürecini yönlendirirler. Mekândaki tarihsel ve kültürel unsurlar ve korunması gerektiği düşünülen geleneksel doku, bu tasarım süreci ve de kolektif belleğin mekân aracılığıyla inşa biçimlerine göre belirlenir. Çalışmada bu farklı toplumsal aktörlerin birbiriyle kesişen veya örtüşen kolektif bellek tasarımları ve bunun mekânın değişimindeki somut sonuçları tartışılacaktır.

⁷ Birleşmiş Milletlerin 2009 tarihli “Global Report on Human Settlements 2009” raporu kentsel planlamadaki yeni yaklaşımları anlamak açısından temel değerdedir. Raporda, kentsel planlamada daha esnek, stratejik ve daha önce bahsedilen girişimci bakış açısına uygun olarak yeni mekânsal biçimler yaratmaya odaklanan ve de uluslararası aktörleri ve komüniteyi gözetken katılım öncelikli kentsel planlamaların vurgulanması dikkat çekici ve öğreticidir (UN-HABITAT 2009)

Çalışma raporunda ayrıntılı olarak görüleceği üzere farklı birey ya da gruplar ya da toplumsal ve politik aktörler mekâna farklı anlamlar ve sembolik işlevler yüklemektedir. Bu farklı anlam ve sembolik işlevler koruma sürecinde farklı düzeylerde somutlaşmakta ya da bastırılmaktadırlar. Bu husus koruma süreci ile kolektif bellek ve tarihin yeniden inşası ve yorumu arasındaki ilişkiyi gündeme getirmektedir. Her düzeyde tartışmalı olan tarihsel koruma süreci, mekânın, kültürün ve farklı kimliklerin karşılıklı ilişkisel toplumsal inşası ve farklı araçlar ve eyleyiciler arasındaki etkileşim ve mücadele biçimlerini içermektedir. Kişiler ya da gruplar mekân, kültür ve kimlikleri farklı biçimlerde inşa ederlerken kuşkusuz farklı iktidar düzeylerinde yer almakta ve sonuçta kolektif bellek ve tarihin inşası süreci bu hiyerarşik iktidar düzlemlerini yansıtacak biçimde oluşmaktadır. Kuşkusuz bu süreçte en tartışmalı olan ve literatürde üzerinde en çok durulan alan kolektif bellek olgusudur. Özellikle tarihi korumaya konu olan mekân kolektif bellek inşasının yeri olarak görülmektedir. Kolektif bellek geçmişin belirli bir grup üyeleri tarafından temsili olarak görülebilir. Örneğin ulus-devlet oluşumu sürecinde en çok ihtiyaç duyulan unsurlardan birisidir. Çünkü kurucu ve bütünleyici bir sembolik değerler ve miraslar bütününe ifade etmektedir. Diğer yandan kolektif belleği sadece ulus devletle sınırlamak yanlıştır. Kolektif bellek belirli bir politik, kültürel veya etnik grubun ortak değerlerini de yansıtır. Terimi ilk defa 1920'lerde kullanan Maurice Halbwachs'a göre hatırlama kolektif yaşama katılımı ile şekillenir ve farklı gruplar geçmişin farklı anlatımlarını üretirler.⁸ Dolayısıyla bellek farklı gruplar tarafından farklı şekillerde inşa edilen ve oluşum süreci hayli karmaşık bir kavramdır. Diğer yandan, kolektif bellek yazılı olandan çok sözlü ya da deneyimle aktarılan bir toplumsal bilgi çeşididir.

⁸ Maurice Halbwachs. The Collective Memory (New York: Harper & Row, 1980).

Bireyler ya da gruplar kolektif bellek oluşturma sürecinde farklı olaylara, mekânlara, kişilere farklı anlamlar yüklerler. Özellikle tarihi koruma sürecinde kolektif belleğin göstergeleri hem her yerde hem de hiçbir yerdedir. Bununla kastedilen koruma süreci bazı tarihi aktörleri, yapıları ya da olayları öne çıkarırken bazılarını da kolektif belleğin göstergeleri olmaktan çıkarırlar. Çalışmamızda Talas örneği yeniden yorumlanan kolektif belleğin mekân inşası bağlamında, sözlü tarih ve uygulamada işlerlik kazanan tarih yorumu arasındaki gerilimler, uzlaşmalar ve kesişmeler ekseninde incelenmiştir.

1.2. Projenin Özgün ve Katma Değeri

Raporun ilk bölümünden de anlaşılacağı gibi, çalışmamızın konusu birçok farklı disiplinin üzerine araştırmalar yaptığı bir alandır. Kentsel planlama daha çok mekânsal örgütlenme teması üzerinde dururken, siyaset bilimi özellikle kentsel yönetim dinamiklerini incelemektedir. Bu alanda yapılan çalışmalara baktığımızda sosyolojik bir gözle mekân, kimlik ve kolektif bellek temalarını inceleyen araştırmaların hayli az olduğunu görmekteyiz. Araştırmamız bu alanı bahsedilen temalar üzerinden sosyolojik bir analize tabi tutmuş ve yöntem bölümünde anlatılacağı üzere bütüncül sosyolojik yöntemler kullanmıştır. Farklı yerelliklerde koruma üzerine çalışmalar yapılmış olsa da, sosyolojik bir yaklaşımı benimseyen çalışmaların sayısı hayli azdır. Kayseri ilinin en önemli tarihi kentsel sit alanlarından birisi olan Talas'ta, yeni sayılabilecek koruma politikalarının bugününü sosyolojik bir gözle anlamak ve gelecekteki çalışmalara ışık tutmak açısından çalışmanın önemi büyüktür. Buna proje alanı üzerine var olan çok kısıtlı sayıdaki çalışmaları da eklersek çalışmanın önemi daha iyi anlaşılabilir.

Birleşmiş Milletler'in koruma üzerine raporlarında sıkça vurguladığı insani çevre ve mekân insan ilişkisi koruma politikalarında en çok gözetilmesi gereken

kavramlardan birisidir. Ancak hem koruma politikalarını yönlendiren süreçlerde hem de korumaya yönelik kurumsal yapılarda (koruma kurulları gibi) bu mekân-insan ilişkisini ya da insani çevre kavramını analiz edecek ve de bu yönde uygulamalara girecek personel potansiyelinde ve yaklaşım biçimlerinde sorunlar göze çarpmaktadır. Çalışmamız uluslararası literatür ve düzenlemelerde sıkça vurgulanan insani çevre kavramının önem ve değerini alana sosyolojik bir bakışla ortaya koymayı ve bu yönde gelecekte yapılan politikalarda bu insan boyutunu ve de habitat yaklaşımını öne çıkarmayı hedeflemektedir. Dolayısıyla çalışmamız kuramsal (sosyolojik bir analiz olması nedeniyle), yöntembilimsel (görsel sosyolojik araştırma teknikleri ve bütüncül sosyolojik araştırma yöntemleri kullanmasıyla) hem de gelecekteki politikalara bu insan-çevre boyutunu vurgulama aracılığıyla yön verecek olması nedeniyle yenilikler ve katkılar getirmektedir.

1.3. Proje Sonrası Hedefler

Projenin pratik alanda somut çıktılarının yanı sıra ilgili bilimsel alandaki katkılarının da paylaşılmasını sağlamak için proje ekibi iki farklı uluslararası dergiye irtibat kurmuş ve araştırmanın özeti ve çıktıları konusunda editörler bilgilendirilmiştir. Sonuç raporunun tesliminden sonra projenin kuramsal ve betimleyici yönlerini içeren iki farklı makale yazılacak ve alanında önde gelen bu iki dergiye sunulacaktır. Diğer yandan, projenin bulgularının bilimsel çevrelerde paylaşılması için ulusal ve uluslararası konferanslarda bildiri sunulacaktır. Ayrıca bir poster sunumu da planlanmaktadır.

Projenin saha çalışması sırasında Talas Belediyesi ile çalışma sonrasında işbirliği yapılması yönünde bir eğilim oluşmuştur. Proje alanındaki tarihi koruma sürecinin tanıtılması ve farklı perspektiflerin paylaşılması için bir çalıştay düzenlenebileceği fikri de gündeme gelmiştir. Bu tür bir faaliyet aynı zamanda hem

ulusal hem de uluslararası düzlemde Talas'ın tanınırlılığının artmasına bir katkı olarak görülebilir. Talas Belediyesi Erciyes Üniversitesi'ndeki bilim insanları ile süreçte yakın çalışma yönünde isteklerini her fırsatta dile getirmişlerdir. Dolayısıyla projemizin hedeflerinden bir diğeri ise Talas Belediyesi ile farklı düzeylerde işbirliğinin kurulmasıdır.

1.4. Koruma Kavramının Tarihçesi ve Kuramsal Temelleri

1.4.1. Yerin Krizi, İnşası ve Tesis Edilen Otantisite: Küreselleşme ve Koruma Olgusu

Koruma olgusu özellikle kentsel mekânın giderek kendi başına bir sembolik değer ürettiği küreselleşme çağında giderek daha da önem kazanan bir olgu haline gelmiştir. Küreselleşmenin “yer inşası” olarak çevirebileceğimiz etkileri literatürde giderek daha fazla tartışılan bir konu haline gelmiştir. Koruma olgusunu bugünkü haliyle bu süreçlerin bir parçası olarak görmek gerekir. Dolayısıyla üzerinde çalıştığımız örneğin çok daha geniş bir manzaranın bir parçası olduğunu vurgulamak gerekir. Bunun için önce küreselleşme (veya modernleşme) ile yer (*place*) ve mekân (*space*) arasındaki ilişkiye değinmek gerekmektedir.

Modernleşme ve onun temel niteliklerinden birisi olan küreselleşme dinamiklerine ilişkin tartışmalarda yerin belirli bir materyal kültür, anlam kodları ve pratikler dizisi gösteren yapısına ilişkin bir kriz yaşandığı şeklindeki gözlemler yaygındır. Yeri salt bir fiziksel konum bildiren tanımından ayıran bu tür özgül nitelikler ve bu niteliklerin doğurduğu aitlik hissinin giderek kaybolduğu yönündeki bu iddiayı anlamlandırmak için yerin tanım ve anlamına bakmak gerekir. Yerin önemine ve yere ilişkin düşünümünün tarihini Antik Yunan'ın çok daha öncesi bir döneme kadar izlemek mümkündür. Yaratılışa ilişkin bir Dharma efsanesine göre, tanrılar Shuzanghu ve karısı Zumiang-Nui henüz yerin ve göğün olmadığı bir mitik çağda,

‘yukarıda’ bir yerlerde yaşamaktadırlar. Bir gün Shuzanghu karısına şöyle sorar: “Daha ne kadar ayaklarımızı basacağımız bir yer olmadan yaşamaya mecburuz?”.⁹

Tekinsiz bir boşluk ya da yersizlik hissiyatının karşısına konan yer aidiyeti bir anlamda şeylerin de oluşunun tarihsel kökenini işaret etmektedir. Boşluğun göstereni olan kaostan, varlıkların ‘ayaklarını basacakları’ bir yere geçiş hemen tüm tarih öncesi mitlerin düzene ilişkin söylemsel yapılarının temelini oluşturmuştur. Antik Yunan düşünürleri Aristo ve Platon’un yazılarında yer, genellikle varlığın oluş sürecinin bir önkoşulu olarak görülür. Yer hakkında daha fazla analitik ayrıma sahip olan Aristo’da yer, mekânın (sonsuzluğun veya boşluğun), hareketin ve değişimin anlaşılması için temel önemde olup, her şeyden daha öncelikli bir yere sahiptir.¹⁰ Varolan her şey öncelikle bir yere ait ve konumlandırılabilir olmalıdır. Ancak varlığın varlığının ön koşulu olarak yeri anlamlandırma süreçleri ve aitliğe ilişkin yetkin bir felsefi kavrayışı Martin Heidegger’de görmekteyiz. Heidegger için var olmak bir yerde olmakla eşdeğerdir. *Dasein* bir boşluk ya da yersizliğe dair bir soyutluğu kesin terimlerle men eden bir ‘orada olma’ durumu ile, yani ikamet etmek, daha da iyi bir çeviriyle ‘yerleşmek’ (*wohnen*; *dwelling*) ile anlam bulur.¹¹ Yerleşmek dünyayı anlamlandırmamızın bir önkoşuludur. Aitlik, tutunmak ve anlamlandırma ile ilişkilendirdiğimiz yer ve ontolojik anlamda yerleşmek deyimi bu noktada en iyi mekânla karşıtlığı içinde anlaşılabilir. Dolayısıyla, ayrımsız bir mekân kavramı ancak bir değerle donatıldığı ve üzerinde daha fazla bilgi kazanıldığı zaman yere

⁹ Edward S. Cassey, *The Fate of Place: A Philosophical History* (Berkeley ve Los Angeles: University of California Press, 1997), 3.

¹⁰ Casey, *The Fate of Place*, 71.

¹¹ Martin Heidegger, “Building, Dwelling, Thinking,” *Basic Writings* içinde, der. Ferrell Krell (Londra: Routledge, 1993).

dönüşmektedir.¹² Bu noktada yer, güven duygusu ve istikrar ile, mekân, açıklığı ve tehditkâr doğası ile birbirine karşıt iki alan haline dönüşmektedir. Ancak yerin bu şekilde varlığın otantik ve organik kaynağı olarak tanımlanmasının özellikle modernlik bağlamında düşünüldüğünde sorunlu hale geldiğini belirtmek gerekir. Örneğin, David Harvey yerin de zaman ve mekân gibi toplumsal olarak inşa edildiğini ve asıl sorunun hangi toplumsal süreçlerin yerin inşasında rol oynadığı sorunu olduğunu belirtmektedir.¹³ Bu gözlemi modernlik ile ilişkilendirdiğimizde, varlığın otantik ve organik kaynağı ve mekânla karşıtlığı içinde kavranan yerin krizinin tarihsel olarak farklı safhalarda gerçekleştiğini varsayan Cannavo'nun gözlemi aydınlatıcıdır.¹⁴ İlk safha doğrudan modernizm ile bağlantılı olarak siyasi iktidarların, kendi doğallığı içinde oluşmuş ve belirli bir karmaşıklık arzeden alanları akılcı hale getirmek ve basitleştirmek için onları planlı ve kontrollü çevreler haline getirmesini içermektedir.

Yerin krizinin ikinci safhası olarak görülen olgu ise günümüz küreselleşme süreci ile doğrudan bağlantılı olarak uluslararası oluşumların dünyanın çeşitli bölgelerindeki yerleri yeniden biçimlendirmesi ve metalaştırması sürecidir. Yazar bunu da modernizm bağlamında kavramsallaştırmaktadır. Üçüncü safha ise postmodernizm ve Bilgi Çağı kavramsallaştırmaları ekseninde siyasi ve ekonomik gücün küresel ve elektronik olarak akışı sonucunda yerin marjinalleşmesi sürecidir. Yerin marjinalleşmesi, yerin bir anlamda kendine özgü nitelikleri bildiremeyecek denli

¹² Yi-Fu Tuan, *Space and Place: The Perspective of Experience* (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1977), 6.

¹³ David Harvey, "From Space to Place and Back Again," *Mapping the Futures: Local Cultures, Global Change* içinde, der. John Bird ve diğerleri (Londra: Routledge, 1993), 5.

¹⁴ Peter F. Cannavo, *The Working Landscape: Founding, Preservation, and the Politics of Place* (Cambridge ve Londra: The MIT Press, 2007), 173-174.

işlev yitimini ve elektronik bilgi akışı sayesinde artık aitliği bildiremeyecek kadar farklı niteliklerle yüklenilebilirliği göstermektedir.

Yerin krizine ilişkin açıklamalar başlangıç olarak modernliğin erken dönemini işaret etse de, dünya ekonomik sisteminin giderek daha fazla evrensel hale geldiği modernliğin ileri aşamalarında yerin krizinin niteliğinin değiştiği öne sürülebilir. Bu noktada Edward Relph'in 1976'da yaptığı gözlem benzer bir kuramsal konumun sonucunda oluşmuştur ve daha sonraki yaklaşımları biçimlendirmiştir.¹⁵ Relph kitlesel üretim, giderek daha fazla akışkan hale gelen toplum ve otantik olmayan ('disneyleşmiş'; *disneyfied*) sahte yerler neticesinde giderek yersiz (*placeless*) bir dünyada yaşadığımızı iddia etmektedir. Bu hümanist coğrafya paradigmasına göre, böyle bir dünyada insan varoluşunun koşulları sınırlı hale gelmekte ve maddi olarak kökleşemeyen insanlık varoluşsal olarak da belirli bir yere bağlanamamaktadır. Yerin krizini işaret eden diğer bir yaklaşımın temsilcisi Marc Auge ise otoyollar, kavşaklar, havaalanları, alışveriş merkezleri gibi transit geçiş yapılan yerlerle analogi kurarak, kent mekanlarının bu şekilde hiçbir yere varmayan ve sürekli başka yerleri gösteren birer simge haline geldiğini belirtmekte ve bu mekanları 'yer-olmayan' (*nonplace*) olarak tanımlamaktadır.¹⁶ Bu şekilde tanımlanan 'yer-olmayan' açıktır ki insanların aitlik hissettiği ve kendileri için anlamlarla donatılmış yer kavramı ile karşıtlık içinde kullanılmaktadır.

Yerin krizine ilişkin bu analizlerin ortak noktası modernliğin ilk evrelerinden itibaren statik, sınırları belirgin, aitlik hissi doğuran ve belirli özgül niteliklere sahip-dolayısıyla fiziksel konumdan çok öte anlamlar taşıyan- yer kavramının giderek nitelik

¹⁵ Edward Relph, *Place and Placelessness* (Londra: Pion, 1976).

¹⁶ Marc Auge, *Non Place: Introduction to an Anthropology of Supermodernity* (Londra: Verso, 1995).

değiştirdiği yönündeki gözlemdir. Daha da ötesi, ister adına küreselleşme ister postmodernizm diyelim, ekonominin giderek imajlar ve simgeler aracılığıyla işlediği dönemde yerin krizi yeni biçimler almaktadır. Ne kadar sorunlu olursa olsun haklılık payı taşıyan yer nosyonu, yani 'hakiki' bir varoluşun koşulu olarak görülen kökleşme ve 'yerleşme' nosyonlarının temeli olan yer kavramının artık bu eski işlevini yitirdiği yönündeki gözlemi takip eden olgu, yani yerin tekrar inşası süreçleri olguyu daha da karmaşık biçimlere sokmaktadır. Küreselleşme sözde yerel formları olduğundan daha yerel hale getirmekte ancak bu formların konvansiyonel bir yer nosyonuna ait olabilecek nitelikleri ile ilişkisini tümüyle koparmaktadır. Bu bir anlamda, Baudrillard'ın deyimiyle, göndergeye dayanmayan, yani gerçek ya da orijinal olanla temellenmeyen bir hipergerçeklik yaratımını akla getirmektedir.¹⁷ Gerçek artık bir zamanlar olduğu haliyle var olmayınca nostalji tam anlamını kazanmaktadır. Bu, köken mitlerinin, gerçeklik simgelerinin, otantisitenin her tarafa yayıldığı bir alandır.¹⁸ Artık konvansiyonel anlamda yer nosyonu taşımayan, yani yer nosyonunun içerdiği anlam kodları, pratikler ve materyal kültüre dair unsurları içermeyen yersiz-yurtsuzlaşmış mekânların, otantisitesi kendinden menkul bir biçimde yeniden yer olarak inşa edildiği bir süreçten bahsedebiliriz. Bu noktaya tekrar dönmeden önce kentte işleyen bu yer inşası süreçlerine getirilen farklı yaklaşımlara bakmakta fayda var.

Daha önce bahsedildiği gibi 1990'lardan beri coğrafya, sosyoloji ve antropoloji disiplinlerinin kente yönelik kuramsal ilgisinin odağı olan yer, yer hissi ve aidiyet temaları giderek yer inşası süreçlerine kaymıştır. Literatürdeki bu değişimi

¹⁷ Jean Baudrillard, "The Precession of Simulacra," *Art After Modernism: Rethinking Representation* içinde, der. Brian Wallis (New York: New Museum of Contemporary Art, 1984), 253.

¹⁸ a.g.e., 257.

küreselleşmenin kentsel mekânda yarattığı değişimlerin somut görünümelerini yansıtan bir yaklaşım değişikliği olarak görmek yerinde olacaktır. Kentin bir üretim mekânından bir tüketim mekânına dönüşmesi¹⁹ ve kentin neredeyse sakinleri için bile bir turistik mekân haline gelme süreci bu değişimlerin başında gelmektedir. Aslında kentlerin kültürel olarak yeniden yapılandırılması ve bununla bağlantılı olarak yer inşası süreçlerinde temellenen bir kentsel otantisite arayışı kültürel bir ekonominin kentte somutlaşmasının ifadeleridir. Kentteki tarihsel mekânların tekrar keşfi ve yenilenmesi, otantisitenin farklı biçimlerde pazarlanması, yerel zanaat ve sanatların kitlesel üretim çağıının standartlaşmış malları karşısında giderek değer kazanması (ve yerel zanaatkârlığın hakiki bir sanatsal pratik olarak yeniden tanımlanması) ya da yerel turistler için bölgesel olarak yeniden adlandırılan ‘etnik’ yemek endüstrisinin giderek daha fazla popülerleşmesi bu süreçlerin somut göstergeleridir. Literatürde ‘kent rönesansı’ olarak da adlandırılan bu yapısal değişim sürecinde “ekonomik canlanma için kentin kültürel kaynaklarının harekete geçirilmesi ve kültür, tüketim ve gösteriden edilen kar” temel önemdedir.²⁰ Kent küresel sistemde ekonomik faaliyetlerin bir merkezi halini alırken, kültür de kentlerin bir ekonomik girişim alanı haline gelmiştir.²¹

Kente belirli kültürel niteliklerin ve belirli bir kimliğin atfedilmesi veya başka bir deyimle yer inşası süreçlerinde otantisite kavramı temel önemdedir. Yerin tekrar inşası ya da daha doğru bir deyimle küreselleşmenin yer inşası süreçlerinde yere ait

¹⁹ Bu dönüşüme ilişkin güzel bir analiz için bkz. Sharon Zukin, *Landscapes of Power* (Baltimore: John Hopkins University, 1991).

²⁰ Ash Amin ve Nigel Thrift, “Cultural-economy and cities,” *Progress in Human Geography* 31, no. 2 (2007): 151.

²¹ Sharon Zukin, *The Cultures of Cities* (Cambridge: Blackwell, 1995), 1.

olduğu düşünölen aitlik hissini ya da otantisitenin farklı biçimlerde tekrar canlandırıldığını göröyoruz. Hâlbuki kentsel otantisiteye dair erken dönem kuramsal yaklaşımlar daha çok bildiğimiz anlamda turist özne ve turistik mekânlar bağlamında yapılan analizlerdir. Bu yaklaşımlarda turist özne otantisite peşinde koşan, yabancılaşma, kitlesel üretimin meyvesi olan kültürel ürünler ve mesafeli ilişkilerle karakterize edilmiş mekânlarda yaşayan Batılı bir özne olarak kavramsallaştırılmıştır.²² Turist öznenin bu ideal tipi, yalınlığın, ‘gerçek’ cemaatlerin, ilişkilerin, kültürlerin ve ‘mekânların’ halen var olduğuna inandığı, dünyanın (Batılı olmayan) bölgelerini cazip bulmaktadır. Ancak bu beklentiler çoğunlukla hayal kırıklığı ile dağılır (en azından biraz daha ‘eleştirel’ bakan bir turist gözünden). Çünkü bu turistik mekânlar ‘gerçeğı’, MacCannell’in terminolojisiyle söylersek, bir tür ‘sahnelenmiş otantisite’ paketinde sunarlar.²³ Bu turistik seyahat aslında “şimdiye yönelik bir tatminsizliği temsil eden geçmişe duyulan bir nostalji nosyonunda” temellenmektedir.²⁴ Ancak, bu erken yaklaşımların ardından bazı yazarların belirttiğı gibi, turizm, festival (ya da seyirlik) ve gündelik arasındaki ayırım gittikçe bulanıklaşmaktadır.²⁵ Turizm, otantisite arayışı ve ‘gerçeğın yeniden dirilişı’ gibi

²² Dean MacCannell, *The Tourist: A New Theory of the Leisure Class* (New York: Schocken, 1976); Erik Cohen, “Traditions in the Qualitative Sociology of Tourism,” *Annals of Tourism Research* 15, no. 1 (1988).

²³ Dean MacCannell, “Staged Authenticity: Arrangements of Social Space in Visitor Settings,” *American Journal of Sociology* 79, no. 3 (1979).

²⁴ Catherine Kelly, “Heritage,” *International Encyclopedia of Human Geography Vol. 5* içinde, der. Rob Kitchin ve Nigel Thrift, 95 (Oxford, Elsevier, 2009).

²⁵ Tazim Jamal ve Hyounggon Kim, “Bridging the Interdisciplinary Divide: Towards an Integrated

Framework for Heritage Tourism Research,” *Tourist Studies* 5, no. 1 (2005).

nosyonlarla açıklayabileceğimiz bazı somut değişimlerin yeni bir mekânsal estetik temelinde kentsel mekânda üretimi ile gündelik pratiklerimizin bir parçası haline gelmektedir. Dolayısıyla kentsel mekânlar kentin sakinlerinin 'turistik bakışını' tatmin edecek şekilde yeniden yapılandırılmaktadır.²⁶

Kentsel mekânlarda otantisitenin sözde yeniden tesisi ya da yer inşası olarak tariflenen bu süreç, küresel kapitalizmin homojenleştirici etkisiyle tehdit ettiği düşünülen yer ve kültür arasındaki sözde organik ilişkinin tekrar tesis edilmesine dair bir süreçtir. Bu kentsel yeniden yapılanma kültürel-mekânsal özgüllüğün söylemsel olarak yeniden canlandırılması/tesisi sürecidir. 'Yerin' tekrar keşfi ya da yeniden tanımlanması ya da 'yer-mitinin' veya yere dair otantisitenin tekrar inşası olarak adlandırabileceğimiz bu süreç aslında bir yerelleştirme projesidir. Küresel kapitalizm yerel niteliklerle bezediği formlar aracılığıyla homojenleştirme ve standartlaştırma temelinde işleyen küresel formlar inşa etmektedir. Bu küresel formlar farklı yerelliklerde, o yerelliğe has bir oluşum göstermekte ve esnek bir dinamikle işlemekte, bu nedenle de hem farklılığı hem de dünya sistemi ölçeğinde aynılığı üretmektedirler. Yer inşası süreçlerinde bu süreç kültürel otantisitenin olduğundan daha otantik kurulduğu ve yere ait niteliklerin yeniden inşa edilip yere ait kılındığı bir takım pratikleri barındırmaktadır. Bu yeni kentsel estetikte yer nosyonunun önemi ve merkezियeti tartışılmazdır. Otantisite bir anlamda otantik varoluşun evi olan yer nosyonuna bağlanmakta, otantik olmayan ise bir anlamda yersizliğe gönderme

²⁶ John Urry, *The Tourist Gaze* (Londra: Sage, 1990).

yapmaktadır.²⁷ Diğer yandan yer aynı zamanda kolektif bellek ve tarihin somutlaştırımının bir alanı olarak da düşünülmektedir.²⁸

Tarihi kentsel koruma bu geniş manzaranın bir parçası olarak tarihin, kişisel ve kolektif bellek değerlerinin, otantisitenin ve yerin ruhunun temsili olduğu kadar bahsedilen bu küresel dinamiklerin de en çok somutlaştığı alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak koruma kavramının bu güçlüklerinin yansira kentsel mekânın bazı özellikleri de mevzuyu daha komplike hale getirmektedir. Kentler dinamik organizmalardır ve korunması elzem olan 'otantik' bir tarihi mekân nosyonu da gerçeklikten uzaktır. Dolayısıyla korumanın yüzeysel tanımlarında gözlenen fiziksel ve sosyal dokunun bütünlüğünün ya da otantisitesinin korunması amaçları neredeyse bir mittten ibarettir. Örneğimizde de saptayacağımız gibi koruma eninde sonunda bir yer inşası sürecidir ve yorumlama, dönüştürme, yeniden yapılandırma gibi niyet edilen ve edilmemiş bir takım aşamalarla tesis edilen bir otantisite halidir. Ancak bu koruma olgusunu ne önemsiz ne de terk edilmesi gereken bir süreç kılar. Sonuçta koruma kolektif kimlik ve belleğin ve süreklilik ve gelenek duygusunu yarattığı düşünülen değerlerin estetik, kültürel, toplumsal, ekonomik ve politik nedenlerle muhafaza edilmesi anlamına gelir. Koruma kavramının kavramsal temellerine ve dünyada nasıl ortaya çıktığına bakmak analizimiz açısından faydalı olacaktır.

1.4.2. Kentsel Koruma Olgusunun Kökenleri

Daha önce de bahsedildiği gibi kentsel koruma modern bir kavramdır. Her ne kadar koruma olgusunun kökenlerini çok daha önceden görebiliyorsak da bugün anladığımız haliyle koruma olgusunu Batı'da ulus devletlerin oluşumu ve giderek

²⁷ Edward Relph, *Rationalistic Landscapes and Humanistic Geography* (Londra: Groom-Helm, 1981).

²⁸ David Harvey, *Justice, Nature and the Geography of Difference* (Oxford: Blackwell, 1996).

artan gelenek ve kök bulma gereksinimleri ve endüstriyel devrimle birlikte kentsel alanlara kitlesel göç ve kentsel mekânların dönüşümü ile ilişkilendirebiliriz. Hobsbawm'ın (1983) gözlediği gibi 19. ve 20. yüzyılın temel gelişimlerinden olan ulusal kimliklerin inşasında 'tarihi anıt' kavramı gelenek ve kök inşasında temel araçlardan birisidir. Ancak ulus-devletin sembolik değerlerinin somutlaştırımı olarak görülen ve özellikle belirli tarihi anıtların ya da figürlerin korunmasına yönelik bu alan kentsel koruma kavramı ya da kentteki tarihi mekânlara yönelmemekteydi. Batı'da özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar tarihi kent mekânı daha çok fiziksel ve ahlaki çöküşün yaşandığı yerler olarak kaldı. Bu alanlar daha konforlu konut imarı ve altyapı olanakları için yıkılması gereken alanlar olarak belirlendi. Ancak bu noktada Baron Haussmann'ın vali olarak görev yaptığı Paris'te 1853-1870 yılları arasında yürüttüğü yeniden yapılandırma planları bu bakışta temel bir dönüşüme neden olmuştur.²⁹ Haussmann çok eleştirilse de kentsel mekânın kitlesel bir biçimde yıkılıp yeniden yapılması ve kentin bir anıtsal mekâna dönüştürülmesi gibi hedefleriyle İtalya, İstanbul, Sofya, Kahire gibi kentlerde örnek alınmış bir uygulama olmuştur. Figür 1.1'de görüldüğü gibi Haussmann'ın planlarında temel hedeflerden birisi anıtları kentin tüm mekânlarının açıldığı merkezler haline getirerek kenti bir anıtsal mekân yapmaya yöneliktir.

²⁹ David P. Jordan, Transforming Paris: The Life and Labours of Baron Haussman (New York, NY: The Free Press, 1995).

Figür 1.1 Georges-Eugène Haussmann'ın modernizasyon planıyla Paris'in kuşbakışı görünüşü (© Gordon Gahan/Photo Researches, Inc.).

Kentsel anıtlar ulusal kimliklerin güçlendirilmesinde sembolik olarak çok önemli roller üstlense de, henüz tarihi kentsel mekânların bir tarihsel ya da kültürel miras olarak görülmediğini gözlemekteyiz. Tarihi kent kavramı Batı'da ancak 19. Yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkmış ve kentsel planlama/mimarlık/koruma pratiklerini yavaş yavaş dönüştürmeye başlamıştır. Ünlü Avusturyalı mimar Camillo Sitte'nin 1889 yılında yayınladığı ünlü kitabı “City Planning According to Artistic Principles” bir anlamda tarihi kent kavramının ortaya çıkışının bir belgesi gibidir.³⁰ Bu eserinde Sitte ilk kez modern kentin oluşumu için modellerin ve kuralların çıkarılması için kentin kendi morfolojik ve tipolojik gelişimi içinde anlaşılabilir bir tarihsel süreklilik olarak

³⁰ Camillo Sitte, City Planning According to Artistic Principles (New York, NY: Random House, 1965).

anlaşılması gerektiğini belirtmiştir. Bu anlayış içerisinde tarihi kent modern kente nazaran daha estetik değerleri olan bir bütünlük olarak görölmektedir. Sitte'nin anlayışı bir yandan tarihi kenti estetik bir olgu olarak tariflemekte ve modern kentin tasarım ve modellemesi için bir kaynak olarak göstermekte diğer yandan ise modern kentsel koruma kavramının temellerini kavramsallaştırmaktadır. Öte yandan Sitte'nin takipçisi olan Werner Hegemann onun prensip ve genel kavramlarını geliştirerek kentsel koruma temelli bir planlamanın temellerini atmıştır. Kütle ve boşluk arasındaki ilişkiyi kentin sürekliliğini oluşturan unsurlar olarak gören Hegemann, kenti sürekli ve çoğalan bir kolâj olarak tariflemiş ve kentin tüm parçalarının yeni mekânsal anlamlar yaratacak şekilde etkileşime girdiğini belirtmiştir.³¹ Bu kavramsallaştırma içerisinde tarihi kent bu uzun sürecin bir fiziksel sonucu ve gelişimin de temel kaynaklarından birisi olarak tariflenmiştir.

Tarihi kent kavramına yapılan giderek artan bu vurgunun yanı sıra kenti evrim sürecindeki bir organizma gibi tasvir eden yaklaşımlar da mevcuttur ve bu yaklaşımlar da tarihi kent kavramına dayanan kentsel koruma pratiklerini derinden etkilemiştir. Örneğin 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyıl başlarının en etkili kent plancılarından olan Patrick Geddes, kenti bu tür bir biyolojik analogi içerisinde tarif etmiş ve kentin fiziksel ve sosyal unsurlarının çok karmaşık bir değişim ve gelenek ağı içerisinde etkileşime girdiğini belirtmiştir.³² Literatürde hayli ünlü 1915 tarihli "Cities in Evolution" isimli kitabında özellikle tarihi kenti modern kentteki kolektif mekânların tasarımı ve modellemesi için özellikle çalışılması gereken bir alan olarak

³¹ Charles C. Bohl ve Jean-François Lejeune Sitte, Hegemann and the Metropolis: Modern Civic Art and International Exchanges (New York, NY: Routledge, 2009).

³² Volker M. Welter, Biopolis: Patrick Geddes and the City of Life (Cambridge, MA: MIT Press, 2002).

görmüştür.³³ Geddes ortaçağ kentini bir örnek olarak vererek bu kent nosyonunun sürekli evrilen bir bağlamda her kuşağın fiziksel mekana yeni unsurlar eklediği bir yapı olarak tasarlamıştır (bkz. Figür 1.2).

Figür 1.2. Tipik bir Ortaçağ Kenti Planı

20. yüzyıl başlarında gelişen ve kentsel korumanın kavramsal temellerini oluşturan ve bir anlamda tarihi kentin keşfi diyebileceğimiz bu yaklaşımlar temelde kenti süreklilik arz eden, gittikçe farklı unsurları kendisine eklemleyen ve tarihi mirası model olarak alan bir mekân olarak tanımlamışlardır. Hem kurumsal hem de kavramsal anlamda giderek gelişen koruma hareketi bazı yazarlara göre ardında temel bir paradoks barındırmaktadır. Örneğin Tyler önemli bir eleştirmen olan John Ruskin'in koruma üzerine görüşlerine dair şunları söylemektedir:

³³ Patrick Geddes, *Cities in Evolution* (Londra: Williams & Norgate, 1949).

Ruskin geçmişin görkemini tekrar inşa eden bizlerin kim olduğunu sorar. Onun aklında restorasyon yaşlı bir insanın yüzündeki karakteri silen bir plastik cerrahi operasyonu ile kıyaslanabilir bir olgudur. Yaşla gelen kırışıklıklardaki güzellik suni bir biçimde değiştirilecek değil saygı duyulacak şeylerdir. Sıklıkla eski binaları fazlasıyla mükemmel göstermeye çalışırız; o halleriyle bu yapılar günlük olarak kullanılan yapılardan ziyade müzelere benzerler. Eski binaları fazlasıyla temizlemeye, onların eskiliğini ve karakterini silmeye, onları fazlasıyla yeni gibi göstermeye ve seyirlik hale getirmeye eğilimliyiz. Ruskin restorasyonu aynı sunilikte bir şey olarak görür; ona göre bu patavatsız bir restorasyon hırsıdır.³⁴

Burada aktarılan koruma ve restorasyon deneyimi belirli bir pratiği anlatmaktan ziyade koruma ve restorasyon süreçlerine dair genel bir paradoksu işaret etmektedir. Koruma sürecinin esas aldığı otantisite (“asıl” olan) kavramının, otantisite kavramının kendisi de sorunlu olmasından öte, inşa ettiği şey tarihi karakterini büyük ölçüde kaybetmektedir. Burada asıl olan paradoks neden tarihi alanların otantisitesinin yenilik kavramı içerisinde kurgulandığı sorunudur. Bu noktayı Talas örneğinde tekrar gündeme getireceğiz.

Sonuç olarak kentsel koruma kavramının hayli modern bir kavram olduğunu, ulus-devlet oluşumu ve ulusal kimliklerin sembolik inşası süreçleriyle doğrudan bağlantılı olduğunu söyleyebiliriz. Daha da ötesi, anıt kavramından öte tarihi kent kavramının keşfi kente ilişkin tanımların değişmesiyle gündeme gelmiştir. Kenti sürelilik arz eden organik bir yapı olarak tanımlayan bu yeni perspektif aslında

³⁴ Norman Tyler, *Historic Preservation: An Introduction to Its History, Principles, and Practice* (New York: W. W. Norton, 1999), 21.

modern olanın geçmişle nasıl baş edeceği ya da onu nasıl yorumlayacağı sorusu üzerine kurulmaktadır. Tarihi kentin modern kentin oluşumunda neredeyse bir model olduğu varsayımı kentsel korumanın temellerinden bir diğerini oluşturmaktadır. Şimdi bugün anlaşıldığı haliyle koruma kavramının kendisine ve farklı unsurlarına bakmakta fayda var.

1.4.3. Koruma Kavramının Tanımı ve Kapsamı:

Önceki bölümde bahsedildiği gibi 19. yüzyılda anıtlar ve onlarla ilgili dokularla sınırlı olan kentsel koruma kavramı ilk defa resmi olarak tarihi çevre kavramını içerecek biçimde 1931'de Atina Kartası'nda zikredilmiştir. Ancak anıtı temel alan ve tarihi çevre kavramını pratik olarak somutlaştıramayan bu koruma kavramı ilk defa 1962 yılında Fransa'da çıkan Malraux yasasının ünlü bölge koruma maddesi ile daha geniş bir kapsama oturmuş ve tarihi çevre ve bölge bazında bir koruma kavramına geçilmiştir. 1964 yılında Venedik tüzüğü'nün imzalanması ile daha da pekişen bu tarihsel koruma anlayışı tarihi dokuların korunması pratiklerini pekiştirmiş ve bugün anladığımız anlamda bir kentsel tarihi koruma kavramının temellerini atmıştır. Giderek evrilen bu koruma anlayışı temelde insan kavramına yaslanmakta ve kentlerin farklılıklar içeren bir ekolojik sistem olduğu esasına dayanmıştır. Bu alanda resmi olarak sayacağımız çok önemli bir diğer gelişme ise 1975 yılında yayınlanan Amsterdam bildirgesidir. Bu bildirgeyle beraber tarihi dokuların korunması pratiği belirli ilkelerle saptanmış ve koruma politikalarında birincil hedef olarak belirlenmiş bulunmaktadır.

Kentsel korumanın belki de en kapsayıcı ve hemen her bağlama uygun gibi görünen tanımını Colin McWilliam (1975) yapmıştır. Koruma genel olarak kabul görmüş bir değere sahip herhangi bir şeyin korunması için gerekli eylemler bütünü ifade eder. Ancak bu tanım farklı bağlamlarda fazla genel ve yetersiz kalmaktadır.

Örneğin Resuloğlu (2005, s. 6) koruma sürecinde değerlendirme ve geliştirme kavramlarını öne çıkarmıştır. Bu da McWilliam'ın tanımındaki genel olarak kabul görme kavramını sorunsal hale getirmektedir. Koruma kavramının bağlamımıza uyan bir tanımı şöyledir: Koruma "insanoğlunun kültürel varlığının, tarihin ve yaşamın sürekliliğinde yarattığı maddi kültür kalıntıları, yaşam sürecinde, toplumunu ve insanlığı boyutsuzlaştırmamak amacıyla yeni yarattığı mekânsal-maddi ürünler ile uyumlu kılarak, toplumsal, kültürel devamlılığın sağlanması için giriştiği çabaların tümüdür" (Aysu 1977, s. 26). Ancak eklemek gerekir ki, koruma kavramı arkeolojik sit korumasından doğal çevre korumasına, tarihi çevre korumasından kültürel mirasın korunmasına kadar birçok farklı etkinliği ifade etmektedir. Literatürdeki koruma tanımlarına bakıldığında sürecin politik, toplumsal ve kültürel unsurlarını öne çıkaran tanımlar görmekteyiz. Kuşkusuz çalışmamızda koruma sürecinin toplumsal ve politik yanlarını önde tutan bir tanım daha operasyonel bir tanım olarak görülmektedir.

Koruma kavramı üzerine başka bir kavramsallaştırma ise koruma olgusunu tarihsel bir perspektifle değerlendirerek olguyu endüstri devrimi sonrası Batı toplumunun tarihsel bilinci ve modernleşme ekseninde incelemektedir. Bu haliyle tarihsel koruma, modernizme özgü bir tarihsel bilinç formunun dışavurumudur. Modernizmin bu tarihsel bilinci geçmişteki kültürel varlıklarla bir tür ilişki kurmayı ve bundan da ötesi artık modern öncesi toplumlardaki tarihle kurulan geleneksel süreklilik bağlantısının çözülmesi anlamını taşır. Philipot (1976, s. 268) tarihsel korumanın köklerini 18. yüzyılda bulurken, Avrupa'nın özellikle Endüstri Devrimi sonrasında geçmişi tamamlanmış bir süreç olarak gördüğünü ve geçmişe belirli bir mesafeden baktığını belirtmektedir. Bu haliyle koruma kavramı, insanoğlunun eskiçağlardan beri var olan geçmişi koruma ve aktarma isteklerini değil, belirli bir tarihsel bilincin yarattığı eylemler bütününe ifade eder. Korumayı modernite ile

ilişkilendiren bu tanım ardında aslında bir paradoks barındırmakta ve daha da karmaşık olanı bu paradoks koruma süreçlerinin kendisini belirleyen bir unsur haline dönüşmektedir. Modernite her ne kadar geçmişe karşı çıkışla ve de şimdinin kutsanması ile işlese de özellikle 19. Yüzyıl, yani romantizmin yükselişi, ile birlikte hemen tüm coğrafyalarda geçmişin yeniden inşasına yönelmiş ve köke ve otantik olana dair bir özlemi yansıtmıştır. Bunun hem mekânsal müdahalelerde hem de kültür politikalarında somutlaşmış örneklerini göstermek mümkündür. Dolayısıyla koruma politikaları bir yandan geçmişe ilişkin bir yeniden inşaya girerirken diğer yandan mekânın şimdi ile bağını da kurmaktadır. Bu konuya ilişkin literatür çözümlemesi alanda gözlenen unsurların nasıl da küresel ölçekte gerçekleştirilen müdahalelerle paralellik arz ettiğini göstermektedir.

Her ne kadar koruma bugünkü anlamıyla modernite ile ilişkilendirilse de korumanın tarihini çok öncelere götürmek mümkündür. Tarihte belgelenen ilk koruma kanunu, Roma'da yaklaşık 1500 yıl önce düzenlenmiş ve tarihi anıtlar üzerine ilk komisyon Fransa'da 1837 yılında kurulmuştur (Zhang 2008, s. 1). Tarihi anıt kavramı bundan sonra hızla Avrupa'da yaygınlaşmış ve anıtsal nitelik taşıyan eserlerin korunması için yasal önlemler özellikle 19. Yüzyıldan sonra alınmaya başlamıştır. Kentsel mirasların korunması konusunda ilk uluslararası girişimler 1904 yılında Madrid'de toplanan "6. Uluslararası Mimarlar Kongresi" ve kentsel koruma ilkelerini belirleyen ve 1907 yılında imzalanan Lahey Antlaşması'dır. I. Dünya Savaşı'nın sonrasında savaşın tahribatı ile tarihi kentsel miraslara yönelik duyarlılık artmış ve kentsel koruma eylemleri hız kazanmıştır. II. Dünya Savaşı'nın sonrasında da kentsel korumaya yönelik çeşitli antlaşmaların yapıldığı gözlenmektedir (Birabi,

2007, s. 41-3).³⁵ Birleşik Devletler ise 20. yüzyılın ortalarında kentsel korumaya ilişkin bir dizi mevzuat düzenlemesi yapmıştır (Frank, 2002). UNESCO'nun 1946 yılında kültürel mirası korumak amacıyla kurduğu "International Council of Museums" ve 1972 yılında benimsenen "Convention Concerning the Protection of the World Cultural and Natural Heritage" ile birlikte koruma kavramı uluslararası temeller üzerine oturtulmuştur.³⁶

Osmanlı İmparatorluğu'nda 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar tarihi mirasların ortaya çıkarılması ve korunması konusunda etkin bir çaba görülmemektedir (Akın 1992). 13 Şubat 1869 tarihinde kabul edilen Birinci Asar-ı Atika Nizamnamesi padişah imzası ile birlikte ilk yasal koruma mevzuatı olma sıfatını almaya hak kazanmıştır. Osman Hamdi Bey'in hazırlattığı 1884 tarihli İkinci Asar-ı Atika Nizamnamesi ile koruma kapsamı genişletilmiş ve taşınmaz mallar da kapsam dâhiline alınmış ve eski eserlerin tanımı daha net biçimlerde yapılmıştır. (Akın, 1992, s. 59). 1906'da çıkarılan Asar-ı Atika Nizamnamesi 1972 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Bu nizamnamede kurumların ve idari birimlerin tanımları daha net biçimlerde yapılmış, eski yapıların tahribi ve değiştirilmesi yasaklanmıştır. Cumhuriyet döneminde beldeler içindeki tarihi eserlerle ilgili işlemlerde yetki 1580 sayılı Belediyeler Kanunu ile tarihi değerleri korumak, onarmak, gerektiğinde istimlak etmek yetkisi belediyelere verilmiştir (Resuloğlu, s. 2005, 39). 1956 yılında çıkarılan İmar Kanunu ile birlikte binalar ve tarihi eserler arasındaki mesafe, değer korunması temelinde belirlenmiştir (Sungur, 1989, s. 66). Koruma ülkemizde kültür ve tabiat

³⁵ Birabi'nin çalışması kentsel koruma sürecine ilişkin çok detaylı ve değerli bir tarihsel bakış sunmaktadır. Çalışmanın online versiyonu için bkz. <http://www.cecibr.org/novo/revista/docs2008/CT-2008-106.pdf>

³⁶ 1972 yılında imzalanan antlaşmanın metni için bkz. <http://whc.unesco.org/en/conventiontext>.

varlıklarının korunması olarak tanımlanmıştır. 1983 yılında çıkarılan 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yasası Kültür varlıklarını taşınır (menkul) ve taşınmaz (gayrimenkul) kültür varlıkları biçiminde kategorize etmiştir. Çalışma konumuzu oluşturan taşınmaz kültür varlıkları ‘anıt’lar (yapı, yapı grupları) ve ‘sit’ler (korunması gerekli alanlar) olarak ikiye ayrılmaktadırlar (Asatekin, 2004). Hasol (1990, s. 410) sit kavramını “doğal ya da insan eliyle yapılmış taşınmaz kültür varlıklarını barındıran, kendi içinde bölünmez ve ayrılmaz bir bütün oluşturan ve bütün bu özellikleriyle birlikte korunması gereken çevre parçası” şeklinde tanımlamaktadır. Ancak 2863 sayılı kanuna kadar sit tanımına çalışmamızın konusu olan kentsel sit alanı dâhil değildir. Ancak bu kanundan sonra kentsel sit alanı da bu kategoriye eklenmiştir. Genel olarak kentsel sit alanı “eski kentlerin uyum düzenini, mimari bütünlüğünü, donatılarını koruyabilmiş sokaklar, mahalleler, alanlar” olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2006, s. 10).

Ancak korumanın çağdaş uygulamaları çok farklı alanları kapsamakta, tarih ve kültür varlıklarının korunmasından kentsel mekânda tarihi ve kültürel alanların korunmasına kadar çok geniş bir pratiği kapsamaktadır. Tarih ve kültür varlıklarının korunması tekil ya da küçük grup halindeki yapılara odaklanırken tarihsel çevrenin ve kültürel mirasın korunması genellikle kentsel bölge tanımı içerisine girmektedir. Bu kapsam ekolojik çevre korumasını da içermektedir. Ancak tanımlar farklılaşsa da koruma olgusunun temelde odağına aldığı sorun yıpranma sorunudur. Kentler tarih içinde hem popülasyon yoğunluğu, hem hareketin merkezi olması hem de farklı türde toplumsal gerilimlere maruz kaldıklarından yıpranma doğal bir süreçtir. Ancak literatürde yıpranma yapay ve doğal yıpranma olarak iki farklı başlıkta incelenmektedir. Doğal yıpranma daha çok iklim koşulları ile gerçekleşen bir yıpranma türü olup, kimyevi bileşenler, malzemeler ve koruma teknikleri ile

onarılacak ya da geciktirilebilecek türde yıpranmalardır. Yapay yıpranma ise daha çok kentin toplumsal koşullarından ve topluma özgü yanlış kullanım biçimlerinden kaynaklanmaktadır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Proje Alanının Coğrafi Konumu

Talas, İç Anadolu'da bulunan Kayseri şehrinin merkezine yaklaşık 11 km mesafede, ilin güneydoğusunda yer alan bir merkez ilçedir. Talas yeryüzü şekilleri bakımından iki bölüme ayrılmaktadır: Düz bir ovanın üzerinde kurulan aşağı Talas ve bu düz ovadan yaklaşık 150m yükseklikte bulunan Yukarı Talas. Proje alanı olarak tariflenen bölge Talas ilçesi sınırlarında bulunan Kışıköy, Han, Harman, Tablakaya ve Yukarı mahallelerinin belirli kısımlarından ibarettir. Korumaya tabi olan mahallelerin haritada gösterimi ve lejantları Figure 2.2, 2.3, 2.4, 2.5'de verilmiştir.

Yaklaşık 5 km uzaklıktaki Erciyes Üniversitesi'nin kurulması (1969) ve zamanla farklı fakültelerin eğitime başlamasıyla beraber ilçe bir cazibe merkezi haline gelmiştir. Erciyes Üniversitesi'nin belirli fakülteleri Kışıköy mahallesinde yerleşik olan halkın tarım arazileri istimlâk edilerek kurulmuştur. Hatta bu durum o dönemde halk arasında belirli bir hoşnutsuzluk doğurmuştur. Bir görüşmecinin sözleri bu hoşnutsuzluğu çok iyi yansıtmaktadır:

Babadan atadan kalan mallarımızı üç kuruş paraya istimlâk ettiler. Fakültenin [Tıp fakültesini kastetmektedir] olduğu yer bizim arazimizdi. Öyle olmasaydı iyiydi. Şimdi olsa zengindim. Böyle çok kişinin arazisi istimlâk oldu. İtiraz edemezsin, sonuçta fakülte kurulmuş; fakülte de bizim. O da bizim hayrımız olsun.³⁷

1980'lerden sonra özellikle 1990'lı yıllarda ivmelenen bir hareketle toplu konutların giderek artmasıyla birlikte (özellikle Tablakaya ve Harman mahallelerinin tarım arazilerinin dönüşümü ile birlikte) bugün tarihi korumaya konu olan alanların

³⁷ 65 yaşlarında Talas yerlisi erkek (yaşam öyküsü çalışması).

Talas ilçesindeki yerleşim yerleri alanına oranı giderek düşmüştür. Belirli zaman sonra yeni yapılan yerleşim yerlerinin bulunduğu araziler farklı mahallelere dönüşmüştür. Örneğin bugün Erciyes Üniversitesi öğrencileri için konut anlamında bir cazibe merkezi olan Anayurt ve Atayurt mevkileri ve arsa değeri daha fazla olan Bahçelievler Mahallesi önceden sırasıyla Tablakaya ve Harman mahallelerinin sınırları içerisindeydi. Kısacası Talas tarihi koruma alanı bugün itibarıyla Talas ilçesinin görece küçük bir bölümünü ifade etmektedir. Bugün tarihi koruma alanlarının bulunduğu Han, Harman, Tablakaya, Kışıköy ve Yukarı mahallelerindeki tarihi koruma alanları da mahalle sınırları içerisinde belirli bir bölümü kapsamaktadır (bkz. Figure 2.2, 2.3, 2.4). Talas'ın toplu konutlar aracılığıyla giderek büyüyen mahalleleri ve tarihi koruma altına olan alanları Talas'ın genel yüzölçümünde hayli küçük bir alanı kapsamaktadır (bkz. Figure 2.1)

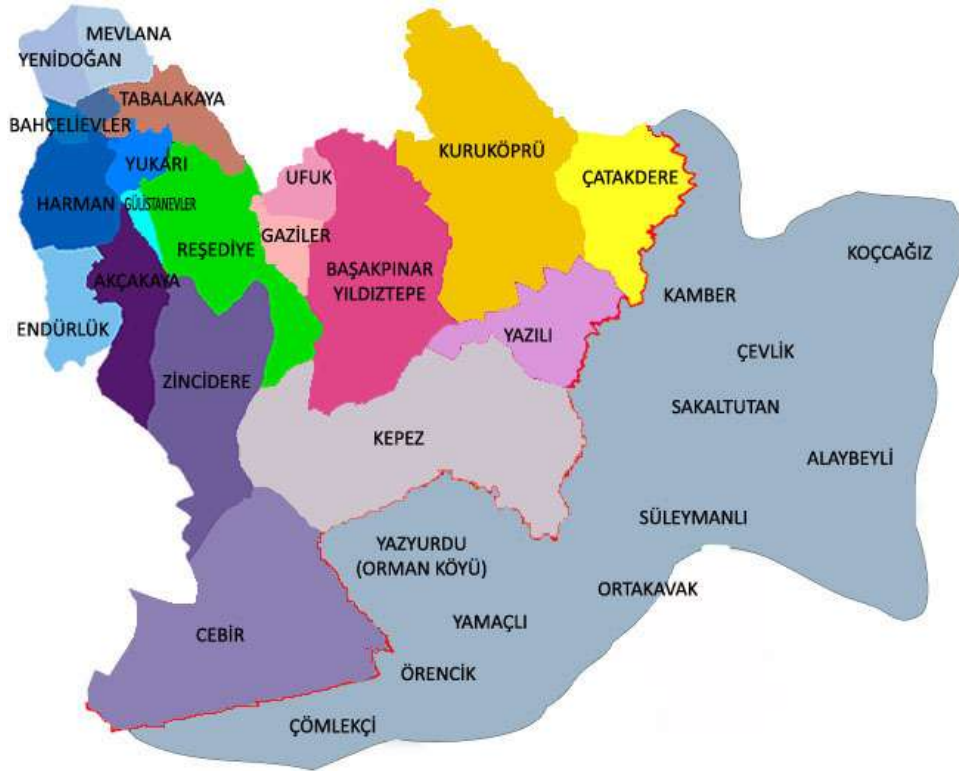

Figure 2.1. Talas köy ve mahallelerini gösteren siyasi harita (Talas Belediyesi Resmi Web Sitesi - <http://talas.gov.tr/menu/cografı-durumu.html>).

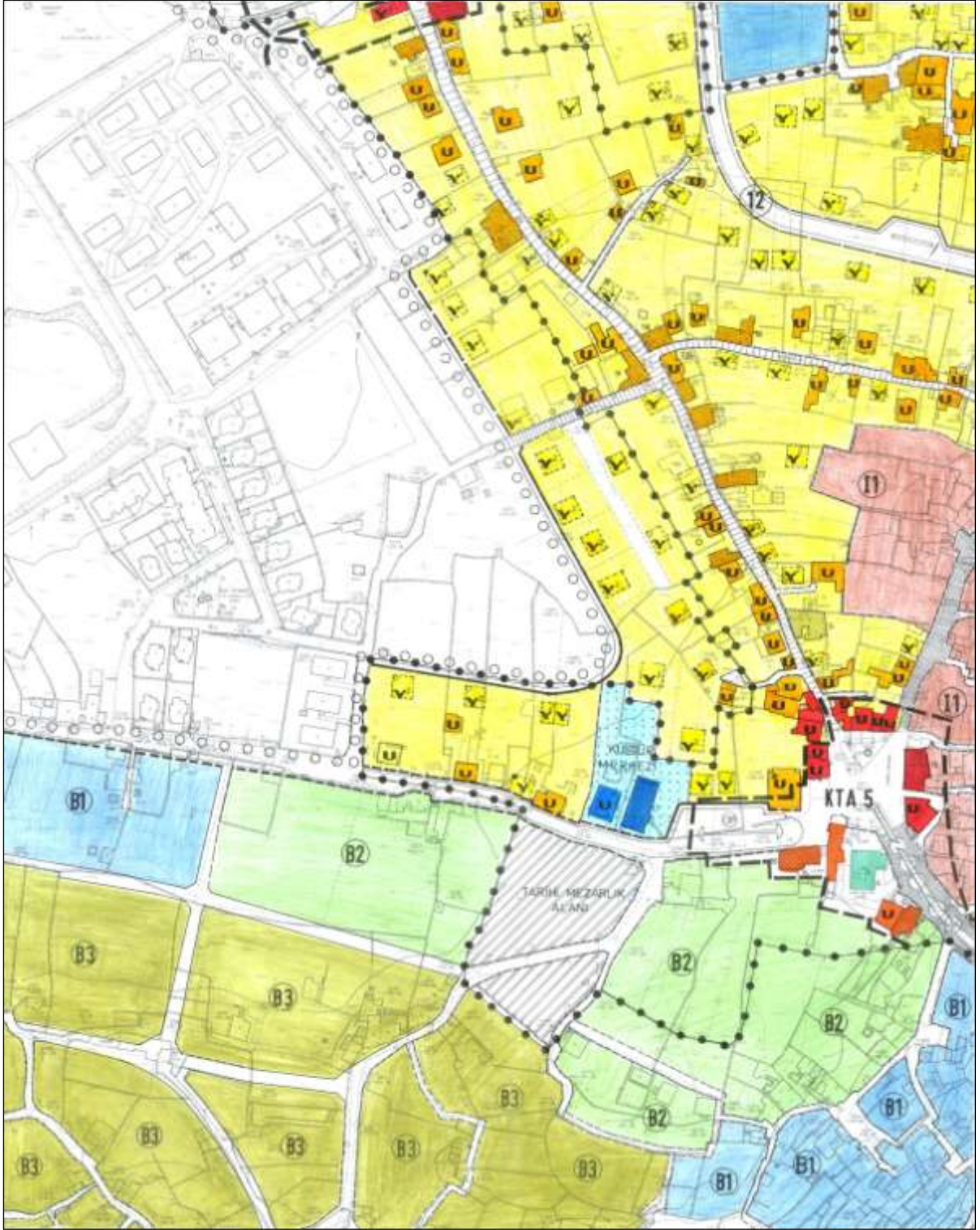

Figure 2.2. Han ve Harman mahallelerinin koruma planı (1: 1000).

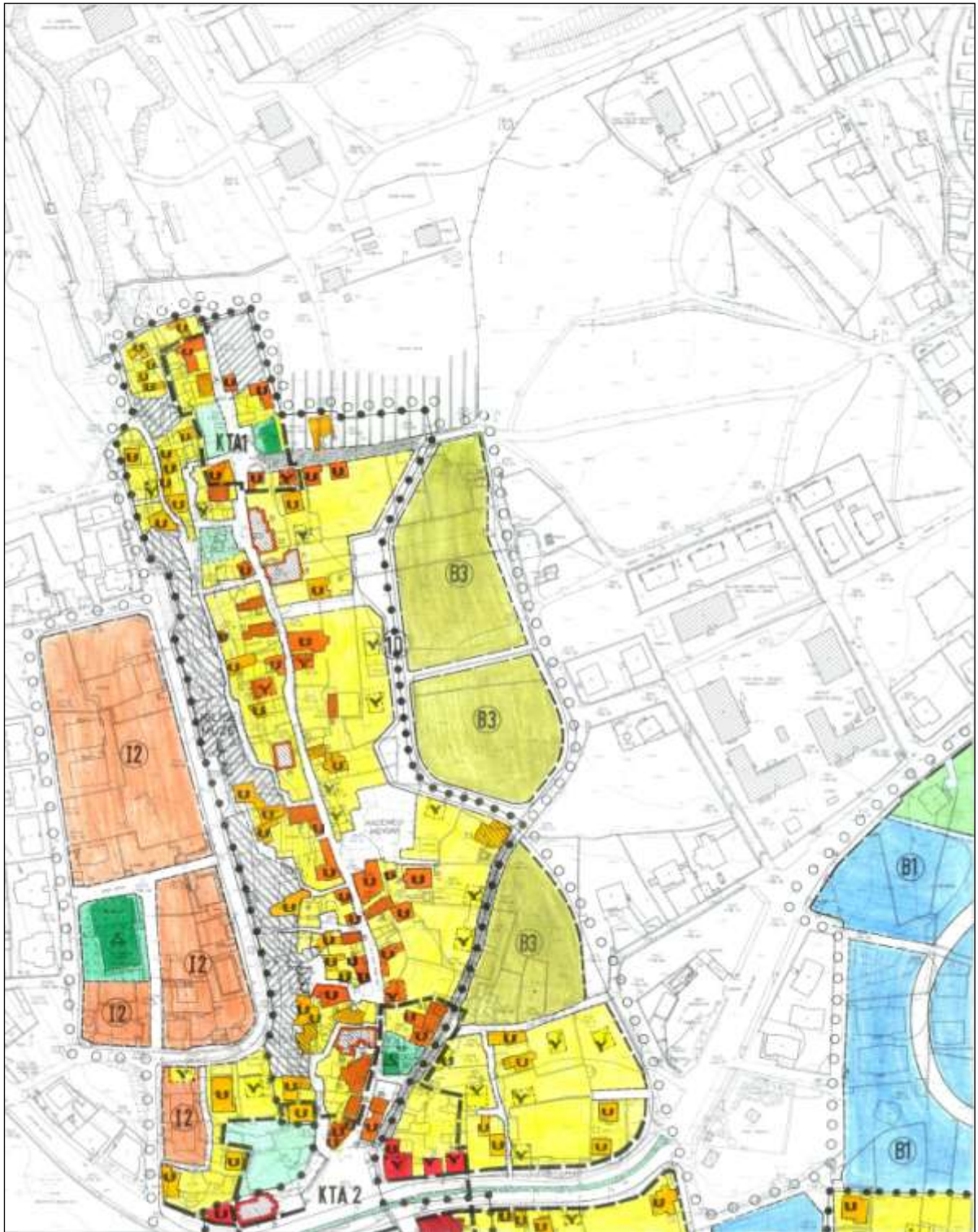

Figure 2.3. Kiçiköy mahallesinin koruma planı (1: 1000).

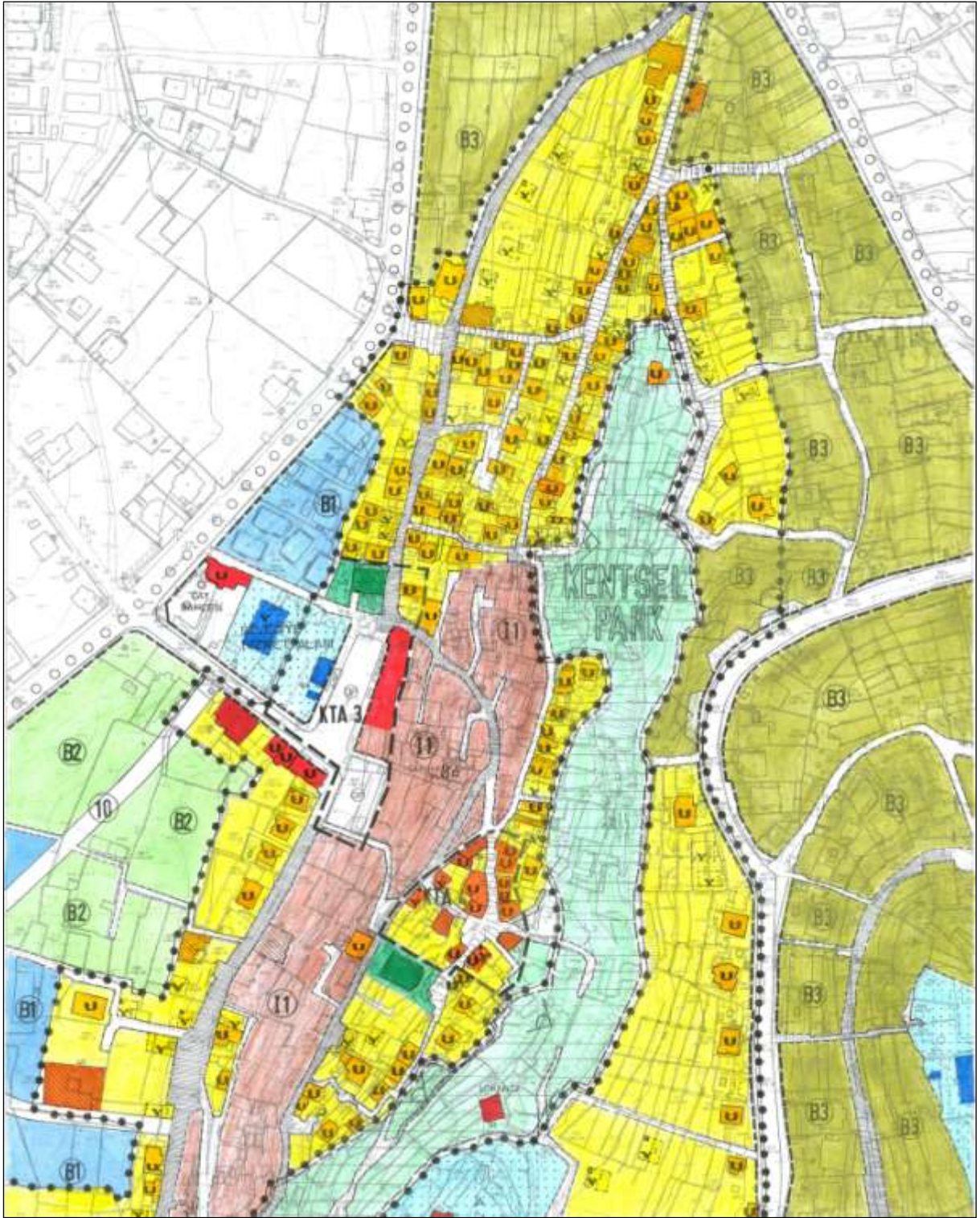

Figure 2.4. Tablakaya ve Han mahallelerinin koruma planı (1: 1000).

Figure 2.5. Figure 2.2, 2.3, 2.4'de verilen planların lejanti.

2.2. Proje Alanının Tarihçesi

Talas tarihine ilişkin elimizde hayli sınırlı kaynak vardır. Talas Kaymakamlığı ve Valiliğin resmi belgelerinde ilçenin kuruluş tarihine ilişkin kesin bilgilerin güvenilirliği tartışılmakta ancak Talas'ın 1 km doğusundaki Derevenk bölgesinin tarihinin M.Ö. 1500'lü yıllara kadar gittiği vurgulanmaktadır.³⁸ Aynı kaynaklarda Talas'ın Orta Asya'da eski bir Türk şehrinin adı olduğu ve o şehirde yaşayan boylardan birinin Talas bölgesine gelip bölgeye bu ismi vermiş olabileceği ihtimali üzerinde durulmaktadır. Bölge tarihi boyunca sırasıyla Mazakların (M.Ö. 1500-510), Kapadokyalıların (M.Ö. 510-335; 335 yılında İskender'in istilasına uğramıştır), Kayrusların (M.Ö. 312-37) egemenliği altında kalmış ve 1127 yılında Danişmentlilerin eline geçmiştir. 1169 yılında Anadolu Selçukluların eline geçen bölge 1243'de Moğol istilasına uğramıştır. Bölge 1398 yılında Kadı Burhaneddin'in ölümüyle Osmanlı yönetimine bağlanmış, 1402 Ankara Savaşı'ndan sonra Karamanoğullarının egemenliğine, 1467 yılında tekrar Osmanlıların egemenliğine girmiştir. 1907 öncesi Kayseri Livasına bağlı bir kasaba iken, 1907'de belde teşkilatı kurulmuş ve 1911'de Talas Kayseri'ye bağlı bir bucak olmuştur. 1987'de, 3392 Sayılı Kanunla ilçe olmuştur.³⁹

Talas'ın yüzyıllar boyunca önemli bir ticaret merkezi olduğu ve farklı etnik grupların bir arada yaşadığı bir bölge olduğu anlaşılmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yıllarında nüfusu 30000'lere ulaşan Talas 1180 yılında 500 haneli bir Türk köyü iken 1470-1510 yılları arasında Rum ve Ermenilerin

³⁸ <http://talas.gov.tr/menu/ilcemizin-tarihi.html>;
http://www.kayseri.gov.tr/default_b0.aspx?content=1041.

³⁹ A.g.e.

yerleşmesiyle birlikte giderek nüfusu artan bir bölgeye dönüşmüştür.⁴⁰ Kayseri’de 1831 yılında yapılan ilk nüfus sayımında Talas’ta 7000 gayrimüslim, 1600 Müslüman toplam 8600 kişi bulunmaktadır.⁴¹ 1875 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre 2200 Ermeni, 2395 Rum, 1173 Müslüman toplam 5808 “erkek” nüfus Talas’ta yaşamaktadır.⁴² 1895-1899 yılları arasında Anadolu’yu dolaşan gezginlere göre Talas, “fotoğrafçısı, terzisi, lokantası, kreşi olan ve gelişen küçük temiz bir şehir olarak ifade edilirken, küçücük dar sokaklarıyla 60 bin nüfuslu Kayseri’den daha temiz ve düzenli güzel çarşıları olan 30 bin nüfuslu bir yerleşim yeri olduğu belirtilmektedir.”⁴³ Belirttiğimiz gibi Talas Osmanlı İmparatorluğu’nun son dönemine değin önemli bir ticaret ve kültür merkezi idi. Ancak 1915’de çıkarılan Tehcir Kanunu sonrasında Ermeni nüfusun büyük bir bölümü, 1923-1924 yıllarında yoğunlukla gerçekleşen mübadele sonrasında ise Rum nüfusun hemen tamamı bölgeden ayrılmıştır. Nüfustaki bu değişimin ardından Talas ticaret merkezi olma niteliğini büyük ölçüde yitirmiştir. 1970’li yıllara kadar Talas’ın nüfusu 4500 civarında kalmış, ancak 1980’li yıllardan sonra Erciyes Üniversitesi’nin de kurulmasını ve yeni

⁴⁰ Neşe Yılmaz, Kent Merkezlerindeki Kentsel Sit Alanlarında Değişim Sürecinin Değerlendirilmesi (İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, 2005); Hasan Özsoy, Dünden Bugüne Talas (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, 1991).

⁴¹ Hüseyin Cömert, 1993, Kayseri’de İlk Nüfus Sayımı 1831 (Kayseri: İl Kültür Müdürlüğü, 1993).

⁴² Kemal Karpat, Osmanlı Nüfusu (1830-1914): Demografik ve Sosyal Özellikleri (İstanbul: Tarih Vakfı, 2003), aktaran Yılmaz, Kent Merkezlerindeki Kentsel Sit Alanlarında Değişim Sürecinin Değerlendirilmesi, 86.

⁴³ Osman Eravşar, Seyahatnamelerde Kayseri (Kayseri: Kayseri Ticaret Odası, 2000), aktaran Yılmaz, Kent Merkezlerindeki Kentsel Sit Alanlarında Değişim Sürecinin Değerlendirilmesi, 85.

fakültelerin açılmasını takiben nüfus artmıştır. Talas 19. yüzyıl sonundaki 30000 nüfusuna ancak 2000'li yıllarda tekrar kavuşmuştur.

2.3. Talas Kentsel Sit Alanı ve Korumanın Tarihçesi ve Gelişimi

Talas İlçe merkezi sınırları içersinde Kültür Bakanlığı Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu (KKTVKK) tarafından tespit edilen 7 farklı kategoride 18 adet sit alanları mevcuttur. Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu tarafından tespit edilen sit alanlarının listesi Tablo 2.1'de verilmiştir.

Tablo 2.1. Talas İlçe Sınırları İçerisindeki Sit Alanları⁴⁴

SIRA NO	ADI	YERİ	GRUP	TÜR
1	Yedi Çakıllı Tümülüs	Ali Dağı Mevkii/Talas	Arkeolojik Sit	Tümülüs
2	Tek Çakıllı Tümülüs	Ali Dağı Mevkii/Talas	Arkeolojik Sit	Tümülüs
3	Talas Yer altı Yerleşimi	Kayalık Mevkii /Talas	Arkeolojik Sit	Yer altı Şehri
4	Kentsel Sit Alanı	Talas	Kentsel Sit	Kentsel Sit
5	Tarihi Sit Alanı	Talas	Tarihi Sit	Tarihi Sit
6	Doğal Sit Alanı	Talas	II. Derece Doğal Sit Alanı	Doğal Sit
7	Zincidere Yer Altı Şehri	Zincidere Kasabası /Talas	III. Derece Ark. Sit	Yer Altı Şehri
8	Esertepe Tümülüsü	Zincidere Kasabası Esertepe M./Talas	I.Derece Ark. Sit	Tümülüs
9	Kuruköprü Yer altı Şehri	Kuruköprü/Talas	III. Derece ark. sit	yer altı şehri
10	Kuruköprü Nekropol Alanı	Kuruköprü/Talas	I. Derece ark. sit	Nekropol Alanı
11	Kuruköprü Mezarlığı	Kuruköprü/Talas	I. Derece ark. sit	Mezarlık
12	Derevenk Kaya Yerleşimi, kaya kiliseleri, yapı ve kilise kalıntısı, güvercinlikler	Derevenk Mevkii / Talas	Arkeolojik Sit	Arkeolojik Sit
13	Koçcağız Höyüğü	Koçcağız Köyü / TALAS	I. Derece Arkeolojik Sit	Arkeolojik Sit
14	Reşadiye Mezarlığı	Erciyes Kasabası / TALAS	I. Derece Arkeolojik Sit	Arkeolojik Sit
15	Kentsel Sit Alanı	Erciyes Kasabası / TALAS	Kentsel Sit	Kentsel Sit
16	Topraktepe Höyüğü	Kamber Köyü / Uluyol Mevkii /Talas	I. Derece Arkeolojik Sit	Höyük
17	Mışkır Kalesi ve Kaya Yerleşimi	Mışkır pınarı mevkii / Alaybeyli köyü / Talas	I. Derece Arkeolojik Sit	Kaya Yerleşimi
18	Erciyes Mahallesi Yeraltı Şehri	Örenönü mevkii / Erciyes mah / Talas	I. Derece Arkeolojik Sit	Yeraltı Şehri

⁴⁴ <http://www.korumakurullari.gov.tr/belge/1-92559/kayseri-ili-talas-ilcesi-sit-alanlari.html>.

Bu proje çerçevesinde ele alınan kentsel sit alanı ise Tablo 2.1’de 4 numarada olarak gösterilen Kentsel Sit kategorisi bu projede ele alınan bölgeyi ifade etmektedir. Bu bölge kentsel sit alanı olarak 30-03-1990 yılında KKTVKK’nin 702 no’lu kararı ile kentsel sit alanı olarak tescillenmiştir. Bölgeyi ilgilendiren koruma amaçlı imar planı 10-10-1996 yılında KKTVKK tarafından onaylanmıştır. 1990 yılında tescil edilerek 1996 yılında koruma amaçlı imar planı kabul edilen Talas kentsel sit alanı içerisinde sivil mimari örnekleri, anıtsal ve dini yapılar ve bu yapıların yanı sıra diğer mimari ve yapı türlerini barındırmaktadır. Talas kentsel sit alanı toplam yaklaşık 80 hektar alanı kapsamaktadır. Bu alan toplam 5 farklı mahallenin sınırları içerisine girmektedir. Ancak bu 5 mahallenin idari sınırları içerisinde Talas kentsel sit alanı içerisine girmeyen yerleşim yerleri mevcuttur. Bu 5 mahallenin güncel toplam nüfusu yaklaşık 2900 kişidir. Bu nüfusun yaklaşık %50’lik kısmı Talas kentsel sit alanı içerisinde yerleşiktir.

Talas tarihi kentsel koruma projelerini değerlendirmek ve Talas kentsel sit alanının kapsamını daha net görebilmek için Türkiye Cumhuriyeti mevzuatında kentsel sit alanlarının nasıl tariflendiğine bakmak zaruridir. T.C mevzuatında kentsel sit alanlarının içeriği ile ilgili en güncel kapsam 27-10-2006 tarihinde 26329 sayı ile yayınlanan Resmi Gazete’de yayınlanmıştır. Bu tarif aşağıda verilmiştir. .

Kentsel sitler, mimari, mahalli, tarihsel, estetik ve sanat özelliği bulunan ve bir arada bulunmaları sebebiyle teker teker taşıdıkları kıymetten daha fazla kıymeti olan kültürel ve tabii çevre elemanlarının (yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar) birlikte bulundukları alanlardır. Kentsel sit alanın bulunduğu çevre içinde korunmasında, geliştirilmesinde etkinlik taşıyan ve kentle bütünleşmesine olanak sağlayacak kararlara

konu alanlar ise etkileşim geçiş sahası olarak tanımlanır. (Resmi Gazete Tarihi ve Sayısı 27/10/2006- 26329)

İdari olarak yapılan kentsel sit alanı tarifi üzerinden Talas kentsel sit alanını bakacak olursak içerisinde birçok mimari, mahalli, tarihsel ve estetik ve sanat özelliği bulunduran bir alan olarak karşımıza çıkar. Talas kentsel sit alanı içerisinde 100'ün üzerinde tescilli yapı olduğu görülmektedir. Bu yapıların büyük bir çoğunluğu sivil mimari örnekleridir. Bu tescilli sivil mimari yapı örneklerinin yanı sıra camiler, kiliseler ve çeşme, köprü gibi birçok diğer tescilli mimari yapı örneklerinin de Talas kentsel sit alanı içerisinde yer aldığını görmekteyiz. Tüm bu mimari yapılar, bahçeler, bitki örtüleri, yerleşim dokuları, duvarlar gibi birçok unsuru içerisinde barındıran Talas kentsel sit alanında koruma amaçlı çalışmalar Talas Belediyesi öncülüğünde 2000'li yıllardan itibaren başlamış ve halen sürmektedir.

10.10.1996 yılında KKTVKK tarafından onaylanan koruma amaçlı imar planının 2003 yılında revize olmasını takiben bölgede koruma süreçlerini radikal bir biçimde etkileyecek bir başka yasal dönüşüm yaşanmıştır. 22.03.2008 tarihli 26824 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren "Büyükşehir Belediye Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun" ile Kuruköprü, Zincidere, Erciyes, Kepez ve Başakpınar mahalleleri de Talas Belediyesi'ne bağlanmıştır. Bu değişim ile birlikte proje konumuzu ilgilendiren beş mahalle, Han, Harman, Kışıköy, Tablakaya ve Yukarı mahalle, dışında bu mahallelerde de Talas Belediyesi koruma süreçlerine başlamıştır. Genel olarak koruma süreçlerinin Talas Belediyesi tarafından 2007 yılından sonra ivmelendirildiğini ve bu proje özelinde tartışacağımız koruma pratiklerinin oluştuğunu görmekteyiz. Talas örneğinde koruma pratikleri genel iki çatı altında özetlenebilir: Tek yapı ölçeğinde restorasyon ile yürütülen koruma ve sokak sağlıklılaştırma projeleri.

Koruma süreçlerinin temel yürütücüsü olan Talas Belediyesi öncelikle tek yapı ölçeğinde restorasyon çalışmalarına önem vermiş ve Talas ilçesinin korumaya tabi olan 5 mahallesinden 13 adet yapı seçilmiştir. Talas Belediyesi'nin yürüttüğü ve yürütmekte olduğu (proje alanının kapsadığı) koruma faaliyetlerinden *önemlileri* Talas Belediyesi'nden edinilen raporlara dayanılarak şu şekilde özetlenebilir:

- Harman Mahallesi Atatürk Bulvarı üzerinde bulunan Okutan Konağı'nın restorasyonu 2009 yılında tamamlanmıştır (Figür 2.6). Konak, Talas Belediyesi'nin mülküdür ancak özel sektöre devredilmiştir. Konak Restoran ismiyle hizmet vermektedir. Bir 19. yüzyıl yapısı olan Okutan Konağı bodrum, zemin ve birinci kattan oluşmaktadır ve giriş cephesi üç kemerli bir yapı ihtiva etmektedir. Talas'ta geleneksel konutlarda yaygın bir biçimde kullanılan iç sofalı planlamanın tersine bu yapı orta sofalı bir planla yapılmıştır. Konak, sütunlarla hareketlendirilmiş barok merdivenler içermektedir.
- Tablakaya Mahallesi Muammer Bey Caddesi'nde bulunan Talas Belediyesi'ne ait Kürtüncü Konağı'nın restorasyonu 2009 yılında başlamış ve 2011 yılında tamamlanmıştır (Figür 2.7). Konak bodrum, zemin ve birinci kat olmak üzere üç katlı ve iç sofalı plan tipinde 19. yüzyılda inşa edilmiştir. Yapı günümüzde Yaman Dede Kültür ve Sanat Evi olarak işlevlendirilmiştir. Proje alanındaki koruma süreçlerinin değerlendirilmesi kısmında bu konağın Talas'taki koruma çalışmaları açısından ayırıcı önemine tekrar değineceğiz.
- Yukarı Mahalle'de bulunan ve Talas Belediyesi'ne ait olan Feyzioğlu Konağı'nın restorasyonu Kayseri İl Özel İdaresi tarafından 2011 yılında tamamlanmıştır. Konak iki bodrum katı ve zemin kat olmak üzere üç katlıdır. Orta sofalı plan tipinde inşa edilmesi açısından Talas'taki genel plan tipinden farklılık göstermektedir. Yapı İl Özel İdaresi konuk evi olarak işlevlendirilmiştir.

- Tablakaya Mahallesi Karabey Sokak'ta yer alan 1886 yılında Sultan Abdülhamit döneminde yapılmış olan Panaya Kilisesi'nin restorasyonu 2006 yılında tamamlanmıştır (Figür 2.8). Yapı haçvari plan şemasında inşa edilmiştir. Yapı Rumların mübadelede Talas'tan ayrılmasından sonra 1924 yılında camiye çevrilmiş ve Yeni (Zafer) Cami olarak adlandırılmıştır. Güney yönünde mihrap ve minber eklenerek camiye çevrilmiştir. Restorasyonun ardından Yaman Dede Cami olarak isimlendirilmiştir. Yapının altında tol biçiminde düzenlenmiş dükkânlar mevcuttur. Bu dükkânlar ise kafe olarak işlevlendirilmiştir.
- Harman Meydanı'nda bulunan Rüştîye Mektebi'nin restorasyonu 1999-2000 yıllarında yapılmıştır (Figür 2.9) . 1869 yılında Sultan Abdülaziz tarafından yaptırılan mektep kare plana sahiptir ve düz damlıdır. Yapı tamamen kesme taştan yapılmıştır. Bodrum ve zemin kattan oluşmaktadır. Restore edildikten sonra Halk Kütüphanesi olarak işlevlendirilmiştir.
- Karaman Bayırı Talas'ın geçmiş dönemlerde bir ticaret merkezi olarak anılmasının nedeni olan ve geçmişte birçok dükkânı barındıran bir alandır (Figür 2.10). Erhan Caddesi üzerinden başlayarak Ham Cami'ye kadar uzanan sırtta yer almaktadır. Şu an bölgenin restitüsyon ve rekonstrüksiyon çalışmaları planlama aşamasındadır. Bu bölgenin 19. yüzyılda 200'ün üzerinde dükkânı barındırdığı tarihi kayıtlara bakıldığında tahmin edilmektedir. Bu dükkânlar diğer meslek gruplarının yanı sıra genellikle saraç, semerci, nalbant, demirci, kuyumcu gibi dükkânlardan oluşmaktadır.
- Talas Belediyesi'nin Sokak sağlıklılaştırma yönünde yaptığı koruma faaliyetlerine en somut örnek Ali Saip Paşa Caddesi'dir (Figür 2.11, 2.12, 2.13, 2.14, 2.15, 2.16, 2.17). Bölge geçmişte farklı etnik ve dini grupların bir arada

yaşadığı ve bu nedenle de zengin bir mimari ve kültürel dokuya sahip bir bölgedir. Tarihi kentsel sit alanlarının en önemlilerinden birisi olan caddede yapılan sağlıklılaştırma çalışmaları çerçevesinde 55 ev ve sokağın sağlıklılaştırılması sürdürülmektedir. Cadde üzerine evlerin yanı sıra, yer altı şehri, kilise, cami, çeşmeler, kuyular ve sarnıçlar da bulunmaktadır.

- Kiçiköy Mahallesi Ali Saip Paşa Sokağı üzerinde yer alan Tol Kilisesi'nin restorasyonu bitmek üzeredir (Figür 2.18, 2.19). Oyma bir kilise olan Tol Kilisesi dört bölümden oluşmaktadır. Kilisenin restorasyondan sonra farklı biçimlerde işlevlendirilmesi planlanmaktadır. Bu hususu bölgedeki koruma süreçlerini tartışacağımız bölümde daha ayrıntılı olarak ele alacağız.
- Kiçiköy Mahallesi Gölbaşı Meydanı'nda yer alan Ali Saip Paşa Konağı'nın restorasyon çalışmaları henüz başlamamış, planlama aşamasındadır (Figür 2.20). Kesme taştan iki katlı olarak inşa edilmiş yapı, önemli bir sivil mimari örneğidir.
- Kiçiköy (Aşağı) Meydanı Ali Saip Paşa Caddesi'nin sonunda başlamaktadır (Figür 2.21). Sokak sağlıklılaştırma süreçlerine diğer bir örnektir. Bölgede restorasyon çalışmaları, Ali Saip Paşa Caddesi ile bağlantılı olarak halen devam etmektedir.
- Harman Mahallesi'nde bulunan Cemil Baba Evi düzenlenmiş ve ziyarete açılmıştır (Figür 2.22). Talas'ta yerleşik olan kişilerin hemen hepsinin tanıdığı tarihi bir figür olan Cemil Baba'nın yaşadığı tek odalı küçük bir evdir.
- Harman ve Gölbaşı Meydanlarını birbirine bağlayan cadde olan Kazım Paşa Caddesi tarihi kentsel sit alanı içerisinde yer almaktadır (Figür 2.23). Mimari açıdan zengin bir konut dokusu barındıran bölgedeki yapıların çoğu onarıma muhtaçtır ve bölgenin restorasyonu için proje çalışmaları devam etmektedir.

- Tablakaya Mahallesi'nde yer alan Onasis Evi'nin restorasyonu için çalışmalar devam etmektedir.
- Yukarı Mahalle'de Düz Yol Sokak'ta yer alan Kuyumcular Çarşısı bölgenin geçmişte önemli ticaret bölgelerinden birisidir. Kesme taştan inşa edilmiş, düzenli bir yapıya sahip olan sıralı dükkânların oluşturduğu bir çarşıdır. Yetkililerle yapılan görüşmede bu bölge için restorasyon çalışmalarının henüz resmiyet kazanmasa da planlandığı anlaşılmıştır.

Proje alanındaki koruma faaliyetleri özellikle 2007 yılından sonra ivmelenmiştir. Sokak sağlıklılaştırma projeleri yapı ölçeğinde restorasyon temelinde gerçekleştirilen koruma çalışmalarından daha makro ölçekte kavranmış, daha çok tarihi çevre korumasının temel bir unsuru olarak görülmüştür. Ali Saip Paşa Caddesi'nde yapılan sağlıklılaştırma çabalarının ardından Kazım Paşa Caddesi'nde yapılması planlanan çalışmalar ve yetkililerle yapılan görüşmeler, tek yapı ölçeğinde restorasyon temelinde gerçekleşen koruma planlarının, tarihi çevre koruma ile bütünleştirilmesi vizyonunun oturmakta olduğunu göstermektedir.

Koruma sürecindeki belki de en zorlu alanlardan birisi olan Karaman Bayırı'nda yapılması planlanan restitüsyon ve rekonstrüksiyon çalışmalarının alan çalışması bölümünde üzerinde durulacağı gibi konumuz açısından önemi çok büyüktür. Çünkü bahsi geçen bölgeye ilişkin görsel malzeme ya çok sınırlıdır ya da mevcut değildir. Ancak çalışmamızda da yürüttüğümüz sözlü tarih çalışmaları gibi çalışmalardan elde edilen bir takım veriler mevcuttur. Gözlemcilerin notlarından ve yaşam öyküsü çalışmalarından elde edilen veriler büyük bir olasılıkla sınırları geniş bir yorumlama sürecine tabi tutulacak ve ardından bölgede bir mekânsal yeniden inşa süreci başlayacaktır.

Koruma sürecinde Talas Belediyesi'nin geldiği noktalar ve planlanan koruma faaliyetleri düşünüldüğünde, bu aşamada Ali Saip Caddesi dışındaki alanlarda tek yapı ölçeğindeki koruma faaliyetlerinin yoğunluk kazandığını görmekteyiz. Bu koruma faaliyetleri sıklıkla işlevlendirme ile beraber yürütülmüş, hatta Yaman Dede Kültür ve Sanat Evi örneğinde açıklıkla görülebileceği gibi işlevlendirmeye uygun bir restorasyon sürecinin işletilmesi temel hedeflerden birisi olmuştur. Alan çalışmasının değerlendirileceği bölümde detaylıca anlatılacağı gibi, yetkililerle yapılan görüşmelerde tek yapı ölçeğindeki koruma faaliyetlerinin somut çıktıları kısa dönemde oluştuğu için öne alınması ve ardından tarihi çevre korumanın sokak sağlıklılaştırma biçiminde yürütüldüğü gözlenmektedir. Tek yapı ölçeğinde restorasyon temelli koruma faaliyetleri bir anlamda ortaya koyduğu yapıyı koruma sürecinin sembolik unsurları olarak ve kamuoyu kazanma amacı ile bir araç olarak ortaya koymaktadır. Buna ek olarak korumaya tabi olan yapılara tarihi figürlerin isminin verilmesi ve hemen her yapının belirli bir anlatı ile donatılması da koruma sürecindeki sembolik üretim sürecinin temel taşlarındandır. Bu konu üzerinde yine alan çalışmasının bulgularının detaylıca tartışılacağı bölümde durulacaktır.

Figür 2.6. Okutan Konağı

Figür 2.7. Kurtuncü Konağı (Yaman Dede Kültür ve Sanat Evi)

Figür 2.8. Panaya Kilisesi (Yeni Zafer Cami/Yaman Dede Cami)

Figür 2.9. Rüştîye Mektebi

Figür 2.10. Karaman Bayırı

Figür 2.11. Kıky Mahallesi Ali Saip Paşa Caddesi (Arka Planda Gölbaşı Meydanı)

Figür 2.12. Ali Saip Paşa Caddesi (Restore Edilmiş Olan bir Özel Mülk)

Figür 2.13. Ali Saip Paşa Caddesi
Caddesi)

Figür 2.14. Yücel Çakmaklı Film Atölyesi (Ali Saip Paşa Caddesi)

Figür 2.15. Kiciköy Mahallesi Ulus Sokağı (Ali Saip Paşa Caddesi'ne Paralel Uzanan Sokak)

Figür 2.16. Ulus Sokağı (Arka Planda Ali Saip Paşa Cami)

Figür 2.17. Ulus Sokağı'ndan Ali Saip Paşa Caddesi'ne Geçiş

Figür 2.18. Tol Kilisesi

Figür 2.19. Tol Kilisesi İç Mekân

Figür 2.20. Ali Saip Paşa Konağı

Figür 2.21. Kiciköy (Aşağı) Meydanı

Figür 2.22. Cemil Baba Evi

Figür 2.23. Kazım Paşa Caddesi

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Metodu

Çalışmanın amaçlarına uygun olarak nitel ve nicel araştırma teknikleri beraber kullanılmıştır. Bu araştırma çerçevesinde nitel ve nicel araştırma tekniklerinin beraber kullanılmasının temel nedeni, kentsel planlamanın temel girdilerini oluşturan çok boyutlu evreni bütünlükçü olarak analiz etme zorunluluğudur. Çalışma çerçevesinde yapılan detaylı literatür araştırması ve bölgede daha önce yapılmış çalışmalar gibi ikincil kaynaklardan elde edilen veriler ışığında ortaya konacak temel değişkenlerin saptanmasından sonra, temel veri kaynağı olarak birincil bilgi kaynaklarına ulaşılmıştır. Şimdiye kadar yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde, çalışma bölgesindeki tüm toplumsal aktörlere belirli bir *temsiliyet* düzeyinde ve çeşitli veri toplama teknikleri ile ulaşılması gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca araştırma çerçevesinde görsel verilerin toplanması planlanmış ve bu plan çerçevesinde tarihsel koruma bölgesi içerisinde çalışma açısından önemli olduğu düşünülen yapıların ve tüm mekânların fotoğrafı çekilmiş bu görsel veriler birincil kaynak olarak içerik analizine tabi tutulmuştur. Kentsel planlamanın temel girdilerini oluşturan çok boyutlu evreni bütünlükçü olarak analiz etme amacı ile nitel ve nicel araştırma tekniklerinin beraber kullanıldığı bu yaklaşım ile aşağıdaki unsurları analiz edilmiştir.

1. Komünitenin sübjektif mekân algısı,
2. Komünitenin sosyo-ekonomik ve sosyo-demografik özellikleri,
3. Mekânın kendisinin fiziki ve tarihsel özelliklerini kapsayan kentsel planlamanın temel girdileri.

Bu yöntemsel tercih ile kentsel planlamanın ve korumanın toplumsal izdüşümünü belirlemek, bu süreçlerle yaratılan mekânın sembolik anlamlarını yakalamak ve nicel göstergeler üzerinden bu sembolik anlamın gündelik yaşam

pratikleri ile ilişkisini çözümlmek mümkün olmuştur. Bu araştırmada nitel ve nicel verilerin birlikte kullanılması, aynı zamanda sübjektif ve objektif bilgi arasındaki geçişkenliği sağlayarak bütüncül bir sosyolojik analizin yapılmasını sağlamıştır.

Projenin amaçları doğrultusunda veri toplama araçları çeşitlendirilmiş ve farklı veri toplama araçları ile toplanan veriler ile aşağıda özetlediğimiz soruların cevapları ulaşılmaya çalışılmıştır.

- Talas kentsel sit alanı kapsamında sürdürülen tarihi koruma süreçlerine hangi aktörler hangi düzeylerde dâhil olmaktadır?
- Tarihi korumanın temel unsurlarından olan analiz, yorumlama, tatbik etme ve yeniden inşa süreçlerinde hangi yöntemler izlenmektedir?
- Tarihi koruma sürecinde “otantik” bir mekân inşasının temel aracısı olan tarih yorumlaması hangi aktörler tarafından neye referansla gerçekleştirilmektedir?
- Sürecin temel çıktılarından ve araçlarından olan kolektif bellek inşası yeniden inşa edilen mekânda nasıl somutlaşmaktadır?
- Yerel halkın tarihi koruma süreci ile ilişkisi nedir?
- Sözlü tarih aracılığıyla tespit edilen Talas imgesinin tarihi koruma sürecinde inşa edilen ve edilmeye çalışılan Talas imgesiyle bağlantısı nedir?
- Rölöve ve restorasyon çalışmaları hangi yapılara yoğunlaşmakta ve bu yapıların sembolik anlamları nasıl yeniden inşa edilmektedir?
- Tarihi korumanın vurguladığı yapıların ve tarihi figürlerin Talas’taki kolektif bellek inşası ve tarih yorumu açısından önemi nedir?
- Sözlü tarih aracılığıyla elde edilen Talas imgesi ile bu yapı ve figürler arasındaki bağlantılar nelerdir?

Proje çerçevesinden yapılan tüm çalışmaların kısa bir özetini gösteren iş akış şeması Figure 3.1’de ve veri toplama araçları ile ilgili detaylı bilgi ise Tablo 3.1’de verilmiştir.

Proje Özelinde Yapılan Çalışmalar

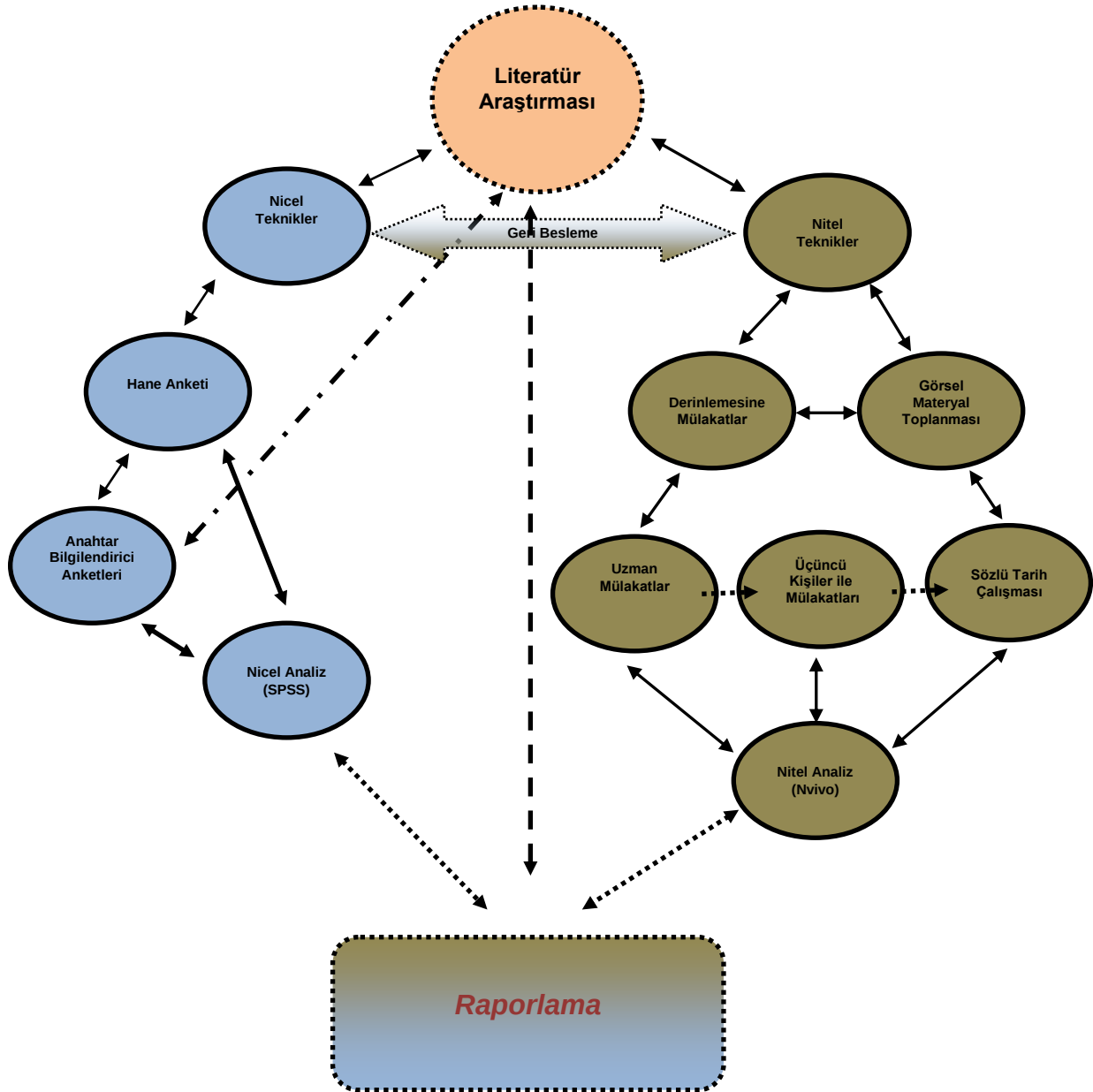

Figure 3.1. Proje Özelinde Alanda Yapılan Çalışmalar

Tablo 3.1. METODOLOJİ TABLOSU

Birincil Veri Kaynağı	Veri Toplama Tekniği	Bu Tekniğin Seçilmesinin Nedeni	Analiz Birimi	Analiz Tekniği	Çalışmanın Amaçları ile İlişkisi
Çalışma Bölgesinde Yerleşik Halk	Bir Nicel Veri Toplama Tekniği Olarak “Yarı Yapılandırılmış Anket Formu”	Kentsel planlama ve koruma projelerinin toplumsal yapının temel sosyo-ekonomik ve demografik özellikleri bilinmeden oluşturulması imkânsızdır. Yarı yapılandırılmış anket formu ile çalışma bölgesinde yaşayan halkın maddi özellikleri ile ilgili detaylı bir veri seti oluşturmak için kullanılmıştır. Bu tür bir sosyo-ekonomik ve sosyo-demografik analiz farklı sosyal sınıfların devam eden tarihsel koruma süreci ile ilgili farklılaşan bakışlarını ortaya koymakta önemli bir işlev görmüştür. Özellikle 1970’lerin ortasından itibaren Talas kentsel koruma bölgesine yerleşen aslen Talaslı olarak kendilerini tanımlamayan bireyler ile kendilerini Talas’ın yerlisi olarak gören bireylerin pratik süreçlere katılımı ve bu süreci algılayışlarındaki farklılıkların tespit edilebilmesinde çok etkin olmuştur. Yine aynı şekilde kentsel koruma üzerine, farklı kuşakların temel algıları nasıl değiştiği ve dönüştüğüne dair bir analizine imkân vermiştir. Ayrıca, farklı demografik ve sosyo-ekonomik yapıdaki hanelerin mekânı algılaması ve mekânın bu farklı yapısal özellikler gösteren haneler için farklılaşan anlamını görmemizi sağlayacaktır.	Yarı yapılandırılmış anket formu hane reislerine veya haneyi temsil yeteneğine sahip bir hane bireyi ile bire bir yüz yüze görüşme usulü ile yapılmıştır. Hane reisinden hanenin diğer bireylerine dair detaylı bilgi alınacaktır.	SPSS programı kullanılarak yarı yapılandırılmış anket formu çerçevesinde oluşturulan değişkenler arasında istatistiksel analiz yapılmıştır.	Günümüzde literatürde ve pratik uygulamalarda Kentsel planlamanın yeni biçimleri ve koruma uygulamalarında topluluk olgusunu gözetten bir yaklaşım öne çıkmıştır. Bu anlamda kentsel planlama ve koruma projesinin uygulama alanının maddi özelliklerinin ayrıntılı analizi gerekmektedir. Çalışma bölgesinin nüfus artış hızı, bölgedeki göç döngüsü, bölgedeki yerleşik insanların ekonomik kaynaklara erişimi, bölgedeki toprak mülkiyeti gibi nitel veriler olmadan geleceğe dair yapılan planlamalar verimli sonuçlar vermemektedir. Bu nedenle çalışma bölgesi için oluşturulacak nicel bir envanter çalışması hem bugüne kadar yapılan çalışmaların analizine olanak sağlayacak hem de bundan sonra yapılacak çalışmalara kaynaklık edecektir. Bu anlamda bölgede yapılacak bu çapta nitel bir çalışma projenin amaçları ile birebir örtüşmektedir.

Birincil Veri Kaynağı	Veri Toplama Tekniğı	Bu Tekniğın Seçilmesinin Nedeni	Analiz Birimi	Analiz Tekniğı	Çalışmanın Amaçları ile İlişkisi
Çalışma Bölgesindeki Yerleşik Anahtar Kişiler (Muhtar, Esnaf, Vb)	Bir Nitel Araştırma Tekniğı Olarak “Yaşam Öyküsü Çalışması”	Bölgede yerleşik halkın çalışma bölgesi ile tarihsel ve toplumsal bağlarını tam olarak kavramamızı ve mekân algısının tarihsel olarak nasıl değişiklik gösterdiğini anlamamızı sağlamada büyük kolaylık sağlayacağı için bu teknik seçilmiştir. Ayrıca bu teknik sayesinde çalışma bölgesindeki göç hareketleri ve bu göç hareketlerinin mekânın algılanması ile ilişkisi ortaya çıkarılabilecektir. Sözlü tarih, tarihi yazılı belgelere ek olarak yaşayan bireylerin belleğe dayalı anlatıları aracılığıyla yazma ve sıradan insanları, gündelik yaşamı ve öznelliği tarihin araştırma alanına dâhil etme dürtüsüyle şekillenen ve ses kaydetme teknolojilerinin gelişmesiyle de desteklenen disiplinlerarası bir çalışma alanı ve araştırma yöntemidir. Bu çalışma kapsamında yapılan sözlü tarih çalışması Talas Kentsel Koruma alanında yerleşik bireyler ile yapılmıştır. Sözlü tarih çalışması olarak yaşam öyküsü çalışması bu projenin mekân üzerine literatürde son yıllarda giderek popülerlik kazanan kolektif bellek olgusunu Talas kentsel sit alanı bağlamında, ancak bu koruma politikaları ekseninde tartışmaktır. Talas'ın tarihi ile ilgili bir belirleme veya tespit yapmak için değil. koruma süreçlerinin kolektif belleğin mekân aracılığıyla canlandırılması ve bazı durumlarda yeniden inşası süreçlerini ortaya çıkarabilmek için bu teknik seçilmiştir. Çalışmada farklı toplumsal aktörlerin birbiriyle kesişen veya örtüşen kolektif bellek tasarımları ve bunun mekânın değişimindeki somut sonuçları tartışılmıştır.	Birey	Nvivo 8 programı ile analiz edilecektir.	Kentsel planlama ve koruma politikalarının yerleşik halk için anlamını kavrayabilmekte yardımcı bir unsur mekânın ve bu mekânın dönüşümünün, bireyler için sübjektif anlamının analiz edilmesidir. Koruma sürecinde rol oynayan toplumsal aktörler korunacak mekânı önceden öngörülen belirli kolektif bellek yorumlarına göre tasarlar ve bu ekseninde koruma sürecini yönlendirirler. Mekândaki tarihsel ve kültürel unsurlar ve korunması gerektiği düşünülen geleneksel doku, bu tasarım süreci ve de kolektif belleğin mekân aracılığıyla inşa biçimlerine göre belirlenir. Çalışmada bu farklı toplumsal aktörlerin birbiriyle kesişen veya örtüşen kolektif bellek tasarımları ve bunun mekânın değişimindeki somut sonuçları amaçlanmıştır Bu amaç doğrultusunda bireyler ile yapılan Yaşam Öyküsü Çalışması farklı toplumsal aktörlerin birbiriyle kesişen veya örtüşen kolektif bellek tasarımları ve bunun mekânın değişimindeki somut sonuçları ortaya çıkarmak için büyük fırsatlar sunmuştur.

Birincil Veri Kaynağı	Veri Toplama Tekniğı	Bu Tekniğın Seçilmesinin Nedeni	Analiz Birimi	Analiz Tekniğı	Çalışmanın Amaçları ile İlişkisi
Çalışma Bölgesinde Kentsel Planlama Ve Koruma Politikaların Uygulayıcıları	Bir Nitel Araştırma Tekniğı Olarak “Derinlemesine Mülakat”	Koruma projelerinin uygulayıcıları ile bire bir görüşme tekniğı ile yapılacak derinlemesine mülakatlar, bölgede uygulanan ve uygulanacak olan koruma projelerinin kapsamını bu projelerin yerleşik halk ile bağlarını, yerleşik halkın bu projelere katılım pratiklerini ortaya çıkarmaya uygun bir teknik olduğu için seçilmiştir.	Birey	Nvivo 8 programı ile analiz edilecektir.	Süregelen ve yapılması planlanan projelerin uygulayıcıları ile yapılan derinlemesine görüşmeler çerçevesinde farklı toplumsal aktörlerin mekânsal dönüşümdeki payı ve bu projelerin işleyiş biçimleri daha net kavranır hale gelmiştir. Projenin amaçlarından bir tanesi olan mekânın değişim sürecini ve bir anlamda mekânın sembolik yeniden inşasını analiz etmekte katkı sağlayacaktır. Öte yandan bu tür bir teknik ile yapılan analizler projenin yönetsel amaçlarından bir tanesi olan bütüncül sosyolojik analizin imkânını bu çalışma çerçevesinde bize sunmuştur.

Birincil Veri Kaynağı	Veri Toplama Tekniğı	Bu Tekniğın Seçilmesinin Nedeni	Analiz Birimi	Analiz Tekniğı	Çalışmanın Amaçları ile İlişkisi
Çalışma Bölgesi İle İlgili Birebir Çalışmalarda Bulunan Sivil Toplum Kuruluşları Temsilcileri	Bir Nitel Araştırma Tekniğı Olarak “Derinlemesine Mülakat”	Bölgede etkin rol alan sivil toplum örgütlerinin temsilcileri ile birebir görüşme tekniğı ile yapılan derinlemesine mülakatlar kentsel planlama ve koruma projelerinin sivil toplum kuruluşları tarafından nasıl algılandıklarını, sivil toplum kuruluşlarının bu projelere ne tür katkılar sağladığını ortaya koymaya uygun bir teknik olduğu için seçilmiştir. Öte yandan bu tür bir teknik ile yapılacak analizler projenin yönetsel amaçlarından bir tanesi olan bütüncül sosyolojik analizin imkânını bu çalışma çerçevesinde bize sunacaktır.	Birey	Nvivo 8 programı ile analiz edilecektir.	Mekânsal dönüşümde etkili toplumsal aktörlerden birisi olan sivil toplum örgütleri ile yapılacak derinlemesine görüşmeler kentsel dönüşümü farklı bir bakış açısından ele almamızı sağlayacak ve farklı toplumsal aktörlerin mekânsal dönüşümdeki rollerini kavramamızda bu çalışma çerçevesinde bize yardımcı olacaktır. Projenin amaçlarından bir tanesi olan mekânın değişim sürecini ve bir anlamda mekânın sembolik yeniden inşasını analiz etmekte katkı sağlayacaktır.
Çalışma Çerçevesinde Toplanacak Görsel Veriler.	Bir Nitel Araştırma Tekniğı Olarak “Görsel İçerik Analizi”	Mekânın kullanımı ve mekânsal değişiklikleri anlamada sosyolojinin klasik araştırma yöntemlerinin yanı sıra alanda uzun bir dönem boyunca yapılan çekimlerin analizi de önemli bir yere sahiptir. Mekânın kullanımı ve mekânsal değişiklikleri anlamada sosyolojinin klasik araştırma yöntemlerinin yanı sıra alanda uzun bir dönem boyunca çekilecek olan fotoğrafların Nvivo nitel araştırma programı aracılığıyla yapılacak analizi de önemli bir yere sahip olacaktır.	Proje bölgesinde yapılan çekimler	Nvivo 8 programı ile çalışma sonrası elde edilen görsel materyaller analize tabi tutulacaktır.	Görsel çalışmanın çıktılarının daha çok kişiye ulaşmasında objektif bilgi ile sübjektif bilgi arasındaki geçişkenliğin yakalanmasına yardımcı olacağı için bu teknik diğer araştırma teknikleri ile bütünleşmiş bir biçimde kullanılacaktır.

3.2. Araştırmada Kullanılan Nicel Veri Toplama Araçları

Kentsel korumada çağdaş perspektif o bölgede yaşayanların yerel kimliklerin ve sosyal entegrasyonları güçlendirme amaçları taşımaktadır. Bu perspektifler toplumsal tarih ve popüler kültüre daha fazla vurgu ile bir anlamda korumanın demokratikleşmesini öngörürler başka deyişle kentsel koruma artık bir elit kültürel deneyim olarak değil toplumun çok geniş katmanlarınca paylaşılan ortak bir bilinci ifade etmektedir. Aynı zamanda kentsel koruma bu ortak bilinci oluşturma çabası olarak da nitelendirilebilir.

Bu perspektiften bakılınca özellikle bazı Avrupa ülkeleri başkentleriyle özellikle de, yoğun turist çeken kentlerinde, merkezi ve yerel yönetimlerce işbirliği içerisinde gerçekleştirilen koruma politikaları ve öncelikle teşvik fonlarıyla, ayrıca yerel halkın geçmişten gelen ve çeşitli yollardan pekiştirilen ortak koruma bilinci sayesinde çözümler geliştirilebilmişlerdir. Avrupa ülkelerinde (Barok: Budapeşte, Prag, Viyana; Rönesans: Roma, Floransa, Venedik; Endülüs: Sevilla, Granada, Cordoba, Madrid), tarihsel dokuları kente yeniden kazandırmak üzere, merkezi ve yerel yönetimler sivil toplumla birlikte, toplumsal kabul gören koruma politikaları geliştirmiş ve uygulamışlardır. Teşvik fonlarıyla da desteklenen bu politikalar yerel halkın da ortak bir koruma bilinci geliştirmesine katkıda bulunmuş ve bu sayede çok yönlü çözümler hayata geçirilebilmiştir.

Ülkemizde, kültür mirası olan tüm tarihi kültürel ve doğal dokularda yapılacak olan koruma uygulamaları özellikle turizme paralel ilerletilirken bu paralellik aynı zamanda toplumsal olanın tanımlanmasını da gerektirmektedir. Bu anlamda, Kentsel planlama ve koruma projelerinin toplumsal yapının temel sosyo-ekonomik ve demografik özellikleri bilinmeden oluşturulması imkânsızdır. Bu çalışma çerçevesinde yarı yapılandırılmış anket formu ile çalışma bölgesinde yaşayan halkın maddi

özellikleri ile ilgili detaylı bir veri seti oluşturmak için kullanılmıştır. Bu tür bir sosyo-ekonomik ve sosyo-demografik analiz farklı sosyal sınıfların devam eden tarihsel koruma süreci ile ilgili farklılaşan bakışlarını ortaya koymakta önemli bir işlev görmüştür. Özellikle 1970'lerin ortasından itibaren Talas kentsel koruma bölgesine yerleşen aslen Talaslı olarak kendilerini tanımlamayan bireyler ile kendilerinin Talas'ın yerlisi olarak gören bireylerin pratik süreçlere katılımı ve bu sürecin algılayışlarındaki farkların tespit edilebilmesinde çok etkin olmuştur. Yine aynı şekilde kentsel koruma üzerine, farklı kuşakların temel algıları nasıl değiştiği ve dönüştüğüne dair bir analize imkân vermiştir. Ayrıca, farklı demografik ve sosyo-ekonomik yapıdaki hanelerin mekânı algılaması ve mekânın bu farklı yapısal özellikler gösteren haneler için anlamını görmemizi sağlayacaktır. Bu çalışma çerçevesinde uygulanan hane bazlı anket çalışması ile ilgili veriler aşağıdaki Tablo 3.2'de verilmiştir.

Tablo 3.2. Hane Bazlı Anket Çalışması Verileri

Yapılan Anket Sayısı	Kapsadığı Popülasyon	Ortalama Hane Büyüklüğü	Talas Tarihi Koruma Alanında Yerleşik Birey Sayısı	Anketin Temsil Oranı
307	1.258	4,1	2.900	%43,3

Kaynak: Proje özelinde yapılan alan araştırması

Anket çalışması çerçevesinde yukarıdaki Tablo'dan da görülebileceği üzere çalışma çerçevesinde 307 hane temsilcisi ile yüz yüze görüşme yapılmıştır. Bu yapılan görüşmeler sonucunda bu hanelerde yaşayan 1.258 kişi ile ilgili veri toplanmıştır. Talas kentsel tarihi koruma alanındaki 5 mahalle muhtarı ile yapılan görüşmelerden elde edilen bilgiler eşliğinde Talas kentsel tarihi koruma alanının güncel nüfusu yaklaşık 2.950 kişi olarak belirlenmiştir. Proje çerçevesinde uygulanan anketler vasıtası ile veri toplanan kişi sayısı ise 1.258 kişi olmuştur. Bu anlamda

yapılan anket çalışması Talas kentsel tarihi koruma alanında yerleşik halkın %42,6'sını kapsamaktadır. Bu oran Talas kentsel tarihi korum alanında yerleşik nüfusun sosyo-ekonomik, sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel özelliklerinin özgünlüklerinin belirlenmesi için ve yerleşik halk ile ilgili bir envanter çalışması yapılabilmesi için yeterlidir. Anket yapılacak hanelerin seçiminde ise tabakalı örneklem metodu kullanılmıştır. Bu örnekleme yönteminde ana kütlenin tabakalardan oluştuğu gerçeği kabul edilmektedir. Her tabaka elemanı bir veya bir grup teşhis edici değişken değeri dolayısıyla birbirlerine çok benzedikleri kabul edilirler. Bu çeşit teşhis edici değişken(ler) için değerler tabakalar arasında çok farklıdır. Birçok sosyal bilim araştırması için bu teşhis edici değişken bir veya birkaç şahsi veya ekonomik veya sosyal özelliklerden oluşur. Bu çalışma çerçevesinde tabakaları, birbirlerinden farklı özellikleri bulunduğu düşünülen Talas kentsel koruma alanındaki 5 farklı mahalle oluşturmuştur. Temsil prensibine uyması için ana kütlenin her bir tabakasından değişik sayıda örnek seçilmiştir. Genel olarak her ana kütle tabakası ve örnek tabakası elemanları arasında ilişki kurulabilir. Orantılı tabakalar denilebilen bir tipe göre ana kütle içinde her bir tabakanın toplama oranı, örnek tabakasının örnek büyüklük hacmine oranı ile aynı olması sağlanmıştır. Bu oran en popüler olarak tabaka içindeki teşhis edici değişiklik karakteri taşıyan elemanların sayısı ile toplam orantılı olarak tespit edilmiştir.

3.3. Araştırmada Kullanılan Nitel Veri Toplama Araçları

Proje çerçevesinde 4 farklı nitel veri toplama metodu kullanılmıştır. Bu metotlar aşağıda sıralanmıştır.

3.3.1. Çalışma Bölgesindeki Yerleşik Anahtar Kişiler ile Sözlü Tarih Çalışması:

Bölgede yerleşik halkın çalışma bölgesi ile tarihsel ve toplumsal bağları tam olarak kavramamızı ve mekân algısının tarihsel olarak nasıl değişiklik gösterdiğini

anlamamızı sağlamada büyük kolaylık sağlayacağı için bu tekniği seçilmiştir. Ayrıca bu teknik sayesinde çalışma bölgesindeki göç hareketleri ve bu göç hareketlerinin mekânın algılanması ile ilişkiseliliği ortaya çıkarılabilecektir. Sözlü tarih, tarihi yazılı belgelere ek olarak yaşayan bireylerin belleğe dayalı anlatıları aracılığıyla yazma ve sıradan insanları, gündelik yaşamı ve özneliliği tarihin araştırma alanına dâhil etme dürtüsüyle şekillenen ve ses kaydetme teknolojilerinin gelişmesiyle de desteklenen disiplinlerarası bir çalışma alanı ve araştırma yöntemidir. Bu çalışma kapsamında yapılan sözlü tarih çalışması Talas kentsel koruma alanında yerleşik bireyler ve bu bölge dışında yaşayan ancak bu bölgede yaşamının büyük bir bölümünü geçirmiş ve halen bölge ile bağlarını süren bireyler ile yapılmıştır.

Sözlü tarih çalışması olarak yaşam öyküsü çalışması bu projenin mekân üzerine literatürde son yıllarda giderek popülerlik kazanan kolektif bellek olgusunu Talas kentsel sit alanı bağlamında koruma politikaları ekseninde tartışmaktır. Talas'ın tarihi ile ilgili bir belirleme veya tespit yapmak için değil koruma süreçlerinin kolektif belleğin mekân aracılığıyla canlandırılması ve bazı durumlarda yeniden inşası süreçlerini ortaya çıkarabilmek için bu metot seçilmiştir. Çalışmada bu farklı toplumsal aktörlerin birbiriyle kesişen veya örtüşen kolektif bellek tasarımları ve bunun mekânın değişimindeki somut sonuçları tartışılmıştır. Kentsel planlama ve koruma politikalarının yerleşik halk için anlamını kavrayabilmekte yardımcı bir unsur mekânın ve bu mekânın dönüşümünün, bireyler için sübjektif anlamının analiz edilmesidir. Koruma sürecinde rol oynayan toplumsal aktörler korunacak mekânı önceden öngörülen belirli kolektif bellek yorumlarına göre tasarlar ve bu ekseninde koruma sürecini yönlendirirler. Mekândaki tarihsel ve kültürel unsurlar ve korunması gerektiği düşünülen geleneksel doku, bu tasarım süreci ve de kolektif belleğin mekân aracılığıyla inşa biçimlerine göre belirlenir. Çalışmada bu farklı toplumsal aktörlerin

birbiriyle kesişen veya örtüşen kolektif bellek tasarımları ve bunun mekânın değişimindeki somut sonuçları ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda bireyler ile yapılan yaşam öyküsü çalışması farklı toplumsal aktörlerin birbiriyle kesişen veya örtüşen kolektif bellek tasarımları ve bunun mekânın değişimindeki somut sonuçları ortaya çıkarmak için büyük fırsatlar sunmuştur. Toplam 10 birey ile yaşam öyküsü çalışması yapılmıştır. Yaşam öyküsü çalışması yapılan bireyler belirlenirken kendini Talas'ın "yerlisi" olarak tanımlayan 50 yaş üstü bireyler ile görüşmeler yapılmıştır. Bireyler seçilirken Hane bazlı anket çalışmasının ilk sonuçlarından yola çıkılmış ve bu çalışma içerisinde yer alacak bireyler belirlenmiştir. Ayrıca derinlemesine mülakat çalışmaları da bireylerin belirlenmesinde yardımcı bir unsur olarak öne çıkmıştır. Seçilen her birey ile iki kere görüşme yapılmış ve ilk görüşmeler yarı yapılandırılmış bir yönerge doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. İkinci görüşmeler ise ilk görüşmenin çıktılarına göre kişi özelinde belirlenen bir yönerge üzerinden yapılmıştır. Bazı görüşmecilerle tüm görüşmeler değerlendirilmesi sonucunda belirli detaylar üzerinden bir üçüncü görüşme yapılmıştır. Toplam da 10 birey ile 24 görüşme yapılarak 10 bireyin yaşam öyküsü derlenmiş ve bu görüşmelerin tümü Nvivo programında belirlene değişkenler üzerinden analize tabi tutulmuştur. Görüşmelerin özellikle ilk yönergeleri diğer veri toplama metotlarından elde edilen bilgiler ışığında hazırlanmış ve görüşülecek kişilerin seçiminde başta hane bazlı anket çalışmasından elde edilen veriler olmak üzere diğer veri toplama araçlarından elde edilen veriler ışığında oluşturulmuştur

3.3.2. Çalışma Bölgesinde Kentsel Planlama Ve Koruma Politikaların Uygulayıcıları ile Derinlemesine Mülakat:

Bölgede uygulanan ve uygulanacak olan koruma projelerinin kapsamını bu projelerin yerleşik halk ile bağlarını, yerleşik halkın bu projelere katılım pratiklerini

ortaya çıkarmaya uygun bir teknik olduğu için derinlemesine mülakat tekniği seçilmiştir. Talas kentsel koruma alanında yapılan çalışmaların zaman içerisinde nasıl evirildiği ve bugün itibari ile bu çalışmalarda gelinen noktanın ortaya konulması açısından bu görüşmeler çalışmanın en temel veri kaynağı olarak görülebilir. Farklı kurumların kentsel tarihi koruma ile ilgili teorik bakış açıları ve uygulamadaki sorumlulukları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra bu görüşmeler ile uygulayıcı kurumlar ile yerel halk arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu ilişkinin nasıl ve hangi metotlar ile kurulduğu ve planlama ve uygulama sürecinde koruma projelerine yerel halkın aktif katılımının ne ölçüde olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Toplam 50 derinlemesine mülakat yapılmıştır. Görüşülecek kişilerin seçiminde Talas kentsel koruma projelerinde ne ölçüde rol aldıkları temel kistas olmuştur. Projelerin planlama ve uygulama sürecinde rol oynayan ve ayrıca Belediye Başkanı gibi projelerin karar alma mekanizmalarında direk yer alan yöneticiler ile görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerin tümü Nvivo programında belirlenen değişkenler üzerinden analize tabi tutulmuştur.

3.3.3. Çalışma Bölgesi İle İlgili Birebir Çalışmalarda Bulunan Sivil Toplum Kuruluşları Temsilcileri ile Derinlemesine Mülakat:

Bölgede etkin rol alan sivil toplum örgütlerinin temsilcileri ile birebir görüşme tekniği ile yapılan derinlemesine mülakatlar kentsel planlama ve koruma projelerinin sivil toplum kuruluşları tarafından nasıl algılandıklarını, sivil toplum kuruluşlarının bu projelere ne tür katkılar sağladığını ortaya koymaya uygun bir teknik olduğu için seçilmiştir. Öte yandan bu tür bir teknik ile yapılacak analizler projenin yöntemsel amaçlarından bir tanesi olan bütüncül sosyolojik analizin imkânını bu çalışma çerçevesinde bize sunacaktır. Mekânsal dönüşümde etkili toplumsal aktörlerden birisi olan sivil toplum örgütleri ile yapılacak derinlemesine görüşmeler kentsel dönüşümü

farklı bir bakış açısından ele almamızı sağlayacak ve farklı toplumsal aktörlerin mekânsal dönüşümdeki rollerini kavramamızda bu çalışma çerçevesinde bize yardımcı olacaktır. Projenin amaçlarından bir tanesi olan mekânın değişim sürecini ve bir anlamda mekânın sembolik yeniden inşasını analiz etmekte katkı sağlayacaktır. Toplamda 7 farklı sivil toplum kuruluşunda aktif olarak görev alan 10 kişi ile derinlemesine mülakat çalışması yapılmıştır. Bu görüşmelerin tümü Nvivo programında belirlene değişkenler üzerinden diğer nitel veri toplama metotları ilişkisellikler kurularak analize tabi tutulmuştur.

3.3.4. Çalışma Çerçevesinde Toplanacak Görsel Veriler:

Mekânın kullanımı ve mekânsal değişiklikleri anlamada sosyolojinin klasik araştırma yöntemlerinin yanı sıra alanda uzun bir dönem boyunca yapılan çekimlerin analizi de önemli bir yere sahiptir. Mekânın kullanımı ve mekânsal değişiklikleri anlamada sosyolojinin klasik araştırma yöntemlerinin yanı sıra alanda uzun bir dönem boyunca çekilecek olan fotoğrafların Nvivo nitel araştırma programı aracılığıyla yapılacak analizi de önemli bir yere sahip olacaktır. Görsel çalışmanın çıktılarının daha çok kişiye ulaşmasında objektif bilgi ile sübjektif bilgi arasındaki geçişkenliğin yakalanmasına yardımcı olacağı için bu teknik diğer araştırma teknikleri ile bütünleşmiş bir biçimde kullanılacaktır.

4. BULGULAR

4.1. Proje Alanına Dair Sosyo-Ekonomik ve Sosyo-Demografik Bilgiler

4.1.1. Nüfus ve Göç

Talas ilçe merkezinin nüfusu özellikle son 10 yıl içerisinde çok büyük bir hızla artış göstermiştir. 2007-2012 arasında Talas ilçe merkezinin nüfusları Tablo 4.1’de verilmiştir. 2007 ile 2012 arasında Talas ilçe merkezindeki nüfus artış hızlarına toplumsal cinsiyet değişkeni üzerinden bakılacak olursa erkek nüfusun kadınlara oranla daha fazla artmış olduğu görülmektedir. Bu durum Talas ilçe merkezinin aldığı göçün niteliği açıklanabilir. Talas ilçe merkezinin aldığı göç genelde mevsimlik olarak bölgedeki inşaat faaliyetlerinde çalışmak üzere gelen erkeklerden oluşmaktadır. Alanda yapılan nitel veri toplama araçlarından bu durum teyit edilmiştir. Muhtarlar ve diğer idarecilerle yapılan derinlemesine mülakatlar ve yerel halk ile yapılan yaşam öyküsü çalışmaları bölgeye göç edenlerin genellikle bölgedeki inşaat faaliyetlerinde çalışmak için gelen işçilerden oluştuğu bize göstermiştir. Proje özelinde yapılan alan araştırma çalışması çerçevesine uygulanan derinlemesine mülakatların birisine katılan bir Talas ilçe belediyesi yetkilisinin sözleri bize bu durumu daha net bir şekilde açıklama fırsatı sunmaktadır.

Talas sizin de belirttiğiniz gibi son yıllar içerisinde çok büyük göç alıyor...

Talas ilçesinin bu kadar göç almasının temel nedeni bölgedeki yapılaşma faaliyetleri ve Talas’ta her geçen gün büyüyen hizmet sektörüdür. Sanayi gelişmemiş olsa da Talas’ta hizmet sektörü ve inşaat sektörünün Talas’ı geliştirdi... Talas’ta yürüyen toplu konut projeleri ve diğer yatırımlar Talas’ta işçi ihtiyacını sebep oldu. Bu özellikle Sivas, Yozgat ve Kırşehir gibi illerden ve Kayseri’nin diğer ilçelerinden birçok kişinin buraya gelmesine neden oluyor. Gelenler genellikle bekâr geliyor veya ilk geldiği

yıllarda ailelerini getirmiyor. Kendi gibi çalışmak için gelenler ile beraber ev tutuyor.⁴⁵

Tablo 4.1. Talas İlçe Merkezi'nin Yıllara Göre Nüfusları

Talas İlçe Merkezi	2007 Nüfusu		2008 Nüfusu		2009 Nüfusu		2010 Nüfusu		2011 Nüfusu		2012 Nüfusu	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
	29.841	29.098	39.435	35.663	42.954	38.652	49.675	44.094	52.795	48.869	54.879	52.810

Kaynak: TÜİK (<http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdaqitapp/adnks.zul>)

Talas İlçe Merkezinin 2007-2012 yılları arasında nüfus artış hızını Kayseri il Merkezi ve Türkiye'nin genel Nüfus artış hızı ile karşılaştırdığımızda Talas ilçe merkezinin aldığı göç ile ilgili çok daha çarpıcı bir veri ile karşılaşırız. Bu türden bir karşılaştırma Tablo 4.2'de görülebilir.

Talas ilçe merkezinin 2007-2012 yılları arasında nüfusu yıllık %17,16 artış gösterirken Kayseri İl merkezinde bu oran %4,94, Türkiye genelinde ise bu oran 2007-2012 yılları arasında ortalama %3,5 olarak gerçekleşmiştir. Bu üç orana bakıldığında Talas'daki nüfus artışının ne kadar dramatik bir seyir izlediği görülebilir. Bu dramatik artışın 4 temel sebebinden bahsetmemiz mümkündür. Bu sebepleri sıralarsak;

- Talas'ta son on yıldır devam eden ve son 5 yıl içerisinde ivme kazanan inşaat sektörünün Talas'a çektiği kol gücüne dayalı işçi nüfusu,
- Talas'ta giderek büyüyen hizmet sektörü
- Talas'ta yerleşkeleri bulunan 3 üniversitenin çektiği öğrenci nüfusu
- Konut projelerinin tamamlanması ile beraber Kayseri'nin en başlıca konut bölgesi olarak Talas'ın dönüşümü.

Proje özelinde yürüttüğümüz alan araştırması sonuçları yukarıda saydığımız Talas ilçe merkezinde nüfusun artışına sebepleri nitel veriler ile de desteklenmektedir.

⁴⁵ Talas Belediyesinde Uzman (derinlemesine mülakat çalışması)

Yaşam Öyküsü çalışmalarımızdan bir tanesine görüşmecinin verdiği bilgiler bize bu konuda daha ayrıntılı bilgi vermektedir.

Doğma büyüme Talaslıyım. Eskisini sor diyivereyim. Gün bizden geçti, geldik gördük gideceğiz, hep buradaydık ama geçmiş gitmiş o eski günler... eskiden sorsan hangi ağacın çağlası tatlıdır, hangisinininki acıdır bilirdik şimdi bazen gençliğimin geçtiği sokağı bulamıyorum. İhtiyarlıktan değil, yok ki artık o sokak, ulu ulu binalar diktiler bilmem kaç kat ...⁴⁶ (Figür 4.1 ve 4.2’de görüşmecinin ulu ulu binalar olarak bahsettiği yapıların Talas Tablakaya Mahallesinden görünüşü bulunmaktadır).

Tablo 4.2. 2007-2012 Arası Talas İlçe Merkezi Nüfus Artış Hızının Türkiye ve Kayseri Karşılaştırması

Bölge	2007 Toplam Nüfus (Kişi)	2012 Toplam Nüfus (Kişi)	Nüfus Artışı (Kişi)	Ortalama Yıllık Nüfus Artış Hızı (2007-2012 arası)
Türkiye İl ve İlçe Merkezleri	49,747,859	58,448,451	8,700,592	%3.50
Kayseri İl Merkezi	895,253	1,116,393	221,140	%4.94
Talas İlçe Merkezi	57,939	107,639	49,700	%17.16

Kaynak: TÜİK (<http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul>)

Diğer bir görüşmeci ise Talas’ın geçirdiği bu demografik değişim ile ilgili bize açıklayıcı bilgiler vermektedir:

Ninem öküzünü ve karını kendi köyünden alacaksın derdi... Ben çok istedim Talaslıya vermek kızı ama olmadı ne yapacan şimdiki nesil de haklı Talaslımı kaldı meydanda... Ne yapacan evlenecen yine bizim ki komşuya vardı ama komşu Erzincanlı...⁴⁷

⁴⁶ 67 yaşlarında Talas yerlisi erkek (yaşam öyküsü çalışması)

⁴⁷ 78 yaşlarında Talas yerlisi kadın (yaşam öyküsü çalışması)

Figür 4.1. Tablakaya Mahallesinden Anayurt ve Çevresinin Görünümü

Figür 4.2. Tablakaya Mahallesiinden Anayurt ve çevresinin Görünümü

Talas'ın Kayseri il merkezi ve Türkiye geneli ile kıyaslandığında çok daha dramatik olarak geçirdiği bu demografik değişimin sebebinin Talas hinterlandında kurulan 2 üniversite olduğunu söylemek mümkündür. Erciyes Üniversitesi ve Melikşah Üniversitesi'nin çektiği öğrenci, akademisyen ve idari personelin bu yüksek nüfus artış hızındaki değişimin ana etmenlerinden biri olduğu açıktır. Erciyes Üniversitesi 1970'li yıllarda kurulmuş olsa da son 10 yıl içerisinde büyüyerek Talas ilçe merkezinin demografik yapısına büyük etki yapmıştır. Görece küçük bir üniversite olmakla beraber Melikşah Üniversitesinin de bu değişim üzerinde etkili olduğunu görmek mümkündür. Erciyes Üniversitesi ve Melikşah Üniversitesi'nin Talas'ın bu demografik değişimi üzerine etkisini proje özelinde yaptığımız derinlemesine mülakatlardan bir alıntı ile daha açık hale getirmek mümkündür. Hatta bu demografik değişimin toplumsal ve kültürel hayata etkilerine dair ipuçlarını bu alıntıda görmek mümkün olacaktır.

Bizim ekmek kapımız öğrenciler... Gölbaşından Anayurt'a doğru bir in kaç tane çay bahçesi var kaç kafe var bir bak... En şenlikli yeri oldu Kayseri'nin Talas... Meydana çık saat 8'den sonra kimse kalmaz burası öyle mi hele bir ramazan olsun gör buraları... Öğrenci olmasa olmaz bu şenlik... Şimdi diyorlar Talaslı zengindir; tabi zengin olacak verdi atadan dededen kalma toprağını müteahhite, dikti mütahit binaları... Adam diyor toprak atadan dededen kaldı sana ne... Ama kimse demez... Öğrenci olmasa kim oturacak o evlerde... Demiyor kimse öğrenci olmasa kim içecek kaç paraya o çay bahçesinde bi gıdım çayı...⁴⁸

⁴⁸ Talas Tarihi Kentsel Koruma Alanında Esnaf (derinlemesine mülakat çalışması)

Talas ilçe merkezindeki demografik değişim toplumsal ve kültürel yapıyı da dönüştürmektedir. Talas'ın geçirdiği kentsel dönüşüm aynı zamanda toplumsal ve kültürel yapıyı da dönüştürmektedir. Tablo 4.3, Talas ilçe merkezinin demografik dönüşümünü daha uzun vadede görmemizi sağlamaktadır.

Tablo 4.3. Talas İlçe Merkezi'nin Yıllara Göre Nüfusları (1965-2013 arası)

Yıl	1965	1975	1985	2000	2012
Nüfus	4,301	4,410	13,963	34,879	107,639

Kaynak: TÜİK (<http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdaqitapp/adnks.zul>)

1960'lı yıllarda sadece bu gün Eski Talas olarak adlandırılan bölgede (ki bu bölge koruma bölgesini de içine almaktadır) yerleşimin olduğu ve 1970'lerin sonuna kadar bu durumun değişmediğini görmek mümkündür. Ancak özellikle Erciyes Üniversitesi'nin hızlı bir şekilde büyümesi ile beraber Eski Talas olarak adlandırılan bölgenin yerleşimler için yetmediği, yeni konut bölgelerinin oluşturulduğu anlaşılmaktadır. Bu konut bölgelerinden en büyüğü ve en eskisi Anayurt olarak adlandırılan eskiden Tablakaya Mahallesinin sınırları içerisinde kalan bölgenin gelişmesi olmuştur. Bu gün tam olarak bir öğrenci semti olan Anayurt bölgesi Talas ilçe merkezinde yerleşimin en yoğun olduğu bölge olarak görülebilir. Bu bölgedeki imar faaliyetleri giderek yaygınlaşmış ve günümüzde neredeyse tüm Talas'a yayılmıştır.

Geçmişte yine koruma bölgesi içerisinde kalan Harman Mahallesi sakinlerinin bağ ve bahçelerinin bulunduğu, bugün Bahçelievler Mahallesi olarak adlandırılan bölge orta ve orta üst sınıfa hitap eden konutların yapıldığı bir bölge olarak karşımıza çıkmaktadır. Bahçelievler Mahallesi bu gün Kayseri Merkezden büyük bir nüfusu Talas'a çekmektedir. Yine kentsel koruma alanı içerisinde kalan Yukarı Mahalle'de

yapılan villa tipi bağ evleri Kayseri eşrafının Talas'a göçünü tetiklemiştir. Talas'ın aldığı göçü üç farklı kategoride değerlendirmek mümkündür.

- Talas ilçe merkezine, Yozgat, Sivas, Niğde, Nevşehir gibi çevre illerden veya Develi, Pınarbaşı, Felâhiye, Sarız gibi çevre ilçelerden gelen işçi göçü,
- Bahçelievler Mahallesi gibi yeni oluşturulan mahallere Kayseri il merkezinden gelen orta ve orta üst gelir grubu ailelerin göçü,
- Bir kısmı Talas tarihi kentsel koruma bölgesi içerisinde yer alan Yukarı Mahalle'de son 15 yılda daha da artan lüks villa tipi bahçeli konutların bu bölgeyi bir cazibe merkezi haline dönüştürmesi sonucunda Kayseri Eşrafı ve üst gelir grubundan ailelerin göçü.

Bu üç farklı göç tipi bugün Talas ilçe merkezinin sosyo-ekonomik, sosyo-kültürel yapısının belirleyicisidir.

Özelde ise 80 hektar alanı kaplayan Talas tarihi kentsel koruma bölgesindeki nüfus değişimlerinden bahsedecek olursak iki farklı göç hareketinden söz edebiliriz. Bu göç hareketlerinden birincisi yukarıda da bahsettiğimiz işçi göçüdür. Orta alt ve alt gelir gruplarından özellikle de bekâr erkeklerin koruma alanındaki yerleşimlere son 20 yılda artmıştır. Tablo 4.4'de Talas Tarihi Kentsel Koruma Alanı içerisine alan 5 Mahallelerin Nüfuslarının 1965-2013 yılları arasında nasıl bir değişim gösterdiğini görmek mümkündür.

Tablo 4.4. Talas Tarihi Kentsel Koruma Alanı İçerisindeki Mahallelerin Nüfusları (1965-2013 arası)

Yıl	1965*	1975*	1985*	2000*	2013**
Talas Tarihi Kentsel Koruma Alanı İçindeki 5 Mahallenin Nüfusu	4,301	4,410	6.950	8.759	10,550

*Kaynak: TÜİK (<http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul>)

**Kaynak: Proje Özelinde Yapılan Alan Çalışması

Talas Tarihi Kentsel Koruma Alanı içerisinde kalan bölgede ikinci bir göç hareketi ise tersine bir göç hareketi olarak görülebilir. Bu göç hareketi Talaslıların 80 hektarlık tarihi kentsel koruma bölgesini terk etmesi olarak da adlandırılabilir. Bugün koruma bölgesinde kendini “Talaslı”, “Talas’ın yerlisi”, “doğma büyüme Talaslı” veya başka bir söyleyiş tarzı ile atadan babadan Talaslı olarak adlandıran nüfus gitgide erimektedir. Talas ilçe merkezi hem çevre il ve ilçelerden hem de Kayseri il merkezinden farklı sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel sınıflardan göç alırken, özelde 80 hektarlık koruma bölgesinin aldığı göç sadece çevre il ve ilçelerden alt ve orta alt sınıftan birey ve ailelerden oluşmaktadır.

Yukarda belirtildiği gibi Talas ilçe merkezi için iki taraflı bir göç hareketinden bahsetmek mümkün değilken koruma bölgesi için göç olgusu çift taraflı işlemektedir. Bu çift taraflı göçün bir tarafında yukarıda bahsettiğimiz çevre il ve ilçelerden alt ve orta alt sınıftan bireylerin koruma bölgesine yerleşmesi gelirken diğer taraftan bir kaç kuşaktır koruma bölgesinde yaşayan insanlar bölgeyi terk etmektedir.

Bu terk ediş koruma bölgesinde kendini Talaslı olarak nitelendiren bireylerin yüzdesine bakıldığında daha net anlaşılabacaktır. Koruma bölgesinde ikamet edip kendini Talaslı olarak nitelendiren bireyler sadece % 15,64 iken koruma bölgesinde ikamet edip kendini Talaslı olarak görmeyenlerin yüzdesi ise 84,36’dır. Bugün kesin olarak bilemesek de 40 yıl önce bu oranların tam tersinin geçerli olduğunu söylemek çok zor değildir. Tablo 4.5 ve Tablo 4.6’ye bakarak 40 yıl öncesinin Talas’ı hakkında daha açık bir yorum yapmak mümkün görünmektedir. Tablo 4.5’e daha ayrıntılı bakarsak 40 yıl önce bu gün Talas’ta ikamet edenlerin sadece %12,7’sinin koruma bölgesinde yerleşik olduğu görülebilir. 30 yıl önce ise bu oran %17,5’dur. Kısacası koruma bölgesinin büyük bir nüfus hareketliliği yaşadığını söylemek hiç zor değildir.

Tablo 4.5. Talas Tarihi Kentsel Koruma Alanına Sonradan Yerleşmiş Ailelerin Kaç Yıldır Talas’da Yerleşik Oldukları

Talas’ da Bulunma Süresi	Dağılım Yüzdeleri
1-3 Yıl	18.8
4-6 Yıl	17.9
7-10 Yıl	16.6
11-15 Yıl	12.5
16-20 Yıl	11.3
21-30 yıl	5,4
31-40 Yıl	4.8
41-50 Yıl	7.6
51 Yıl üstü	5.1
Toplam	100

Bu gün koruma bölgesinde yaşayanların sadece %15,64’ünün kendini Talaslı olarak tanımladığını düşünürsek, kendini Talaslı olarak tanımlamayanların kendilerini nasıl tanımladıkları sorusu bize koruma bölgesindeki göç eden bireyler hakkında daha ayrıntılı bilgi verecektir.

Bugün koruma bölgesinde yerleşik bireylerin %74,3’ü çevre illerden, %15,1’i Kayseri ilinin diğer ilçelerinden son 30 yıl içerisinde koruma bölgesine yerleşmiştir (bkz. Tablo 4.6). Kayseri ili merkezinden koruma bölgesine yerleşen bireylerin yüzdesi ise sadece 3,7 gibi bir oranda kalmıştır. Bu oranlar bize koruma bölgesi ile yukarıda söylediklerimizi teyit etme imkânı vermektedir.

Tablo 4.6. Talas Tarihi Kentsel Koruma Alanına Sonradan Yerleşmiş Ailelerin Göç Ettikleri Yerler

Göç Edilen Yer	Dağılım (Yüzde)
Sivas	17.8
Yozgat	15.4
Kayseri’nin Diğer İlçeleri	15.1
Tokat	11.2
Kırşehir	9.5
Nevşehir	8.4
Niğde	6.2
Kahramanmaraş	5.8
Kayseri	3.7
İstanbul	2.1
Ankara	1.8
Adana	2,1
Diğer	0,9

4.1.2. Hane Yapısı

Talas tarihi kentsel koruma alanında yerleşik hanelerin yapısına baktığımızda hanelerin genelde çekirdek ailelerden oluştuğunu tespit etmek mümkün görülmektedir. Tablo 4.7’de koruma bölgesinde ortalama hane büyüklükleri ile ilgili daha ayrıntılı bilgi sunulmaktadır. Genel olarak koruma bölgesinin hane büyüklüklerinin koruma bölgesini içine alan 5 mahalleye oranla daha küçük olduğu gözlenebilir. Bu durumu Bölüm 4.1.1’de açıklamaya çalıştığımız Talas tarihi kentsel koruma bölgesinin yoğun olarak aldığı bekâr erkek göçü ile açıklamak mümkündür. Türkiye genelinde ortalama hane büyüklüğünün 3,7⁴⁹ olduğu göz önüne alındığında koruma alanındaki ortalama hane büyüklüğünün görece daha küçük olduğu söylenebilir. Ancak sadece bir göstergeden hareket ile bu göreceli düşüklüğü bu şekilde yorumlamak aşırı yorum olarak da görülebilir. Bu anlamda, bekâr işçi göçünü koruma alanındaki hanelerin düşük hane büyüklüğünün etkenlerinden sadece birisi olarak görmek daha doğru olacaktır.

Tablo 4.7. Talas Tarihi Kentsel Koruma Alanı İçerisindeki Kalan Alanlarda ve Bu Alanları İçine Alan 5 Mahallede Ortalama Hane Büyüklükleri Karşılaştırması

Mahalle İsmi	Mahalle Geneli Ortalama Hane Büyüklüğü	Talas Tarihi Kentsel Koruma Alanı Ortalama Hane Büyüklüğü
Kıçıköy Mahallesi	3.3	3.2
Han Mahallesi	3.6	3.2
Harman Mahallesi	3.8	3.4
Tablakaya mahallesi	3.8	3.1
Yukarı Mahalle	3.5	3,3
Ortalama	3.5	3.3

*Kaynak: Proje Özelinde Yapılan Alan Çalışması

Talas tarihi kentsel koruma alanında yerleşik bireylerin medeni hali ile bilgileri değerlendirdiğimizde yukarıda vurguladığımız bekâr göçü ile ilgili ipuçlarına

⁴⁹ <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13662>

bulabiliriz. Tablo 4.8’de koruma alanında yerleşik bireylerin medeni durumları ile ilgili ayrıntılı bilgi verilmiştir. Koruma alanında bekâr bireylerin oranının oldukça yüksek olduğu görülebilir.

Tablo 4.8. Talas Tarihi Kentsel Koruma Alanında Yerleşik Halkın Mahallelere Göre Medeni Durumu

Mahalle Adı/Medeni Durum	Bekâr (%)	Evli (%)	Dul (%)	Toplam (%)
Kiçiköy Mahallesi	30.5	63.5	6	100
Han Mahallesi	37.7	59.1	3.2	100
Harman Mahallesi	38.1	60.2	1.7	100
Tablakaya mahallesi	40.2	57.5	2.3	100
Yukarı Mahalle	35.6	60.3	4.1	100
Ortalama	37.6	59.1	3.3	100

*Kaynak: Proje Özelinde Yapılan Alan Çalışması

Koruma bölgesinde yerleşik bireylerin yaşları ve medeni durumlarının karşılaştırmalı olarak incelendiği Tablo 4.9’da koruma bölgesinde 20-39 yaş aralığında bekar olan bireylerin oranı %30’un üzerindedir.

Tablo 4.9. Talas Tarihi Kentsel Koruma Alanı İçerisinde Yerleşik Halkın Medeni Durumu ve Yaşlarının Karşılaştırmalı Tablosu

Yaş/Medeni Durum	Bekâr (%)	Evli (%)	Dul (%)	Toplam (%)
17- 19	98.2	1,8	0,0	100.0
20-29	33,4	66,6	0.0	100.0
30-39	31.3	68.7	0.0	100.0
40-49	3,9	96,1	0.0	100.0
50-59	0.0	93.7	6.3	100.0
60-69	0.0	90.4	9.6	100.0
70-79	0.0	71.5	28.4	100.0
80-89	0.0	73,8	26,2	100.0
90-99	0.0	67,9	31,1	100.0
Ortalama	27.6	69.1	3.3	100.0

*Kaynak: Proje Özelinde Yapılan Alan Çalışması

4.1.3. Eğitim

Talas tarihi kentsel koruma alanında yerleşik bireylerin eğitim durumlarına bakıldığında koruma alanında yerleşik bireylerin ortalama eğitim sürelerinin Türkiye

ortalamasından büyük olduğu görülebilir. Tablo 4.10'da koruma bölgesinde yerleşik olan bireylerin eğitim durumları ve okuma yazma bilmeyenlerin oranları verilmiştir.

Tablo 4.10. Talas Tarihi Kentsel Koruma Alanda Yerleşik Bireylerin Aldıkları Toplam Eğitim Süresi ve Okur Yazarlık Oranlarının Türkiye Geneli İle Karşılaştırılması

Mahalle Adı	Erişkin Nüfusun Aldığı Ortalama Eğitim Süresi (Yıl)	Yetişkin Arasında Okuma Yazma Bilmeyenlerin Oranı (%)
Türkiye (Kent)	5,85	11,7
Kıçıköy Mahallesi	6,23	6,78
Han Mahallesi	6,35	6,89
Harman Mahallesi	6,43	6,91
Tablakaya Mahallesi	6,21	6,45
Yukarı Mahalle	6,19	6,51
Ortalama	6,05	8,61

* **Kaynak:** Proje Özelinde Yapılan Alan Çalışması

Tablo 4.11'de de görülebileceği üzere koruma bölgesinde bireylerin yüksek eğitim yani lise sonrası eğitim alanların oranının oldukça düşük olduğu görülebilir.

Tablo 4.11. Talas Tarihi Kentsel Koruma Alanda Yerleşik Olan Eğitim Yaşı Üstündeki Bireylerin Eğitim Durumları

Eğitim Seviyesi	Yüzde (%)
Okuma Yazma Bilmeyen	3,43
Sadece Okuma Yazma Bilen	3,14
İlkokul Öğrencisi	13,12
İlkokul Mezunu	44,44
Ortaokul Mezunu	15,4
Lise Öğrencisi	7,59
Lise Mezunu	6,19
Üniversite Öğrencisi veya Üniversite Mezunu	4,86
Yüksek lisans veya Doktora Mezunu, Öğrencisi	1,83
Toplam	100

* **Kaynak:** Proje Özelinde Yapılan Alan Çalışması

Tablo 4.12 incelendiğinde ise Talas tarihi kentsel koruma alanında ilk ve orta düzeyde okula devam oranları verilmiştir. Bu oranların Türkiye geneli ile karşılaştırması yapılacak olursa koruma bölgesinde eğitime devam oranlarının Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu görülebilir.

Tablo 4.12. Talas Tarihi Kentsel Koruma Alanda Yerleşik Eğitim Yaşındaki Bireyleri Net Temel Eğitime Devam Oranlarının Türkiye Geneli ile Karşılaştırılması

Yer	Yetişkin Okuma yazma bilmeyen Oranı (%) ⁵⁰			Net Temel Eğitime Devam Edenlerin Oranı ⁵¹			Liseye Devam Oranı ⁵²		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
Türkiye Geneli ⁵³	4.3	18.9	11.7	93.57	90.21	91.95	14.18	11.95	13.09
Proje Alanındaki 5 Mahalle ⁵⁴	3,65	8,12	6,94	99.99	99.18	99.75	25.67	15.78	24.56

* **Kaynak:** Proje Özelinde Yapılan Alan Çalışması

4.1.4. Toplumsal Aidiyet

Talas kentsel koruma alanında yerleşik bireylerin genelde Talas'a ve özelde de koruma alanı ile ilgili kişisel algıları koruma süreçlerinin başarılı bir şekilde işletilmesi için çok önemlidir. Koruma alanlarında koruma alanına dair sosyal ve kültürel unsurların bireylerin kimlik edinme süreçlerinde bir yer tutması koruma süreçlerine bireylerin aktif katılımının sağlanmasında önemli bir unsur olarak görülmektedir. Talas tarihi kentsel koruma bölgesinde bu tür bir aidiyet algısının oldukça düşük oranlarda olduğu göze çarpmaktadır. Tablo 4.13'de görüleceği üzere koruma alanında yerleşik bireylerin sadece %10,55'i kendini Talaslı olarak nitelendirmiştir.

⁵⁰ Yetişkin Okuma Yazma Bilmeyen Oranı: Popülasyonda 15 yaşın üstündeki okuma yazma bilmeyen kişilerin oranı.

⁵¹ Net Temel Eğitime Devam Oranı: Temel eğitime devam eden 6-13 yaş arası teorik yaş grubunun o yaş grubundaki öğrencilere bölünmesiyle elde edilen oran.

⁵² Net Liseye Devam Oranı: Liseye devam eden 14-17 yaş arası teorik bir yaş grubunun o gruptaki popülasyona bölünmesiyle elde edilen oran.

⁵³ Bu veriler TÜİK'ten alınmıştır: Türkiye İstatistik Yıllığı, 2004.

⁵⁴ Bu veriler proje özelinde yapılan alan araştırmasından alınmıştır.

Tablo 4.13. Talas Tarihi Kentsel Koruma Alanda Yerleşik Bireylerin Talas’a Aidiyet Algısı.

Yerleşim Yerleri	Kendini Talasın Yerlisi Olarak Tanımlayanların Yüzdesi	Kendini Talasın Yerlisi Olarak Tanımlamayanların Yüzdesi
Kıçıköy Mahallesi	11.72	88.18
Han Mahallesi	8.52	91.48
Harman Mahallesi	14.35	85.65
Tablakaya Mahallesi	7.62	91.38
Yukarı Mahalle	12.75	89.25
Ortalama	10,55	89,45

* **Kaynak:** Proje Özelinde Yapılan Alan Çalışması

Bu anlamda Talas tarihi kentsel koruma alanında yerleşik bireylerin koruma alanına ilgisinin oldukça düşük olduğu tahmin edilebilir. Alanda yapılan çalışmalar sırasında araştırmacıların edindiği izlenimler de bu yöndedir. Bölgede yapılan çalışmalar sırasında yapılan formel olmayan görüşmelerde planlamacılar tarafından koruma alanının simgesel yapıları olarak ortaya konulan yapılar ile ilgili yerleşik halkta bilgi ve özellikle ilgi eksikliği varlığına dair ipuçları elde edilmiştir.

Alan çalışması sırasında yaşanan bir deneyim bu durumu daha iyi özetleyecektir. Araştırmacıların alanda yaptığı çalışmalar sırasında çalışma ekibinin toplanma yeri olarak Gölbaşı Meydanındaki Ali Saip Paşa Konağı önü seçilmiştir. Bu yapı koruma planlarında önemli yer işgal eden bir yapıdır. Ancak çalışmaya sonradan katılan ve alanı bilmeyen bir ekip üyesi, ekibin önceden belirlediği toplanma yerine yani Ali Saip Paşa Konağı önüne ulaşabilmek için onlarca kişiye yol tarifi sormuştur. Ancak kimseden doğru bir tarif alamamış hatta böyle bir konağı neredeyse kimsenin bilmediğini görünce şaşırılmış ve toplanma mekânına ancak “Google Maps” yardımı ile ulaşabilmiştir. Alanda yaşanan bu deneyim esas olarak yerleşik halkın yapılan ve yapılacak çalışmalar ile ilgili nasıl bir yerde durduğunu açık olarak ortaya koymaktadır.

Koruma alanında yerleşik halkın alanın tarihi, kültürel ve sosyal yapısına dair ortak bir deneyimi neredeyse yok denecek olarak azdır. Bunun temel sebebi yerleşik halkın koruma alanı ile ilgili kuşaklar arası aktarılan ve mekânla bağlantı kurabilecek bir belleğe sahip olmamasıdır. Aslında Tablo 4.6'de göstermeye çalıştığımız üzere yerleşik halkın çok farklı şehirlerden genelde ekonomik sebeplerle göç ettikleri bir alan olan koruma alanında yerleşik halkın koruma projelerine dair bilgi birikimi ve kişisel ilgileri oldukça sınırlıdır. Diğer yandan bu olgu bize Talas tarihi kentsel koruma alanında yapılan çalışmaların halkın katılımından bağımsız yapıldığına dair bir gösterge sunmaktadır.

4.1.5. Ekonomik Faaliyetler

Talas tarihi kentsel koruma alanında yerleşik hanelerin temel geçim kaynaklarına bakıldığında temel geçim kaynağının kol gücüne dayalı faaliyetler olduğu görülecektir. Tablo 4.14'de görüleceği üzere koruma bölgesinde yerleşik bireylerin %38,1'inin temel geçim kaynağının kol gücüne dayalı işler olduğu görülebilir. Kamu çalışanı oranı ise % 27,7 ile ikinci sırada gelmektedir. Tablo 4.16'da ise bu veriyi destekleyecek nitelikte hanelerin üç temel gelir kaynağının ne olduğu mahalleler temelinde verilmektedir.

Tablo 4.14. Talas Tarihi Kentsel Koruma Alanda Yerleşik Bireylerin Geçimlik Faaliyetleri

Ekonomik Aktivite	Yüzde Dağılımı (%)
İşçi	38.1
Kamu Çalışanı	27.7
Esnaf/Tüccar	21.3
Emekli	10.6
Diğer	2.3
Toplam	100.0

* **Kaynak:** Proje Özelinde Yapılan Alan Çalışması

Talas tarihi kentsel koruma alanında yerleşik hanelerin en önemli gelir kaynağının kol gücüne dayalı işlerden elde ettikleri gelirler olduğu görülebilir. Han ve Harman Mahallelerinde yerleşik hanelerin birincil gelir kaynağı kol gücüne dayalı işler

iken kol gücüne dayalı işlerden elde edilen gelir Kiçiköy ve Tablakaya Mahalleleri'nde ikincil gelir kaynağı olarak görülmektedir. Yukarı Mahalle'de ise kol gücüne dayalı işlerden elde edilen gelirler hanelerin üçüncül gelir kaynağı olarak görülmektedir.

Tablo 4.15. Talas Tarihi Kentsel Koruma Alanda Hanelerin Gelir Kaynakları

Yerleşim Yeri Adı	1. Ekonomik Aktivite	2. Ekonomik Aktivite	3. Ekonomik Aktivite
Kiçiköy Mahallesi	Kamu Çalışanı	İşçi	Ticaret
Han Mahallesi	İşçi	Kamu Çalışanı	Ticaret
Harman Mahallesi	İşçi	Kamu Çalışanı	Ticaret
Tablakaya Mahallesi	Kamu Çalışanı	İşçi	Ticaret
Yukarı Mahalle	Ticaret	Kamu Çalışanı	İşçi

* **Kaynak:** Proje Özelinde Yapılan Alan Çalışması

Tablo 4.16'da ise Talas tarihi kentsel koruma alanında bağımlılık oranları verilmiştir. Bu oranlara bakıldığında koruma alanında genç nüfusun oldukça düşük olduğu görülmektedir. Türkiye genelinde çalışma yaşına gelmemiş olan 0-14 yaş arası nüfusun %29,21 olduğu görülürken bu oranın koruma alanında %12,13 olduğu gözlemlenebilir. Aktif çalışma yaşında olan bireylerin oranı ise Türkiye genelinin ortalamasından oldukça yüksektir. Bu veriler ışığında koruma bölgesinde çalışmak için gelen bir nüfusun varlığından bahsetmek mümkündür.

Tablo 4.16. Talas Tarihi Kentsel Koruma Alanında Bağımlılık Oranları

Yaş Aralıkları	Proje Alanı Ortalama Yüzdeleri	Türkiye Ortalama Yüzdeleri
Aktif Olmayan– Genç(Yaş0-14)	12,13	29,21
Aktif (Yaş 15 – 64)	72,93	64,11
Aktif Olmayan – Yaşlı (Yaş65+)	14,94	5,68
Toplam	100	100

* **Kaynak:** Proje Özelinde Yapılan Alan Çalışması

Kısaca özetlemek gerekirse koruma bölgesinde yerleşik halkın genelde orta alt ve alt gelir grubuna giren bireylerden oluştuğun söylemek mümkündür. Bölüm 4.1'de de belirlediğimiz üzere koruma bölgesi özellikle son 10 yılda alt ve orta sınıfın göç ettiği bir alana dönüşmüştür. Koruma alanında yerleşik bireylerin büyük bir kısmı

hatta neredeyse her hane içerisinde bir veya bir en çok bireyin temel gelir kaynağı kol gücüne dayalı işlerdir. Bu işler genelde Talas ilçe merkezindeki inşaat faaliyetleri ve/veya Kayseri Organize Sanayi Bölgesi'nde küçük ve orta ölçekli işletmelerde kol gücüne dayalı işler olarak görülebilir. En ilginç bulgu ise kendini Talasın yerlisi olarak ifade eden bireylerin kol gücüne dayalı işlerde çalışma oranı olmuştur. Kendini Talasın yerlisi olarak ifade eden bireylerin %73,4'ünün kamu çalışanı olarak veya hizmet sektöründe masa başı işlerde çalıştığı tespit edilmiştir. Yine kendini Talas'ın yerlisi olarak ifade eden bireylerin %15,3'ü küçük ve orta ölçekli işletmelerin sahipleridir. Kendisini Talasın yerlisi olarak kendini ifade edenlerden kol gücüne dayalı işlerde çalışanların oranı ise sadece yüzde 8,5 olarak tespit edilmiştir. Bu oranlara bakıldığında son 10 yılda koruma bölgesinin aldığı göçün bölgenin sosyo-ekonomik karakterini ne ölçüde dönüştürdüğü görülebilir.

4.1.6. Demokratik Katılım

Tarihsel korumanın planlamasında halkın katılımı ve izlenmesi gereken genel politikalar hususuna özel bir vurgu yapmak gerekir. UNESCO'nun 10 Kasım 2011 tarihli, tarihi kentsel mekânın korunmasına ilişkin üye ülkelere öneriler metninde koruma planlaması üzerinde önemle durulmuştur. Metinde hızlı ve kontrolsüz gelişmenin kentsel alanlarda büyük dönüşümlere neden olduğu ve bu gelişimin kentsel miras üzerinde parçalayıcı ve tahrip edici etkileri olabileceği, topluluk değerleri üzerinde derin etkiler bırakabileceği uyarısı yapılmıştır. Doğal ve kültürel mirasın korunması süreçlerinde tarihi kentsel alanların korunması, planlanması ve yürütülmesi adımlarının yerel gelişim süreçleri ve kentsel planlamaya entegre biçimde yürütülmesi gerekliliğinden bahsedilmiştir. Sürdürülebilir bir koruma politikasının en önemli temelini koruma süreçlerinde katılımı işletmek olduğu

belirtilen metinde sürece çok farklı kesimlerden gelen paydaşların katılımını sağlayacak mekanizmaların eklemelenmesi, kentsel mekânda anahtar değerleri vurgulamaları için onları güçlendirmek ve bu farklılıkları yansıtacak bir vizyon üretmek temel hedeflerden bazıları olarak görülmüştür.

Kentsel korumanın sadece tek tek yapıların korunmasından ibaret olarak görülemeyeceğinin altı çizilen raporda mimarinin söz konusu bölgede kentsel çevrenin sadece bir unsuru olduğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda koruma süreçlerinde halkın katılımı süreçlerinin temel hedefleri şöyle sıralanabilir:

- Halkın koruma süreçlerini, sürecin temel hususlarını ve değerlerini kavrayabileceği bir bilgilendirme süreci başlatmak ve onların etkin katılımını sağlamak.
- Halkın görüşlerini paylaşmak ve planlama süreçlerinin sonuçlarını etkileyebilecek araçları edinmesi için imkânlar sunmak.
- Koruma planının hedefleri ve vizyonu için halkın desteğini sağlamak ve bir konsensüse ulaşmak.
- Koruma planının öngördüğü müdahalelerin niyet edilmeyen pozitif ve negatif etkilerine ilişkin bir etki değerlendirme mekanizması kurmak.

Bu anlamda Talas tarihi kentsel koruma alanında yapılan çalışmalarda halkın katılımının ne derece sağlanabildiği olgusunun analizi koruma süreçlerini tariflemek için önemlidir. Tablo 4.17’de Talas tarihi kentsel koruma alanında yerleşik halkın katılım mekanizmalarını ne derece yeterli buldukları ile ilgili rakamlar verilmiştir. Talas tarihi kentsel koruma alanında yerleşik halkın çok büyük bir yüzdesi bu tür bir katılım mekanizmasının işletilmediğini belirtmiştir. Bu oran tüm koruma alanında 79,12 iken

Yukarı Mahalle’de %84 rakamına ulaşmaktadır. Bu rakamlar göstermektedir ki koruma alanında katılım çalışmaları çok sınırlı düzeyde kalmıştır. Koruma bölgesinde standardize edilmiş farklı grupların eşit derecede temsiline dayanan bir katılım mekanizmasından bahsetmek oldukça güçtür. Katılım mekanizması olarak düşünülen süreçlerin sadece restore edilecek yapıların sahipleri ile yapılan ve çoğu idari anlaşmazlıkların çözümü dâhilinde olan görüşmelerden ibaret olduğunu söylemek uygun olacaktır. Bu anlamda Talas tarihi kentsel koruma alanında yapılan çalışmaların neredeyse hiç birinde standartlaştırılmış, projeye doğrudan ve demokratik bir biçimde halkın katılımını sağlayacak bir süreç işletilmemiştir. Kentsel korumanın sadece tek tek yapıların korunmasından ibaret olarak görülemeyeceğinin, mimarinin söz konusu bölgede kentsel çevrenin sadece bir unsuru olduğundan yola çıkarak Talas tarihi kentsel koruma alanında yapılan çalışmaların en büyük eksiğinin halkın katılım mekanizmalarının işletilmemesi olduğunu söylemek hiç de yanlış olmayacaktır.

Tablo 4.17. Talas Tarihi Kentsel Koruma Alanında Yapılan Halk Katılımı Çalışmalarının Yeterliliği

Mahalle İsmi	Yeterli (%)	Yetersiz (%)	Bilgim Yok (%)
Kıçıköy Mahallesi	5.45	13.73	80.82
Han Mahallesi	7.82	16.84	75.34
Harman Mahallesi	5.61	12.83	81.56
Tablakaya Mahallesi	5.58	14.81	79.61
Yukarı Mahalle	5.73	9.95	84.32
Ortalama	6.27	14.61	79.12

* **Kaynak:** Proje Özelinde Yapılan Alan Çalışması

Talas tarihi kentsel koruma bölgesinde yerleşik halkın neden katılım mekanizmalarına katılmadıklarına dair sorulan soruya alınan cevaplar yukarıda söylenenleri doğrular niteliktedir. Tablo 4.18’de görüleceği üzere katılım mekanizmalarından halkın neredeyse hiç haberdar olmadığı yönündedir. Haberdar

olduğunu ancak yapılan çalışmalara kategorik olarak karşı çıktığını söyleyenlerin oranı sadece %7,18'dir. Bunun yanı sıra bilgi alamadığı için, farkında olmadığı için ve ilgi duymadığı için katılım göstermediklerini söyleyenlerin oranı ise %80'lere varmaktadır. Sadece bu oranlar neredeyse koruma alanına giren tüm mahallelerde neredeyse aynıdır. Ancak Kіçiköy mahallesinde bu oranlar biraz farklılaşmaktadır. Kіçiköy Mahallesinde bu farklılığın görülmesinin sebebi ise sokak sağlılaştırma çalışmalarının sadece bu mahallede yapılıyor olmasına bağlanabilir.

Tablo 4.18. Talas Tarihi Kentsel Koruma Alanında Yerleşik olan ve Herhangi bir Katılım Faaliyetine İştirak Etmeyen Bireylerin Neden Bu Faaliyetlere İştirak Etmediklerine Verdikleri Yanıtlar

Mahalle Adı	Koruma Projelerine Tamamen karşı Çıktığı için KATILIM YOK (%)	Koruma Projeleri ile ilgili Herhangi bir Bilgi Alamadığı için KATILIM YOK (%)	Koruma Projelerinin Farkında Olmadığı için KATILIM YOK (%)	Koruma Bölgesinde Yapılan Koruma Projelerini İlgili Duymadığı için KATILIM YOK (%)	Diğer Nedenler (%)	Toplam (%)
Kiçiköy Mahallesi	12.89	49.45	14.56	13.32	9.78	100.00
Han Mahallesi	5.32	36.69	29.62	18.42	9.95	100.00
Harman Mahallesi	4.18	39.28	29.91	17.51	9.12	100.00
Tablakaya Mahallesi	4.38	35.93	30.11	19.91	9.67	100.00
Yukarı Mahalle	3.59	34.29	30.51	21.78	9.83	100.00
Ortalama	7.18	39.93	26.48	17.46	9.64	100.0

* **Kaynak:** Proje Özelinde Yapılan Alan Çalışması

Talas tarihi kentsel koruma alanında yapılan çalışmalar ile ilgili standartlaştırılmış ve demokratik bir katılım mekanizmasının yani UNESCO'nun tariflediği türde bir katılımdan görüşülen hiçbir yetkili de bahsetmemiş ve bu tür bir mekanizmanın gerekliliği konusunda bir görüş bildirmemiştir. Katılım ve hatta bilgilendirme çalışmaları tüm alan genelinde neredeyse hiç planlanmamıştır. Bu tür bir çalışmanın yapılması gerekliliğinin dahi proje yürütücüleri tarafından bilinmediği çıkarımını yapmak da mümkündür. Aslında Türkiye genelinde korumacılık

alışmalarında en büyük eksik koruma projelerinde bu türden katılım mekanizmalarının eksikliği olduğunu söylemek mümkündür. Genelde tüm Türkiye’de özelde de Talas örneğinde demokratik katılım mekanizmalarının işletilmesine yönelik teorik ve pratik alanda çok büyük eksiklikler vardır. Talas tarihi kentsel koruma alanında halkın katılımının neredeyse hiçbir unsurundan söz edemeyişimizi koruma kültürünün tam olarak Türkiye genelinde tüm unsurları ile yerleşmemesinin bir sonucu olarak görmek mümkündür.

4.2. Etnografik Bulgular ve Proje Alanındaki Koruma Sürecinin Genel Değerlendirmesi

Proje alanındaki koruma süreçleri daha önce de belirtildiği gibi 2000’li yılların ikinci yarısından sonra ivmelenmiştir. Koruma faaliyetleri temelde tek yapı ölçeğinde restorasyon temelli koruma ve tarihi kent kavramı etrafında oluşturulan sokak sağlıklılaştırma projeleri olarak ikiye ayrılabilir. Alanda koruma süreçleriyle ilgili karşılaşılan ilk olgu koruma süreçlerinin tamamının Talas Belediyesi’nin inisiyatifi doğrultusunda yapıldığı gerçeğidir. Koruma süreçlerine genel bir bakışı ve Talas Belediyesi’nin süreçle ilgili motivasyonunu karar verme mekanizmalarındaki üst düzey bir yönetici şöyle belirtmektedir:

Önce nereden başlayacağız sorusunu sorduk. Tabi ki envanterin çıkarılması. Taş taşın üstünden inmeyecek. Korumacılıkta çok katı olacaksınız. Kaybetme sürecini durdurmak zorundasınız. İnsanlar ümitlerini kaybetmişler. Olmaz diyorlar bunları çok duyduk diyorlar. Hepsi vatandaşın mülkü belediyenin hiçbir şeyi yok. Biz şöyle düşündük: Örnek olacak bir proje yürütelim, ki vatandaş elini cebine atmıyor, bize kaynak sağlayın; bu işin hukuki süreci nedir? Önce rölövesini sağlayacaksınız, sonra restorasyona geçeceksiniz, kuruldaki süreçleri işletip... 13 tane

konağın projelenmesi için Kültür Bakanlığı'ndan kaynak tahsis ettirdik. Bu esnada da bir yeri biz alalım dedik. Alalım ayağa kaldıralım örnek olsun bu. Bu düşünceyi geliştirip her mahalleden bir tane konak dedik. Mesela Yaman Dede Konağı Tablakaya Mahallesi'ni temsil ediyor. Yukarı Mahalle'yi Feyzioğlu Konağı, Harman Mahallesi'ni Okutan Konağı, K      Mahallesi'ni Aksoylar Konağı. Mahallelerde birer tane sembol mekânlar. Toplumsal olarak hareket oluşturma gayretleri. Bir de büyük proje olmalı dedik. Bu büyük proje asıl   h  re mesaj verecek kendini ifade edecek. Bu da Ali Sait Paşa Sokağı sağ  lıklıla  tırma projesi yani K      Mahallesi'nin ayağ a kaldırılması. Tabi vatandaş bunu yük olarak görebiliyor, yani i   çıkarıyorsunuz başımıza gibi bir şey. İnanın kimse gelipte örnek veya   nc   olmadı.⁵⁵

Tek yapı   l  eğ inde restorasyon temelli sürdürülen koruma projelerinin (konaklar) her mahalle için bir sembol olarak seğ  lmesi üzerinde durulması gereken bir mevzudur. Bu yolla öyle görünüyor ki Belediye, hem söz konusu yapıları i  levlendirerek belli bir gelir kaynağ ı oluşturmuş hem de bölgeye sosyal/kültürel faaliyet alanları katarak koruma sürecine kamuoyundan destek bulmaya çalışmıştır. Ancak bundan da öte bu mekânların sembol mekânlar olarak görülmesi (bu kavram alan araştırmasında birçok kez tekrarlanan bir kavramdır) Talas'ta sürdürülen koruma süreci anlayışına dair de önemli ipuçları sunmaktadır. Bilindiğ i gibi tarihi kentsel alanlar, hele de mekânsal olarak birbirlerine yakınlık i  ermekteyseler, belirli bir bütünlük ve bir üst anlatı çerçevesinde korunması gereken, koruma açısından zorlu alanlardır. Ali Saip Paşa Caddesi'nin bir tarihi kentsel sit alanı olarak korunması

⁵⁵ Karar verme mekanizmalarındaki üst düzey yönetici (derinlemesine mülakat çalışması).

süreci hemen tüm yetkililerce asıl mesajın verildiği bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Ancak bilinmelidir ki Kazım Paşa Caddesi, Aşağı Meydan, Karaman Bayırı gibi tarihi kentsel mekânların korunması henüz planlama aşamasındadır. Talas'taki koruma süreçlerinin temel kimliğini şu an tek yapı ölçeğindeki restorasyon temelli koruma süreçleri oluşturmaktadır ve daha sonra tartışacağımız gibi bu farklı yapıların koruma süreçlerinde belirli bir bütünlük ya da üst anlatı bulmak hayli zordur.

Diğer yandan Talas'taki kentsel koruma sürecini işleme dinamiklerine göre iki farklı periyot içerisinde incelemek mümkündür. Daha önce detayları ile verilen 1996 Koruma Amaçlı İmar Planı sonrasında plan dâhilinde mevcut tarihi sit alanlarının korunması ile ilgili süreç birinci dönem kapsarken, özellikle 2006 sonrasında tek yapı ölçeğindeki restorasyon temelli koruma çalışmaları ile başlayan dönem ikinci dönem oluşturmaktadır. Bu proje kapsamında koruma pratiklerine referansla birinci dönem “pasif koruma”, ikinci dönem ise “aktif koruma” dönemi olarak adlandırılacaktır. Pasif koruma var olan tarihi ve kültürel mirasların insan müdahalelerinden korunması ve olduğu biçimiyle muhafazasını içerirken, aktif koruma var olan mirasların restorasyonu, tarihi kentsel alanların (yeniden) birbirleriyle ilişkilendirilmesi ve ideal formunda bir bütünlük ve üst anlatı altında yeniden inşası anlamına gelmektedir. Koruma kavramının kuramsal temellerinin tartışıldığı bölümde belirtildiği gibi koruma pratikleri genellikle otantisite kavramından işler ve kalan mirasın “aslına uygun olarak” korunması hedeflerini taşır. Yukarıda yaptığımız alıntıda karar verici mekanizmalardaki üst düzey yöneticinin “taş taşın üstünden inmeyecek” ya da korumacılıkta katılık olarak bahsettiği süreç bu iki farklı koruma kavramının ortak bileşenlerinden birisidir. Ancak yine paradoksal bir biçimde koruma pratiklerinde yeniden inşa ve işlevlendirme sürecinde otantisite kavramının yerini zaman zaman yeniden canlandırma ya da konstrüksiyonun öne çıktığı bir süreç alabilmektedir.

Aslında bu iki kavram birbirine zıt kavramlar değildir ve çoğu kere beraber işlerler. Panaya Kilisesi'nin (Figür 2.8) camiye dönüştürülme sürecinde hayli açık olan bu süreç diğer tek yapı ölçeğindeki koruma süreçlerinde de gözlenebilir. Yaman Dede Kültür ve Sanat Evi'nin işlevlendirme sürecine uygun restorasyonunda ve daha sonra tartışacağımız kavramsallaştırmasında da benzer bir sürecin işlemekte olduğunu görmekteyiz.

Koruma süreçlerinin belki de en kritik boyutlarından birisi, koruma yapılan alanda yaşayan yerel halk ile koruma pratiklerinin bağlantısıdır. Koruma süreçleri korumaya maruz bırakılan mekânı doğrudan dönüştürdüğü için koruma süreçlerinden halkın haberdar olması, alınacak kararlarda demokratik katılım mekanizmaları ile söz sahibi olması, daha da ötesi Talas gibi tarihine ilişkin çok fazla veri olmayan bir alanda sözlü tarih aracılığıyla geçmişe ilişkin bilgilerin günümüzdeki koruma pratiklerinde değerlendirilmesi çok önemlidir. Talas örneğinde katılımcı bir pratik ya da bilgilendirmeden ziyade sürecin yerel halk açısından getireceği faydalar üzerinde durulmaktadır. Örneğin karar verme mekanizmalarındaki üst düzey bir yönetici ile yapılan görüşmede, koruma süreçlerinin nasıl işletileceği sorunu değil daha çok bu süreçlerin yerel halka sağlayacağı faydalar üzerinde durulmuştur:

Biz garibanlara dedik ki buraları satmayın; buralar çok değerlenecek. Eğer dirençle karşılaşacağımızı bilseydik sadece oraların kamulaştırılması ile uğraşırdık. Ama biz iyi niyetliyiz içindeki kazansın diyoruz. Üçüncü kişilere rant kapısı olmasın istiyoruz. Restore ettiğimiz evlerde çok büyük paralar harcadık. Baba oğula vermez ... Talas turizm şehri olduğunda herkes 3 ila 5 bin dairesinin üzerine koyacak.⁵⁶

⁵⁶ Karar verme mekanizmalarındaki üst düzey yönetici (derinlemesine mülakat çalışması).

Alan araştırmasında yerel halkın büyük bölümünün koruma süreçleri hakkında bilgi sahibi olmadığını, hatta çoğunun etraflarında süre giden faaliyetleri kısaca Belediye'nin binaları yenileyip işlettirdiği şeklinde naif biçimde yorumladığını gözledik. Halkın büyük bölümünün koruma süreçlerine ilişkin yaygın yargısı “buralar değeri oluncak” yargısıdır. Aşağı Meydan'da (Figür 2.21) sohbet ettiğimiz 13 yaşındaki bir çocuğun algısında Talas turistik hale gelen bir ilçedir ve bunu yaşadığı sokağın adının değışiceceğı ve yeni mekânlar açılacağı bilgisiyle vurgulamaktadır:

Abi buralara erken gelmişsiniz. Buralar hep yapılıyor. Bir iki yıl sonra bitecekmiş. Arkanızda gözlemeci açılacak hemen şuraya. Bu sokağın adı Osmanlı Sokağı olacakmış [Ali Saip Paşa Caddesi'nden bahsediyor]. Şimdi niye geldiniz ki buraya?

Diğer yandan koruma süreçlerinde genellikle unutilan insan faktörü Talas'ta tüm karmaşıklığı ile ortaya çıkmaktadır. Koruma süreçleri sadece tarihi kentsel mekândaki yapıların korunmasını içermez; aynı zamanda kolektif bellek, yapılara yüklenen sembolik anlamlar ve bahsi geçen mekânda kuşaklardır yaşayan bireylerin o mekâna yükledikleri değerlerle ilişkilidir. Bu açıdan koruma süreçlerinde yapılara ve mekânlara ilişkin yapılan her müdahale içerisinde toplumun sembolik sistemlerinden bir parça taşır; orada anlam bulur. Ancak Bölüm 4.1'de ayrıntılarıyla verildiği gibi koruma bölgesine maruz kalan bölgede Talas'ın yerlisi olanların oranı sadece %15.64'tür. Ayrıca sonradan koruma bölgesine yerleşenlerin sadece %22.9'u bu bölgede 30 yılı aşkın bir süredir yaşamaktadır. Ayrıca bu yapıların mimari tarzlarına, işlevlerine, daha geniş mekânda oynadıkları rollere ve birbirleri arasındaki bağlantılara bakıldığında, farklı etnik ve dinsel kökenlere sahip insanların yaşadığı bir insan ekolojisine uygun biçimde şekillendiği görülecektir. Kuşkusuz burada amacımız

bir koruma sürecinin ne kadar otantik olduğu ya da olabilmesinin imkânlılığı değil. Ancak Talas'taki koruma sürecinin insan ekolojisi açısından örneğin Mardin, Beypazarı, Uçhisar, Göreme ya da Safranbolu'da işleyen koruma süreçlerinden baştan itibaren farklı olduğunu söylemek gerekir. Dolayısıyla daha önce alıntıladiğımız karar verme mekanizmalarında üst düzey yöneticinin vurguyu ekonomik olana yapması tesadüfî değildir. Alanda yaptığımız görüşmelerde özellikle Talas'ın yerlileri arasında süre giden koruma faaliyetleri ve halkın algısı üzerine çarpıcı noktalar öne çıkmıştır. Örneğin, kuşaklarda Talas'ta yaşayan bir ailenin bireyi sokak sağlıklılaştırma süreci ile ilgili şunları söylemektedir:

Kalmadı ki yerlisi zaten. Hep köyden gelenler. Bu evleri aldılar zamanında oturuyorlar. Üstleri yapıldı evlerin, pencereleri yapılmış daha güzel. Ama bizim için öyle değil. Millet sattı sattı gitti köylülere verdiler, dışarıdan gelenlere. Verince ne oldu? Yerli kalmadı. Yerli kalsaydı bu kadar şey olmazdı ... Eskiye beceremediler. Biz bu evde 1 ton kömürle kış geçirdik. Dama beton dökünce çekti suyu, buz oldu kış boyu. Şimdi 3 ton kömürle geçirmez olduk ... İşte bu duvarları [bahçe duvarlarını kastediyor] yaptılar, hapisane gibi oldu. Eskiden komşuyla ayağa kalktığında sohbet ederdin. Eskiden insanlara bakıyordun şimdi duvarlara.⁵⁷

Ancak Talas'ta koruma süreçlerinde insan faktörünün yeterince dâhil edilemeyişi Talas'taki popülasyonun daha önce bahsettiğimiz özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla koruma süreçlerini belediye açısından bir yeniden canlandırma projesi olarak tariflemek uygun olacaktır. Tarihi kentsel mekânın temel kaynak olduğu bu yeniden canlandırma sürecinde Belediye insanlardan dinlemek

⁵⁷ 71 yaşında Talas'ın yerlisi erkek (yaşam öyküsü çalışması).

yerine yapılan müdahaleleri insanlara anlatma yolunu seçmiştir. Ancak yine de mülakat yapılan kişilerden Talas'ın tarihini çok iyi bilen, kuşaklardır Talas'ta yaşamış ailelerden yaşı doksanın üzerinde olan kişilerle bile koruma süreçlerinde görüşülmediğini eklememiz gerekir.

Diğer yandan koruma süreçlerine ilişkin literatüre ve uygulamalara bakıldığında insan faktörünün koruma süreçlerine doğrudan katılımının hedeflendiğini görmekteyiz. Herhangi bir koruma planı ideal durumda sosyo-ekonomik ve kültürel araştırmalara dayanmalı ve bu araştırmaların da nitelikli bir metodolojiye oturan alan araştırmalarından üretilmesi gerekmektedir. Kültür Bakanlığı'nın bu süreçlerde istediği sosyal anketler ne yazık ki yeterli altyapıya dayanması zorunlu olmayan ve ekonomik boyutu işin içine dâhil edilmeyen anketlerdir. Bu anketler yapılırsa bile sonuçlarının sürece nasıl ve ne ölçüde eklenileceğine dair bir standart da yoktur. Koruma sürecinde bilgi edinmek sadece ilk adımı temsil etmekte halkın sürece katılımı ikinci ve temel boyutu oluşturmaktadır. Dolayısıyla süreçteki sıkıntıları sadece Talas örneğiyle sınırlamak yeterli değildir; daha genel bir uygulama ve mevzuat sorunu vardır.

Tarihsel korumanın planlamasında halkın katılımı ve izlenmesi gereken genel politikalar hususuna özel bir vurgu yapmak gerekir. UNESCO'nun 10 Kasım 2011 tarihli, tarihi kentsel mekânın korunmasına ilişkin üye ülkelere öneriler metninde koruma planlaması üzerinde önemle durulmuştur.⁵⁸ Metinde hızlı ve kontrolsüz gelişmenin kentsel alanlarda büyük dönüşümlere neden olduğu ve bu gelişimin kentsel miras üzerinde parçalayıcı ve tahrip edici etkileri olabileceği, topluluk değerleri üzerinde derin etkiler bırakabileceği uyarısı yapılmıştır. Doğal ve kültürel

⁵⁸ <http://portal.unesco.org/en/ev.php->

URL_ID=48857&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

mirasın korunması süreçlerinde tarihi kentsel alanların korunması, planlanması ve yürütülmesi adımlarının yerel gelişim süreçleri ve kentsel planlamaya entegre biçimde yürütülmesi gerekliliğinden bahsedilmiştir. Sürdürülebilir bir koruma politikasının en önemli temelinin koruma süreçlerinde katılımı işletmek olduğu belirtilen metinde sürece çok farklı kesimlerden gelen paydaşların katılımını sağlayacak mekanizmaların eklemelenmesi, kentsel mekânda anahtar değerleri vurgulamaları için onları güçlendirmek ve bu farklılıkları yansıtacak bir vizyon üretmek temel hedeflerden bazıları olarak görülmüştür. Kentsel korumanın sadece tek tek yapıların korunmasından ibaret olarak görülemeyeceğinin altı çizilen raporda mimarinin söz konusu bölgede kentsel çevrenin sadece bir unsuru olduğu vurgulanmıştır.

Bu bağlamda koruma süreçlerinde halkın katılımı süreçlerinin temel hedefleri şöyle sıralanabilir:

- Halkın koruma süreçlerini, sürecin temel hususlarını ve değerlerini kavrayabileceği bir bilgilendirme süreci başlatmak ve onların etkin katılımını sağlamak.
- Halkın görüşlerini paylaşmak ve planlama süreçlerinin sonuçlarını etkileyebilecek araçları edinmesi için imkânlar sunmak.
- Koruma planının hedefleri ve vizyonu için halkın desteğini sağlamak ve bir konsensüse ulaşmak.
- Koruma planının öngördüğü müdahalelerin niyet edilmeyen pozitif ve negatif etkilerine ilişkin bir etki değerlendirme mekanizması kurmak.

Hem UNESCO'nun metnine hem de halkın katılımına ilişkin genel ilkelerin çerçevesini çizen yukarıdaki maddelere bakıldığında Talas'taki tarihi kentsel koruma süreçlerinin halkın katılımı mekanizmalarından yoksun olduğunu görmekteyiz. Süreç

çoğunlukla belirli bir merkezden planlanan ve sadece getireceği ekonomik faydanın halka duyurulmaya çalışıldığı bir süreç olarak görülmektedir. Görüşmelerde yaygın bir yargı bölgede yaşayan halkın koruma süreçleri ile ilgisinin sınırlı olduğu şeklindedir. Hâlbuki, koruma planlamasının temel hedeflerinden birisi bu konuda duyarlılığın teşviki ve katılımı beklemek değil katılımı gerçekleştirmek olmalıdır. Talas'ta kentsel, tarihsel, doğa ve arkeolojik sit alanları iç içe yer aldığı için halkın katılımı süreçlerinin koruma planlaması yönünden önemi daha da artmaktadır. Diğer yandan sokak sağlıklılaştırma projelerinin Ali Saip Paşa Caddesi'nde yürütülüyor olması ve Kazım Paşa Sokağı, Karaman Bayırı gibi diğer tarihi kentsel alanlarda planlanıyor olması olumlu bir gelişmedir. Daha önce vurgulandığı gibi kentsel koruma tek yapı ölçeğinde restorasyon temelli korumadan çok öte mimari unsurların kentsel çevrenin sadece bir unsuru olarak görüldüğü bir süreçtir. Bu anlamda sokak sağlıklılaştırma projelerinin tarihi kentsel mekânın korunması anlamında önemi ne kadar vurgulansa azdır.

Diğer yandan Talas'taki koruma süreçlerini birkaç noktada turizme ilişkin sosyoloji literatüründeki kavramlar bağlamında tartışmak gerekmektedir. Dean MacCannell günümüzde turistlerin temel motivasyonlarının otantisite arayışı olduğunu belirttikten sonra turistik mekânların bu otantisite arayışı ile biçimlendirdiği iddiasında bulunmaktadır.⁵⁹ Bir anlamda turist gerçek olan peşindedir, MacCannell'in deyimiyle insan deneyimindeki otantik olanla ilgilidir.⁶⁰ Turistik mekânlarda otantisite dizgesinde görünen ve arka yerler mevcuttur. Görünen yerler "sahnelenmiş

⁵⁹ Dean MacCannell. 'Staged Authenticity: Arrangements of Social Space in Tourist Settings', *American Journal of Sociology*, 79(3): 589-603. 1973

⁶⁰ Dean MacCannell. (1976) *The Tourist: A New Theory of the Leisure Class*, Schocken Books Inc., New York.

otantisiteyi” tüm boyutlarıyla öne çıkarırken arka mekânlar şans eseri ya da arama sonucu bulunacak mekânlardır. Bu ikisi arasında konumlanan mekânlar ise arka mekânlar olarak görünen ancak turistlerin kolay erişimine uygun örgütlenmiş mekânlardır. Daha önce Talas’taki tarihi koruma sürecinin bir yanıyla da yeniden canlandırma projesi olduğunu söylemiştik. Talas’taki koruma süreçlerinin temel vizyonlarından bir tanesi otantisite arayışındaki turistler için cazibe merkezi olacak bir mekân inşasıdır. Tek yapı ölçeğinde restorasyon temelli koruma süreçleri bu bağlamda sahnelenmiş otantisiteyi tüm boyutlarıyla üretecek biçimde tasarlanmaktadır. Kuşkusuz insan ekolojisine dayalı bir sokak kavramı da bu turistik mekân deneyiminin bir parçasıdır. Tarihi kentsel mekânlara ilişkin yapılan düzenlemelerde “yaşayan sokak” kavramı çok önemlidir. Sadece turistlere yönelik hizmet sunan mekânlarla dolu bir sokak otantisite arayışındaki turistlerin dikkatini çekmez. Talas’taki koruma süreçlerinde bu boyut anlaşılmış gibi görünmektedir. “Her mahalle için bir sembol” biçiminde beliren “konaklar” sahnelenmiş otantisitenin görünen mekânını simgelemektedir. Korumanın diğer unsuru olan sokak sağlıklılaştırma ve tarihi kentsel mekânın korunması bu boyutun ikinci alanını temsil etmekte, “yaşayan sokak” kavramı ise görünen ve arka mekân kavramı arasında kalan mekânı oluşturmaktadır.

Diğer yandan bu otantisite inşasında beliren ve bölgenin topografyasının da kısmen yarattığı bir sorun tarihi kentsel mekânın hemen her yerinden beliren toplu konut silüetleridir (Figür 4.1, 4.2). Bu manzara gelişen koruma üzerine literatürde üzerinde sıkça durduğumuz ve koruma tarihinde çokça üzerinde durulan büyüyen kentin hangi model üzerinde büyüyeceği sorunuyla yakından ilgilidir. Anımsanacağı gibi özellikle 20. yüzyıl başlarında anıtsal mekân kavramından tarihi kentsel alanların belirmesine geçişte tarihi mekânlar büyüyen kent için bir model olarak görülmekte,

kentsel planlama açısından büyümenin genel ilkelerini belirlemektedir. Ancak Talas örneğinde birbiriyle keskin hatlarla ayrılan iki ayrı şehirden bahsetmek mümkündür. Büyümenin “gizlenebildiği” kentlerde (örneğin Barselona veya Roma gibi) bu entegrasyon sorunu daha az gözlenirken, Talas gibi tarihi kentsel mekânın büyük bir kısmının falezlerle yükseldiği bir topografyada “istenmeyen” ve otantisiteyi bozan silüetlerin bu sorunu derinleştirdiğini görmekteyiz. Bu kuşkusuz mekânın sahnelenmiş otantisitesini daha görünür kılmakta, bu da tarihi kentsel mekânı yaşayan bir mekân olmaktan çıkarıp bir “müze mekâna” dönüştürmektedir. Daha sonra üzerinde duracağımız bir başka gelişim ise orta ve orta-üst gelir gruplarının giderek daha da artan bir biçimde koruma bölgesinde yerleşme isteğidir. Bu bahsettiğimiz “yaşayan sokak” ya da otantisite kavramını da etkilemektedir. Diğer yandan koruma amaçlı imar planı öncesinde inşa edilen konutların da bölgede silüeti bozduğunu da belirtmek gerekir (Figür 4.1, 4.2). Kuşkusuz bu sorunların ideal bir koruma süreci çerçevesinden çok otantisite arayışında olan turistler için cazibe merkezi olabilecek bir tarihi kentsel mekân sorunu çerçevesinde dillendirildiği de unutulmamalıdır.

Mekânın yeniden inşasının sahnelenmiş otantisite ve tarihi kent alanının turistik bir mekâna dönüştürülmesi süreçlerinde nasıl işlediğini görmeye çalıştık. Ancak fiziksel bir inşanın ötesinde koruma süreçlerinde sembolik inşa süreçleri de çok büyük rol oynamaktadır. Bu sembolik inşa sürecinin en önemli araçlarından birisi Talas’ta bölgede yaşamış ya da doğmuş (veya Talas’ta ilişkisi bulunmayan) bir takım tarihi figürlerin yapılarla ilişkilendirilmesidir. Kürtüncü Konağı (restorasyondan sonraki adıyla Yaman Dede Kültür ve Sanat Evi) bu sembolik inşa sürecine çok güzel bir örnektir (Figür 2.7). Kürtüncü Konağı’nın restorasyonu 2009 yılında başlamış ve 2011 yılında tamamlanmıştır. Konak bodrum, zemin ve birinci kat olmak üzere üç katlı ve iç

sofalı plan tipinde 19. yüzyılda inşa edilmiştir. Şu anda Yaman Dede Kùltür ve Sanat Evi hem bir müze hem de bahçesiyle bir kafe olarak işlevlendirilmiştir. Konağı ziyarete gelen hemen herkesin ilk dikkatini çeken unsur konağın neredeyse tamamen Yaman Dede figürüyle özdeşleştirilmiş olmasıdır. Yaman Dede (Diyamandi) Talas ilçesinde Rum esnaflardan iplik tüccarı Yuvan Efendi ile Afurani Hanımefendi'nin çocukları olarak 1887 yılında dünyaya gelmiştir. Ancak Yaman Dede henüz 10 aylıkken ailesi Kastamonu'ya göç ettiği için Talas'tan ayrılmıştır. İlk tahsilini Rum Ortodoks Mektebi'nde yapan Diyamandi 1991'de Kastamonu İdadisi'ne kaydolar. Daha sonra Hukuk Mektebi'ne girer ve avukat olur, devlet kademelerinde çalışır. İlk gençliğinden beri İslam'a ilgi duyan Yaman Dede ellili yaşlarındayken adını değiştirir ve yıllarca çevresinden gizlediği gerçeği yani Müslüman olduğunu da herkese ilan eder. Çeşitli üniversitelerde hocalık yapmış, dönemin Mevlevi çevreleri ile sıkı ilişkiler kurmuştur. Yaman Dede figürü Talas'ın geçmişteki çok kültürlü yapısına uygun bir figürdür. Rum bir ailenin çocuğudur ancak eğitimi, çevresiyle kurduğu ilişkiler ve iç dünyasındaki düşünce serüveni ardından Müslüman olmuştur. İki farklı kültürle beslenmiş bir figür olarak Yaman Dede'nin Kürtüncü Konağı ile özdeşleştirilmesi tarihi figürler aracılığıyla yapıların sembolik inşası sürecine uygun bir örnektir. Daha da ötesi eski Panaya Kilisesi (Yeni Zafer Cami) bugün Yaman Dede Cami olarak anılmaktadır.⁶¹ Mekânda sembolik inşâ sürecine yönelik olarak Talas Belediyesi'nde çalışan ve koruma süreçlerinde etkin rol oynayan bir uzmanın söyledikleri kayda değerdir:

⁶¹ Yerel yöneticiler genellikle camiyi bu adla anmaktadır. Kayseri Büyükşehir Belediyesi'nin Kayseri taşınmaz kültür varlıkları envanterinde de yapı Yaman Dede Cami olarak geçmektedir. Ancak caminin şu an tabelasında Yeni Cami yazmaktadır.

Ben sürece daha çok sanat tarihi açısından baktım başlangıçta. Ancak daha sonra Talas'ın sahip olduğu değerler noktasında daha geniş bir bakış açısı gerektirdiğini gözledim. Yaman Dede noktasında yapıların ihtiyaç duyduğu bir tarihsel sürecin gerekliliğini gördük. Talas'ı ifade eden bir tarihsel süreç hazırladım ben.⁶²

Görüldüğü gibi Yaman Dede figürü Kürtüncü Konağı'nın fiziksel yeniden inşasının ötesinde sembolik bir inşa sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Bu yolla yapılara kültürel ve değer açısından bir takım anlatılar yüklenmektedir.

Sembolik inşa sürecine diğer bir örnek ise Cemil Baba figürüdür. Cemil Baba Talas'ta yerlisi olsun olmasın tüm halkın bildiği bir figürdür. Koruma sürecindeki yapılar arasında Cemil Baba'nın evi önemli bir yer tutmaktadır ve Kazım Paşa Caddesi ile beraber çalışmaların süreceği bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır (Figür 2.22). Cemil Baba'nın Talas'ta genel olarak halk arasında yaygın tabirle "ermiş" olarak görüldüğünü bilmekteyiz. Halkla yapılan görüşmelerde Cemil Baba'ya ilişkin sayısız rivayetler farklı bağlamlarda farklı şekillerde benzer nitelikler göstermektedir. Bunlardan bazılarını sıralayacak olursak:

- Çok yaygın bir rivayet olarak Talas'taki sel felaketi sırasında, sel, yapıları önüne katıp sökerken Cemil Baba'nın selin önüne geçtiği ve selin onun evinden sapıp başka yöne aktığı rivayet edilmektedir.
- İkinci rivayet ise vaktinden önce gurbetlikten dönen kişileri bekleyen yakınlarına o kişiler geldiği anda haber verdiği rivayettir (örneğin asker olan kişinin tezkeresini erken alması neticesinde Kayseri'ye bir ay önce

⁶² Talas Belediyesi'nde çalışan uzman (derinlemesine mülakat çalışması).

gelmesi ve Cemil Baba'nın o kişinin annesine "hasretliğin geldi seni bekler" diyip geldiği konumu söylemesi gibi).

- Cemil Baba'nın aynı zamanda hem Kâbe'de hem Talas'ta görünmesi rivayeti.
- Kayseri'den Talas'a gelmekte olan belediye otobüsü şoförünün Cemil Baba'yı, kılık kıyafeti uygun olmadığı için (Cemil Baba'nın genellikle ermişlere yakıştırılan kendisine bakmadığı, yırtık pırtık kıyafetlerle gezdiği de rivayet edilmekte), otobüse almadığı ama şoförün onu Talas'a geldiği anda Talas'ta gördüğü rivayeti.
- Cemil Baba'nın ölmeden bir gün önce "yarın düğünüm var" dediği rivayeti.

Ancak halkla yapılan yaşam öyküsü çalışmalarında özellikle Talas'ın yerlilerinin Cemil Baba hakkında söyledikleri Cemil Baba'nın "ermiş" kimliği ile pek uyuşmamaktadır. Örneğin bugün doksanlı yaşlarında olan Talas'ın yerlisi bir erkek Cemil Baba hakkında şunları söylemektedir:

Cemil Baba diyorlar değil mi? Cemil Baba'yı neredeyse evliya ettiler. İstanbul'dan İzmir'den bilmem nereden adamlar geliyor, evinin orada neredeyse ileride oralara mendilde bağlayacaklar çaputta bağlayacaklar. Niye? Şimdi bizim bu Talaslılar var ya bu Talaslılar Cemil Baba'ya hiç kıymet vermediler. Niye vermediler? Cemil Baba'nın bir şeyini görmedik; ben Cemil Baba'nın Harman Cami'sinde Birgen namaz kıldığını görmedim. Cemil Baba'nın ne bir talebesi var, ne bir yazdığı kitap var. Cemil Baba var ya, bir gün camiye gidiyoruz şu kaynım Mehmet var ya, o da geliyor. Caminin orada iki ağızlı kuyu vardı oradan su çekilirdi. Cemil Baba'da oradan geldi su çekti aşımıyla götürüyordu. Mehmet vardı, Cemil Baba şu

aşımından bir su içelim dedi. Döndü, “b.k iç” dedi. Canını mı veriyorsun su bu, düşmanına verilir. Suyu masiyenden⁶³ evliya mı olur?⁶⁴

Cemil Baba’yla ilgili ilginç detaylardan bir diğeri de özellikle Talas’ın yerlilerinin Kayserililerin Cemil Baba’nın bu şekilde yüceltilmesinde temel rol oynadıklarını iddia etmelidir. Örneğin yine Talas’ın yerlisi yetmiş yaşlarında bir erkek bu durumu (ve akabinde Talaslıların da bu yüceltmeye katkı sağladıklarını) şu şekilde belirtmektedir:

Kayserililer var ya bunu böyle yükseltti. Bir de kim yükseltti diyim mi bizim adamlardan. Topuzların Kazım var ya, Hicaz’a gidiyormuş. Arabanın önüne şu ev gibi kum yığını olmuş. “Nereden gideceğiz ya” filan derken arabanın biri geliyormuş içinde Cemil Baba varmış. Cemil Baba inmiş gelmiş. “Ne o, yolda mı kaldınız?” filan demiş. Üflemiş kum gitmiş yol açılmış. Hani Kazım benim emsalim ha. Dedim ki “İlan oğlum bunun aslı var mı, üfürmeyle bunu ne şekil dağıttı?” dedim. “Yok” dedi “aslı yok” dedi ... Kağrı pazarında Cemil arabaya biniyormuş bindirmemişler. Git demişler bindirmemişler. O adamlar buraya gelmiş ki Cemil Kışıköy’deki kahvenin önünden evine gidiyor. Bunu da Mekke’ye çevirdiler şimdi. Yalana bak.⁶⁵

Ancak burada şu noktayı belirtmek gerekir. Özellikle yaşı Cemil Baba’yı tanımaya elverişli ve daha da ötesi neredeyse onun akranı olacak yaşta olanlar Cemil Baba hakkında genellikle bu son iki alıntıdaki yargılarda bulunmaktadır. Onlara göre Cemil Baba ermişliğin tanımından bağımsız olarak bu sıfatı hak etmemiş birisidir. Örneğin Cemil Baba’nın namaz kılmamasının ermişlikle bir ilgisi olmayabilir

⁶³ Kayseri ağzında “önemsemek” anlamında kullanılır. Bu bağlamda suyu esirgeyen anlamında kullanılmıştır.

⁶⁴ 92 yaşında Talasın yerlisi erkek (yaşam öyküsü çalışması).

⁶⁵ 78 yaşında Talasın yerlisi erkek (yaşam öyküsü çalışması).

ancak kişi Cemil Baba'nın bir tas suyu bile çok görmesini ermişlikle bağdaştırmamaktadır. Yani bu kişiler açısından sorun Cemil Baba'nın dinle alakası değil daha çok onu ermiş yapacak özel niteliklerinden yoksun olması sorunudur. Ancak işin ilginç yanı yaşı Cemil Baba'yı tanımaya elverişli olmayan ya da Cemil Baba vefat ettiğinde henüz küçük yaşta olanlar Cemil Baba hakkında söylenen yüceltici sıfatları yeniden üretecek kadar bu rivayetlere inanmış gözükmektedirler. Örneğin Cemil Baba öldüğünde henüz ilk gençlik çağlarında olan ve Talas'ta muhtarlık yapan kişinin söyledikleri kayda değerdir:

Cemil Baba'yı ben görmedim. Ama mübarek bir zat olduğunu herkesten işittim [yukarıda belirtilen rivayetlere benzer birkaç rivayet ekleyerek]
Demek ki hak dostu bir zat. Kimin evliya kimin evliya olmadığını bir Allah bilir. Ama biz öyle işittik.⁶⁶

Çalışmamız açısından Cemil Baba'nın "gerçekte" kim olduğu, ermiş olup olmadığı ya da bu alıntılarda bahsedilen olumsuz davranışları sergileyip sergilemediği ya da rivayetlerin doğru olup olmadığı önemli değildir. Önemli olan Talas'ın yaşı Cemil Baba'yı değerlendirmeye müsait olan kişilerinin o kişi hakkındaki yorumlarının değil sonradan o figüre Talas dışından ya da içinden atfedilen niteliklerin geçerli sayılması ve koruma süreçlerinde bu rivayetler etrafında oluşturulan "ermiş" sıfatına uygun bir sembolik inşanın varlığıdır. Cemil Baba'nın evi dışında Cemil Baba'nın adının mezarlığa ve bir türbeye verilmesidir.

Talas'taki tarihi koruma süreçlerinde bir diğer göze çarpan husus Talas'ın çok kültürlü ve etnili geçmişini ortaya çıkaran ve aynı zamanda dinsel mekânlara vurgu yapan koruma süreçleridir. Tol Kilisesi buna güzel bir örnektir (Figür 2.18,

⁶⁶ 47 yaşında erkek muhtar (derinlemesine mülakat çalışması).

2.19). K      Mahallesi Ali Saip Paşa Sokağı üzerinde yer alan Tol Kilisesi'nin restorasyonu bitmek üzeredir. Oyma bir kilise olan Tol Kilisesi dört bölümden oluşmaktadır. Bu yapının restorasyon ardından i  levlendirilmesine ilişkin karar verme mekanizmalarındaki üst düzey yöneticinin söyledikleri kayda değerdir:

Orada bir Tol mabet var en eski kilise orası. Mabet mabettir. Ben kendi inancıma gösterilmesini istediğim saygıyı başkasına da g  stermeliyim. Bu benim kilise a  mamı gerektirmez. Mabetse mabede saygı duyulur. Şu anda buna ihtiyaç duyan vatandaş yok. Orayı bir şekilde değerlendireceğiz; Türk-  slam el sanatları müze ve galerisi yapacağız. Ebru, hat, ney, tezhip, hepsi fonksiyon olarak oraya yüklenecek.⁶⁷

Diğer yandan Panaya Kilisesi'nin (Yaman Dede Cami) altındaki tol mimari yapıdaki eklentiler kafe şeklinde işlevlendirilmiştir (Figür 2.8). Koruma sürecinde restorasyon görmüş yapılan işlevlendirme açısından çok farklılaştığını görmekteyiz. Örneğin restorasyonu 2009 yılında tamamlanan Harman Mahallesi Atatürk Bulvarı üzerinde bulunan Okutan Konağı restoran Hacı Bey Konağı/Konak Restoran olarak (Figür 2.6), K      Mahallesi Ali Saip Caddesi üzerinde bulunan ve restore edilen yapı Yücel   akmaklı Film Atölyesi olarak (Figür 2.14), daha önce belirttiğimiz gibi Kürtüncü Konağı Yaman Dede Kültür ve Sanat Evi olarak işlevlendirilmiştir. K      Mahallesi Gölbaşı Meydanı'ndaki Ali Saip Paşa Konağı'nın (Figür 2.20) ise butik otel olarak işlevlendirilmesi planlanmaktadır. Görüldüğü gibi Talas Belediyesi'nin koruma süreçlerinde, özellikle tek yapı ölçeğinde restorasyon temelli yaptığı korumalarda yeğlediği işlevlendirme tarzı müze tarzı bir işlevlendirme değildir. Genellikle yapılar gündelik yaşamda kullanılacak yapılar olarak i  levlendirilmektedir. Tüm bu

⁶⁷ Karar verme mekanizmalarındaki üst düzey yönetici (derinlemesine mülakat çalışması).

işlevlendirme örnekleri daha önce belirttiğimiz, Talas'ın turistik bir mekân olarak inşası hedefine uygun biçimde gerçekleşmektedir.

5. SONUÇ

Koruma süreçlerinde belki de en önemli husus mekânın içerdği tarih ve bellek kavramı ile bu yeniden inşa sürecinin ilişkisidir. Bu noktada koruma süreçlerinde sorulması gereken bazı sorular vardır. Yorumlanan ve bu yorumlama eşliğinde somutlaştırılan tarihi kentsel alanlar ve yapılar topluluğun ya da bir zamanlar orada olduğu varsayılan topluluğun tarihini ne ölçüde yansıtmaktadır? Bu süreçte hangi kolektif bellek öğeleri öne çıkmakta hangi öğeler inşa edilmektedir? İnşa edilen çevre, kişisel ve kolektif tarih ve bellek öğelerini içermekte midir yoksa bunları dışarıda mı bırakmaktadır? Kuşkusuz bu Talas gibi tarihine ilişkin ancak bazı ipuçlarının olduğu bir bölgede yanıtlanması zor sorulardır. Ancak bu noktada bir parça mevzunun kuramsal temelinden bahsetmek yerinde olacaktır.

Geçmişle ilişki kurmamızı sağlayan alanlar yani bellek, tarih ve söz konusu tarihi bölge bir şekilde bizi geçmişe bağlar. Tarih ve bellek arasındaki karmaşık ilişki her zaman bulanık ve yeniden yoruma muhtaç bir ilişkidir. Lowenthal'in deyiimiyle bellek ve tarih sezgi süreçlerinden ibarettir; her biri bir diğerinin unsurlarını içerir ve bunların sınırları da hayli bulanıktır.⁶⁸ Ancak belki de koruma süreçlerinin en kırılgan noktası şudur: Bellek ve tarih birbirleriyle bir anlamda karşıt özellikler içerirler. Bellek yaşayan şeydir; yaşamasını sağlayan şey ortadan kalkınca o da büyük ölçüde ortadan kalkar. Değişikliğe uğrar, yeniden yorumlanır, bir kısmı aktarılmaz, aktarılan kısmı da her zaman yeniden inşaya tabidir. Ancak tarih bütünüyle bir yeniden inşayı içerir ancak kalıcıdır. Çoğunlukla yazılıdır ve aktarılan belleği bile çözme, içinde eritme potansiyeli taşır. Talas'taki tarihi koruma süreçlerinde belki de en zorlu olanı

⁶⁸ David Lowenthal. *The Past is a Foreign Country* (Cambridge, Cambridgeshire ve New York: Cambridge University Press, 1985).

belleğin kaynaklarının büyük ölçüde ortadan kalkmasıdır. Proje alanına dair sosyo-ekonomik ve sosyo-demografik bilgilere ilişkin bölümde belirtildiği gibi yerleşik durumda olanların çok az bölümü kuşaklar arası bir belleğin taşıyıcılarıdır. Daha eskilere gidildiğinde ise Talas'ın çok etnili ve kültürel yapısının tamamen çözüldüğünü, o devre dair kolektif bellek öğelerinin tamamen ortadan kalktığını görmekteyiz. Tarih anlamında ise elimizde sadece gözlemci notlarından, kısıtlı Osmanlı belgelerinden ve yazılan ikinci el birkaç kaynaktan başka bir şey bulunmamaktadır. Dolayısıyla koruma sürecini yönlendiren otoritenin tarihi kentsel mekâna dair yeniden inşa süreci de daha önce bahsedildiği gibi büyük ölçüde sahnelenmiş bir otantisiteye dayanmaktadır. Koruma süreci temelde bir yeniden canlandırma projesi olup, Talas'ın hemen hemen tek verimli kaynağına yani tarihi bir kent olma özelliğine yaslanmaktadır.

Diğer yandan tarih ile bellek arasındaki bir başka karşıtlık sadece Talas örneğinde değil diğer koruma süreçlerinde de karşılaşılan temel güçlükleri artırmaktadır. Halbwachs'ın belirttiği gibi tarihin temel misyonu bugün ile geçmiş kurmaktır, aralarındaki ayrımı belirgin hale getirmektir. Ancak bellek doğası itibariyle duygu yüklüdür ve yanıltıcı olabilir. Geçmişle bugün arasında benzerlikler kurmaya yatkındır.⁶⁹ Belleğin ortaya çıkardığı imgeler bir anda elimizden kayar, tarihsel kalıcıdır ve çoğu kez doğrulama işlemine tabi tutulabilir. Koruma süreçlerinde yeniden inşa edilen mekânların duyurduğu bellek öğeleri çoğu kez kabul edilir olmaktan uzaktır. Büyük oranda tarihle işlediği için onu deneyimleyenler tarafından belleğin verdiği hisle yargılanır. Bu tabi ki koruma süreçlerinin objektif olduğu gibi bir sonuca götürmemelidir. Sonuçta koruma süreçleri temelde tarih ve ardından sözlü

⁶⁹ Maurice Halbwachs. The Collective Memory (New York: Harper & Row, 1980).

tarihe başvurur ve ortaya bir inşa edilmiş çevre çıkarır. Ancak bu çoğunlukla da bireysel bellek öğeleri ile kavranan bir kolektif üst bellekle tartıldığı için ortaya çıkan sonuç çoğu kez bütünü memnun etmekten uzaktır.

Ancak koruma süreçlerine ilişkin dünyadaki pratiklerin temel önemde gördüğü boyut yani halkın katılımı süreçleri tarih ile bellek arasında bir diyalog içerdiği için bu denli önemlidir. Her ne kadar bu iki alan belirttiğimiz gibi birbiriyle çoğu kez çatışsa da inşa edilen çevrenin bu diyalogun ürünü olması gerekliliği vurgulanır. Talas örneğinde elde kalan çok az sayıdaki kolektif bellek kaynaklarından faydalanılmadığını görmekteyiz. Kuşkusuz katılım gönüllülük esasına dayandığında gerçekleştirilmesi hayli güç bir süreçtir. Katılımın sağlanması koruma süreçlerinin planlayıcıları tarafından özenle tasarlanması gereken ve başlı başına planlanması gereken bir olgudur.

Belleklendirilmiş mekânlar belirli bir otantik tarih kavramı ile olumlu ya da olumsuz ilişki kurarlar. En zorlu husus da bu tür bir otantik tarih anlayışının tamamen bir mit olması, sadece en güvenilirle varış için bir soyutlama olmasıdır. Kuşkusuz iktidar kavramının kendisi tarihle ilişkilendirildiğinde belirli kolektif bellek öğeleri öne çıkacak belirli öğeler ise bastırılacaktır. Bu süreç koruma süreçleri hangi yolla yapılırsa yapılsın az ya da çok bu şekilde gerçekleşecektir. Ancak belki de önemli olan tarihi kentsel mekânların içerisindeki tek tek yapılar ile eklektik bir ilişki içerisinde olmaması ve halkın katılımının sağlandığı diyaloglarla işleyen bir sürecin işlemesidir. Kuşkusuz Talas Belediyesi'nin sokak sağlıklılaştırma üst başlığında tarihi kentsel mekân kavramına vurgu yapması ve görüşmelerimizde ilerideki planların daha çok bu alana vurgu yapacağını belirtmesi sevindiricidir. Diğer bir olumlu boyut ise yapıların işlevlendirilmesinde yaşayan mekânlar kavramının temel hedef olarak alınmasıdır. Koruma sürecinin sonunda zorunlu olan bazı mekânlar dışında

müzeleşmiş mekân ve yapıların koruma sürecinin genel mantığına aykırı olduğu artık anlaşılmıştır. Bir diğer umut vadeden gelişme ise koruma sürecini planlayan ve uygulayanların işbirliği konusundaki heves ve gayretleridir. Özellikle bu alanda farklı perspektiflere açık olduklarını her fırsatta belirtmişler ve yapılacak çalışmaları sürece eklemleyecek mekanizmaları oluşturmamışlarından yakınmışlardır.

Daha önce bahsedildiği gibi Talas'taki koruma süreçlerini iki evreye ayırmıştık. Pasif ve etkin koruma olarak adlandırdığımız bu iki farklı dönem kendi içinde farklı sorunları beraberinde getirse de, var olanı koruma olarak bahsedilen ilk süreç kuşkusuz yeniden inşanın temel olduğu ikinci süreçten çok daha az sorumluluk ve sorun içermektedir. Talas'ın etkin koruma sürecinin henüz başlangıcında olduğunu, tarihi kentsel mekânların yapılara entegrasyonu sürecinin, yani ilk adımda Karaman Bayırı'nın restitüsyon ve rekonstrüksiyon çalışmalarının ve Kazım Paşa Caddesi'nin sağlıklılaştırma projesinin, çok daha temel adımlar olduğunu gözlemlemekteyiz. Bu süreçte koruma sürecini planlayan ve uygulayan otoritelerin halkın katılımı ve bu alanda çalışan daha fazla kişi ve kurumla işbirliğinin bu süreçleri daha sağlıklı işletmede elzem olduğu söylenebilir.

BİBLİYOGRAFYA

- Ahunbay, Zeynep. *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon*. İstanbul: Yem Yayınları, 1999.
- Akçura, Necva. "Yabancı Ülkelerde Eski Eser Koruması," *Mimarlık Dergisi*, 3 (1973): 118-19.
- Akı, A. "Eski Konutların Korunarak Kullanılması ile ilgili Bir Çevre Araştırması." Yayınlanmamış Doktora Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, 1988.
- Akın, Nur. *Osman Hamdi Bey, Asar-ı Atika Nizamnamesi ve Dönemin Koruma Anlayışı Üzerine: Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon Üzerine Yazılar*. İstanbul Teknik Üniversitesi: Restorasyon Ana Bilim Dalı, 1992.
- Anderson, Standford. *On Streets*. Cambridge, Massachusetts and London: The MIT Press, 1986.
- Asatekin, Güngör. *Kültür ve Doğa Varlıklarımız Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız?*. Ankara: DÖSİMM Basımevi, 2004.
- Ash, Amin., and Nigel Thrift. "Cultural-economy and cities," *Progress in Human Geography* 31(2) (2007): 151.
- Atay, Çınar. (2001). *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Olgusu*. İzmir: İzmir Ticaret, 2001.
- Aysu, Emre. "Eski kent mekânlarının düzenleme ilkeleri, kent planlama bütünü, içinde sistematik bir çözümleme-planlama-tasarlama modeli." Yayınlanmamış Doktora Tezi., İDMMA, 1977

- Barlas, Mehmet A. *Urban Streets & Urban Rituals*. Ankara: METU Publications, 2006.
- Batur, Afife. *Tarihi Çevre Korumasında Siyasal ve İdeolojik Boyutlar*. Mimarlık, 1975.
- Baudrillard, Jean. "The Precession of Simulacra," *Art After Modernism: Rethinking Representation* içinde, der. Brian Wallis (New York: New Museum of Contemporary Art, 1984), 253.
- Bektaş, Cengiz. *Koruma Onarım*. İstanbul: Yem Yayınları, 1992.
- Birabi, Allan K. "International urban conservation charters: catalytic or passive tools of urban conservation practices among developing countries." *City & Time*, 3 (2) (2007): 39-53.
- Blunkett, David., and Jackson Keith. *Democracy in crisis: thee town halls respond*, London: The Hogarth Press, 1987.
- Bohl, Charles C., and Jean-François Lejeune Sitte. *Hegemann and the Metropolis: Modern Civic Art and International Exchanges*. New York, NY: Routledge, 2009.
- Bonnes, Mirilia., & Secchiaroli Gianfranco. *Environmental psychology: A psycho social introduction*, London: Sage, 1995.
- Borsdorf, Hidalgo. "The fragmented city". *The Urban Reinventors Online Journal*, 3 (2009): 1-18.
- Boyer, Christine. *The City of Collective Memory: Its Historical imagery and Architectural Entertainments*. Cambridge, Massachusetts and London: MIT Press, 1994.
- Brinckerhoff, John J. (1994). *A Sence of Place, A Sence of Time*. New Haven, CT: Yale University Press, 1994.

- Bulum, A. *Anıtların ve Kentsel Sitlerin Belirlenmesini Etkileyen Değerler*. 1999
- Cannavo, Peter F. *The Working Landscape: Founding, Preservation, and the Politics of Place*. Cambridge and Londra: The MIT Press, 2007.
- Cassey, Edward S. *The Fate of Place: A Philosophical History*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1997.
- Castells, Manuel. *The Urban Question*. London: Edward Arnold, 1977.
- Catherine, Kelly. "Heritage," *International Encyclopedia of Human Geography Vol. 5* içinde, der. Rob Kitchin ve Nigel Thrift, 95 (Oxford, Elsevier, 2009).
- Cömert, Hüseyin. *Kayseri'de İlk Nüfus Sayımı 1831*. Kayseri: İl Kültür Müdürlüğü, 1993.
- Crouch, David. & Tomlinson, Alan. (1994). Collective, Self-generated Consumption: Leisure, Space and Cultural Identity, Ian Hentry (der.), *Modernity, Late Modernity and Lifestyle* içinde. Brighton: Leisure Studies Association.
- Çubuk, Mehmet. *Kentsel Koruma ve Yenilemeler Kolokyumu*. İstanbul: MSÜ Yayınları, 1993
- David Harvey, "From Space to Place and Back Again," *Mapping the Futures: Local Cultures, Global Change* içinde, der. John Bird ve diğerleri (Londra: Routledge, 1993), 5.
- De Certeau, Michel. "The Practice of Everyday Life." *Berkeley University of California Press Journal* 5 (1994): 14-7.
- Değirmenci, Koray. "Kentsel Mekanda 'Yerin' Ya Da Otantik Olanın Yeniden İnşası", *Değişim Sosyolojisi: Dünyada ve Türkiye'de Toplumsal Değişme*, Özcan U., Eğribel E., Ed., Kitabevi Yayınları, İstanbul, ss.277-291, 2012

- Devine-Wright, Patrick., Lyons Evanthia. "Remembering pasts and representing places: The construction of national identities in Ireland." *Journal of Environmental Psychology* 17 (1997): 33–45.
- DiGaetano, Alan., and Storm Elizabeth. "Comparative urban governance: An integrated approach." *Urban Affairs Review* 38(3) (2003): 356–95.
- Dixon, Jonh., and Durrheim Kevin. "Displacing place-identity: A discursive approach to locating self and other." *British Journal of Social Psychology* 39 (2000): 27–44.
- Ecemiş, Sibel. K. "Preservation Plan Applications for the Historical City Centre, Kemeralti (Izmir, Turkey)." *European Planning Studies* 16(2) (2008): 253-76.
- Edward, Relph. *Place and Placelessness*. Londra: Pion, 1976.
- Eravşar, Osman. *Seyahatnamelerde Kayseri* (Kayseri: Kayseri Ticaret odası, 2000), aktaran Yılmaz, Kent Merkezlerindeki Kentsel Sit Alanlarında Değişim Sürecinin Değerlendirilmesi, 85.
- Erder, Cevat. *Tarihi Çevre Bilinci*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları. 1975.
- Eyüboğlu, E. "Kentsel Sit Alanlarının Planlanmasına Yönelik Bir Yöntem Araştırması ve Kadıköy-Yel Değirmeni Örneği." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, 1991.
- Choi, Mihwa. "Contesting *Imaginaires* in Death Rituals during the Northern Song Dynasty." PhD diss., University of Chicago, 2008.
- Frank, Karolin., and Petersen Pacricia. *Historic Preservation in the USA*. Berlin and New York: Springer, 2002.

- Fried, Marc. "Continuities and discontinuities of place." *Journal of Environmental Psychology* 20 (2000): 193–205.
- Fyfe, Nicholas. *Images of the Street: Planning, Identity and Control in Public Space*. Routledge: London. 1998.
- Gehl, Jan. *Life Between Buildings: Using Public Space*. New York: Van Nostrand Reinhold Company, 1987.
- Giedion, Sigfried. *Space, time and architecture: The growth of a new tradition*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1967.
- Gülersoy, Zeren N. *Tarihsel Çevre Korumasında Yaklaşımlar: Tarihsel Çevre Koruması Seminer Dizisi*. İstanbul: İTÜ, 1984.
- Harvey, David. "From Managerialism to Entrepreneurialism: The Transformation in Urban Governance in Late Capitalism." *Human Geography* 71(1) (1989): 3-17.
- Harvey, David. *Justice, Nature and the Geography of Difference* Oxford: Blackwell, 1996.
- Hasol, Doğan. *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*. İstanbul: Yem Yayınları, 1990.
- Hayden, Dolores. *The Power of Place: Urban Landscapes as Public History*. Cambridge, Massachusetts and London: MIT Press, 1995.
- Huyssen, Andreas. *Present Pasts: Urban Palimpsests and the Politics of Memory*, Stanford: Stanford University Press, 2003.
- Jacobs, Alan., & Appleyard, Donald. (1987). Towards an Urban Design Manifesto. LaGates, R. & Stout, F. (der.), *The City Reader* içinde, 491-502. London: Routledge.

Jordan, David P. *Transforming Paris: The Life and Labours of Baron Haussman*. New York, NY: The Free Press, 1995.

Karpat, Kemal. *Osmanlı Nüfusu (1830-1914): Demografik ve Sosyal Özellikleri* (İstanbul: Tarih Vakfı, 2003), aktaran Yılmaz, Kent Merkezlerindeki Kentsel Sit Alanlarında Değişim Sürecinin Değerlendirilmesi, 86.

Keith, Michael. (1995). Shouts of the Street: Identity and the Spaces of Authenticity. *Social Identities* içinde, 297-315. London: Routledge.

King, Antony D. *Spaces of global cultures: architecture, urbanism, identity*. London and New York: Routledge, 2004.

Korat, Gürsel. *Kayseri’de ve Şehirlerimizde Sokakların Ölümü*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1997.

Krier, Rob. *Urban Space*, New York: Rizzoli International Publications, 1979.

Kuban, Doğan. *Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu Kuram ve Uygulama*, İstanbul: Yem Yayınları, 2000.

Lefavre, Liane., and Tzonis Alexander. *Critical regionalism: Architecture and identity in a globalized world*. Munich: Prestel, 2003.

Lefebvre, Henri. (*The Production of Space*. Oxford: Blackwell, 1991.

Lefebvre, Henri. *Writings on Cities*. Oxford: Blackwell, 1996.

MacCannell, Dean. “Staged Authenticity: Arrangements of Social Space in Tourist Settings”, *American Journal of Sociology*, 79(3) 1973: 589-603.

MacCannell, Dean. “Staged Authenticity: Arrangements of Social Space in Visitor Settings,” *American Journal of Sociology* 79 (3) (1979):19-28.

MacCannell, Dean. *The Tourist: A New Theory of the Leisure Class*. New York: Schocken, 1976.

Erik Cohen, "Traditions in the Qualitative Sociology of Tourism," *Annals of Tourism Research* 15(1) (1988):26-49

MacCannell, Dean. *The Tourist: A New Theory of the Leisure Class*. New York:Schocken Books Inc,1976.

Madran, Emre., & Özgönül Nimet. *International Documents Regarding the Preservation of Cultural and Natural Heritage*. Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları,1999.

Marc, Auge. *Non Place: Introduction to an Anthropology of Supermodernity*. Londra: Verso, 1995.

Martin, Heidegger. "Building, Dwelling, Thinking," Basic Writings içinde, der. Ferrell Krell (Londra: Routledge, 1993)

McWilliam, Colin. *Scottish Townscape*. London: Colins,1975.

Moudon, Anne V. *Public Streets for Public Use*. New York: Van Nostrand Reinhold Company, 1987.

Norberg-Schultz, Cristian. *Genius loci:Towards a phenomenology of architecture*. NewYork: Rizzoli,1980.

Norman, Tyler. *Historic Preservation: An Introduction to Its History, Principles, and Practice* New York: W. W. Norton, 1999.

Oğuz, Filiz. *Tek yapı Ölçeğinde onarım ve Yeni Kullanım Olgusu: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı*. Ankara: Kültür Bakanlığı, 1990.

Orbaşli, Aylin. *Tourists in Historic Towns: Urban Conservation and Heritage Management*. London: Spon Press, 2000.

Özsoy, Hasan. *Dünden Bugüne Talas*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, 1991.

Geddes, Patrick, *Cities in Evolution* (Londra: Williams & Norgate, 1949).

Philipot, Paul. Historic preservation: philosophy, criteria, guidelines. *Preservation and conservation: Principles and practices, Proceedings of the North American International Regional Conference, Williamsburg, Virginia and Philadelphia, Pennsylvania, 1972*, içinde. Washington, DC: Preservation Press. 1976

Reicher,Stephan., and Hopkins Nick., and Harrison,Kate. "Social identity and spatial behaviour: The Relationship between national category salience, the sense of home, and labour mobility across National boundaries." *Political Psychology* 27(2) (2006):231–47.

Relph, Edward, *Rationalistic Landscapes and Humanistic Geography*. Londra: Groom-Helm, 1981.

Relph, Edward. *Place and placelessness*. Pion: London,1976.

Resuloğlu, Semiha. "Koruma olgusu ve Kùltùr ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları'nın yaklaşımları." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi. 2005.

Robins, K. Collective Emotion and Urban Culture. P.Healey (der.), *Managing Cities: The New Urban Context*, içinde. Chichester: John Wiley. 1995)

Rose, Gillian. "Place and identity: A sense of place." In *A place in the world? Places,cultures and globalization*, edited by Massey Doreen. and Jess Pat. 87–132. Milton Keynes: The Open University Press.

- Cicero, Quintus Tullius. "Handbook on Canvassing for the Consulship." In *Rome: Late Republic and Principate*, edited by Walter Emil Kaegi Jr. and Peter White.
- Rossi, Aldo. *The Architecture of the City*. Cambridge: The MIT Press, 1982.
- Salah Ouf, Ahmed. "Authenticity and the sense of place in urban design. " *Journal of Urban Design* 6(1) (2001):73–86.
- Schama, Simon. *Landscape and memory*. London: FontanaPress, 1996.
- Sennett, Richard. *The Conscience of the Eye: The Design and The Social Life of Cities*. London: Faber & Faber, 1993.
- Sharon, Zukin. *Landscapes of Power*. Baltimore: John Hopkins University, 1991.
- Sharon, Zukin. *The Cultures of Cities*. Cambridge: Blackwell, 1995.
- Sitte, Camillo, *City Planning According to Artistic Principles*. New York, NY: Random House, 1965.
- Sözen, Mehmet. *Kültür ve Tabiat varlıklarının Korunmasında Sorunlar ve Olanaklar: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurultayı*. Ankara: Kültür Bakanlığı, 1990.
- Spiro, Kostof. *The City Assembled: The Elements of Urban Form through History*. Boston: Little Brown, 1992.
- Sungur, Ayşegül. "Kentsel Koruma Anlayışının Gelişimi ve Ülkemizde Koruma Politikasının Belirlenmesi için Yardımcı Bir Araştırma." Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi., İTÜ, 1989.
- Tazim, Jamal., and Hyounggon Kim. "Bridging the Interdisciplinary Divide: Towards an Integrated Framework for Heritage Tourism Research," *Tourist Studies* 5(1) (2005): 45-57.

Tiesdel, Stevan., and Taner Oc.,and Helth Tim. *Revitalizing Historic Urban Quarters*. Bodmin: MPG Books, 1998.

Uludağ, Zeynep. “*The Social Construction of Meaning in Landscape Architecture: A Case Study of Gençlik Parkı in Ankara.*” Yayınlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi. 1998.

UN-HABITAT. *Global Report on Human Settlements/ Planning sustainable cities: Policy directions*. London ve Sterling, VA: Earthscan,2009.

Urry, John. *The Tourist Gaze* Londra: Sage, 1990.

Ward, Stephen V. *Planning the Twentieth-Century City: the advanced capitalist world*. New York: John Wiley & Sons Ltd, 2002.

Welter, Volker M. *Biopolis: Patrick Geddes and the City of Life*. Cambridge, MA: MIT Press, 2002.

Whyte, Whyte H. *City: Rediscovering the Center*. New York: Doubleday, 1988.

Whyte, William H. *The Social Life of Small Urban Spaces*. Washington DC: Conservation Foundation, 1980.

Yılmaz, Burcu. “Avrupa Birliği’ne üye bazı ülkelerdeki kültür varlıklarını koruma yaklaşımı, örgütlenme ve Türkiye”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi. 2006.

Yılmaz, Neşe. *Kent merkezlerindeki kentsel sit alanlarında değişim sürecinin değerlendirilmesi*, İstanbul Teknik Üniversitesi, 2005.

Yılmaz, Neşe. *Kent Merkezlerindeki Kentsel Sit Alanlarında Değişim Sürecinin Değerlendirilmesi*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, 2005.

Yi-Fu, Tuan. *Space and Place: The Perspective of Experience* Minneapolis: University of Minnesota Press, 1977.

Zhang, Yue. “*The Fragmented city: Politics of urban preservation in Beijing, Paris and Chicago*”. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Princeton University, 2008.

Zukin, Sharon. *The Cultures of Cities.*: Massachusetts: Blackwell Publishers, 1997.

EK. GÖRSEL MATERYALLER

Figür 1. Eski Talas'tan bir görünüm

Figür 2 ve 3. Kürtüncü Konağı'ndan (Yaman Dede Kültür ve Sanat Evi) detaylar

Figür 4. Tablakaya Mahallesi'nden bir görünüm.

Figür 5. Tablakaya Mahallesi'nden bir detay.

Figür 6. Tablakaya Mahallesi'nden bir kiralık ev

Figür 7. Tablakaya Mahallesi'nden bir görünüm.

Figür 8. Karaman Bayırı'ndan bir detay

Figür 9. Harman Mahallesi'nden bir görünüm.

Figür 10. Harman Mahallesi'nden Yukarı Talas'a bakış.

Figür 11. Harman Meydanı'ndan bir görünüm.

Figür 12. Harman Meydanı'nda bir özel mülk.

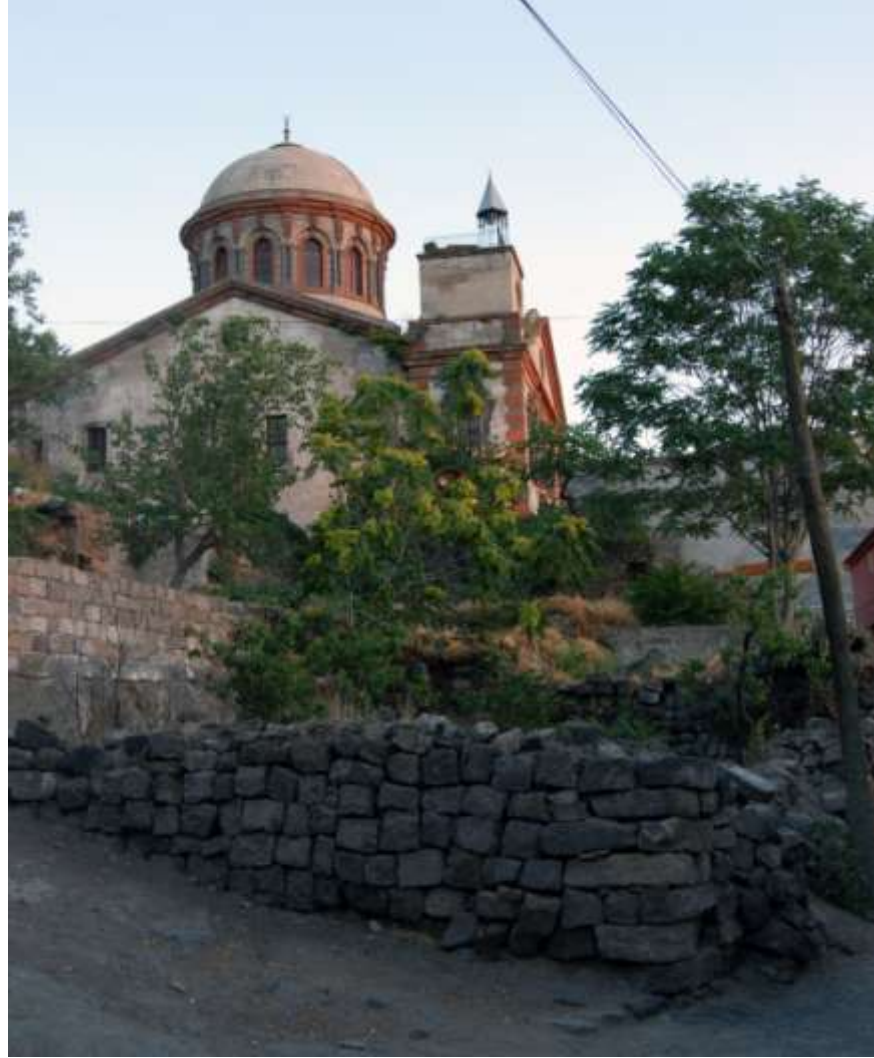
Figür 13. Okutan Konağı (Konak Restoran) bahçesi'nden bir görünüm.

Figür 14. Harman Meydanı'ndan Yukarı Talas'a bir bakış.

Figür 15. Koruma bölgesinde satılık bir ev.

Figür 16. Panaya Kilisesi'nden (Yaman Dede Cami) bir görünüm.

Figür 17. Panaya Kilisesi'nden (Yaman Dede Cami) bir görünüm.